

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 196

הגיון שלמה

כולל תקונים לסי הערוך. על פי כתב יד אחד שביד החכם השלם, התורני
המופלא, מו"ה שלמה זלמן חיים האלברשטאם בביליטץ נר"ו. והוא נהג עמי
טובת עין, להשאילני הכ"י היקר הזה כמה עדינים, ולקמתי משם אלו הפנינים,
הנהגות מיושרות קרוב לשיש מאות. ושמתי בצדן הערות, מסומנות באותיות
אש"ל, ובסוף הספר הוספתי עוד באורים. וגם ספחתי עוד תוספות לספרי
למוד ערוך על מסי שבת וברכות.

חנן ה' הטוב ברחמי ללקט התקונים לסי הערוך ולבארם ולהוסיף התוספות האלה
לוסי

הקטן שלמה בן לאאמי הרב הגאון המפורסם, המתבר הספרים היקרים, ס'
מלאכת שמים, אמירה לבית יעקב, יצחק ירנן (שני חלקים). מורה לזובחים,
נחלי דבש, קורא באמת, היה הרחנאביד דק"ק וגלילות ווירצבורג יע"א כבוד
קשית מו"ה יצחק דוב הלוי נר"ו יאיר לנצה, באמבערגער.

מ נ נ א

בדפוס יהואל בריל

בשנת תרל"ח לס"ק

מכתב

מלח אהמ"ו הרב הגאון וכו' קש"ת מו"ה יצחק דוב הלוי נר"ו.

בס"ד ווירצבורג יום ג' ח"י שבט תרל"ח לפ"ק.

חיים ושלום עם יתר כל הברכות לבני הרב המופלא בחורה ויראה חיבר חבורים מחוכמים כבוד מו"ה שלמה נר"ו.

בספרך הנחמד, ס' הביון שלמה, אשר שלחת לי אהובי בני נר"ו זכ"ח ז' ד, עיינהו. ראיתיו וישמח לבי ויגל כבודי, כי דבר גדול עשית, להביא לנו הגהות מספר ערוך קהצ' ד, לסקל מכלת הערוך שבדפוס מאבני עשיות הרבה, ולכבש גנת בשמיו מקמטוי השגיאות שלמחו בו, שבגנת מעתיקים ומדפיסים. ועם היות שפשיטא שאין להחליט שכל פעם נוסחת הכ"י היא הנכונה, על כל פנים גם זה לענ"ד ברור יהיה לכל מעיין בספרך היקר שפעמים הרבה מאד אור בהיר ולא יופיעו דברי הכ"י לעיני המעינים, ומה שנוגע לבאורך הנחמדים שבספרך הנ"ל, עם היות שכלום יש אב שמעיד על כונו, מ"מ זה ראשי אפי לומר שלענ"ד המעינים ימלאו ישרים ונכוחים, אמורים בחכמה ודעת, ומהם יראו בקיאותך וחריפותך בש"ס ובטוסקוס. וזכות הגאון מחבר הערוך ישמור לך וליוצאי חלצך הנחמדים י"ו שפעלו עוד מעלה מעלה על במתי התורה והחכמה ועל גבעות הברכה וההללה כהנן אפיך

הקטן יצחק דוב הלוי.

חונה בק"ק הג"ל והגליל יע"א.

הסכמה

מלח כבוד תפארת מעלת ידידי, הרב המאור הגדול, החכם השלם, י"ס"ע, המחבר ספר היקר והנחמד ארח משורים כבוד קש"ת מו"ה מנחם פריש נר"ו האב"ד דק"ק וגלילות זורצבורג יע"א.

ב"ה

חזיתי איש מהיר במלאכתו, מלאכת שמים, ה"ה אהובי אלופי ומיודעי רס"מ מהור"ר שלמה באמבערגער נר"ו רב ומורה בעיר לעגנויא צמדינת שוויץ בן מחותני המפורסם. גדול ביהודה ובישראל מודע, הגאון מהור"ר יצחק דוב הלוי נר"ו אב"ד דק"ק ווירצבורג והגליל, אשר כבר עלתה בידו לסדר דברי הערוך לפי הילוך הש"ס על מס' ברכות ושבת עם באור נחמד ונעים, וכעת הוסיף ידו שנית לתקן העשיות ושבושי הדפוס שנסלו בחיבור הקדמון הגדול הג"ל, על פי פתיחת יד שאלא, דמנגליון זכות על ידי זכאי, ומי לא יכיר ויודה שטוב וישר הוא לתקן המעשים, להסיר קמטוים ולבער תרולים. ולהשיב דברי הערוך לקדמותם בנקיחתם ושלמותם. ועוב עשה המחבר בעמיו בהבאת הבהמות לדפוס, כדי לחלקם ביעקב ולהפיץ בישראל.

זורצבורג עש"ק כ"ב שבט תרל"ח לפ"ק.

הק' מנחם בן כ"ה אברהם פריש זל"ה, סקוד על משמרת הרבנות סה והגליל יע"א

הקדמה

ברוך רחמנא דיהיב לן אורייתא. ומיי עולם נטע ברוחנו. ובקשת אחתה של תורה
היא המארכת שנים. כמאמר המשורר החסיד (תלים ל"ד) מי האיש החפץ חיים בו' נאור
לשוק מרע. ואם בעיניו דעלמא קך. כל שכן במילי דאורייתא. שכל עיני שאינו ברור כשמש
אל תאמרהו (סנהדרין דף ז'). ועל כן עלינו לשבח ליוצר הכל על החמדות הגנוזות שהסר
לשומרים. המה הכתבי ידות של ספריהן של ראשונים נ"ל. המאירים עינים. המראים
דרך סלולה. במקום שלא נכבשה המסילה. והיא משובשת על ידי סופרים ומגיהים. שלא
דייקו שפיר ומחמדות גנוזות כאלה הם הכתבי ידות מספר הערוך. לרצנו נתן
בר רבנו יחיאל ז"ל, הגנוזות עד הנה, ונגלות כהיום, יען שספר הערוך נשחשט מאד על
ידי סופרים ומגיהים, עלה בו רב הפך, ושחת את גבולו, וכפעט לשיה היה, לולי ה'
הסור שריד אוד מולל, אלו הכתבי ידות. ואברך. השם הטוב שזכנו להיות מיושבי בית
המדרש, וחנני להגות בחוררו של רבנו נתן צעה"ע ז"ל. זה כעשר שנים זכתי להוציא לאור
עולם ספרי למוד ערוך על מס' שבת, וכחמש שנים ספרי למוד ערוך על מס' ברכות.
וקן עתה ברכתי ה' להוציא לאור עולם עוד מרגייתא טובא, הוא ספרי זה הסולל תיקוני
לס' הערוך עם באורים, אשר בשם יקרא. ספר הגיון שלמה ה". החקנים אלו
נלקחו מהוך הכ"ו שנמלא בעקד הספרים אשר תחת יד החביבה והגדולה של הנכבד ונעים
מעלה ידי ההורני המפורסם מו"ה שלמה זלמן חיים האלברטשטאם בביליץ נר"ו. וצמח
אעתיק אחד ממחבריו היקרים אלי, אשר בו הרשני להדפיס את אשר לקטתי מתוך ספר
הכ"ו שלו. ומה' ישא ברכה עלי מפעלותיו היקרים. להשאל ספריו לאחרים להגות בהם,
זכה ומזכה הרבים, טוב לשמים ולבריות, יגוב עד זקנה ושיבה טובה דשנה ורעננה, ברוב
עז וחדוה אמן. ועל טוב יזכר גם שם אחי הגדול, הרב היקר, המופלג מו"ה שמחה נ"י
בפישאך, אשר היה המחמיל במטה היקרה הזאת, כי הרין בראשונה מכחז אל כבוד הגעלה
מו"ה שזח"ה נר"ו הג"ל שייטיב עמדי להשאלתי את הכ"ו. ותיכף ומיד שלחו היקר ר' שזח"ה
נר"ו ליד אחי הג"ל נר"ו לשלחו אלי. ואומר גם על אחי הג"ל נר"ו מגלגלין זכות ע"י זכאי
כ"ב. ואך טוב וחמד יסובבו סלה.

והנה מלאכתי זאת סוללת רק מה שראתה עיני להביא מן החדש. אמנם מה
שחקתי כבר בבאורים בלמוד ערוך שבת עיפ הערוך ד' ין ווינציאה שנת רל"א) הגם שבכ"ו
נמלא בכ"ו כמו בד' ין על זה לא הערתי. ולשלמות המלאכה הביא בזה כל המקומות
יחדיו אשר הערתי עליהם בבאורים מס' שבת לתקן ע"פ ד' ין, ואשר הגה נמלאים גם
בכ"ו שלפנינו. פרק קמא דשבת באורים אות ב' ערך מסיים. אות כ"ח ערך מעפרה. אות
פ"ו ערך הרק. אות ק"ו ערך רבב. בפרק שני אות ד' ערך שר (ה'), אות י"ח ערך תרומה.

אות כ"ד ערך שמן (ח'). אות כ"ג ערך מל (ו'). אות ע"ד ערך מפס. בפרק שלישי אות י"ח ערך מר (ב'). פרק חמישי אות ל"ג ערך עדה. בפרק ששי (ברוספת שבסוף למוד ערוך שנה) ע"פ ערוך ד' פיזרו ערך בריה. בפרק שמיני אות ל"ד ערך דבק. אות ל"ז ערך מר (ג') אות מ"ח ערך לדע. אות ס"ג ערך טשטש. בפרק עשירי אות ג' ערך תפח (ה'). אות כ"א ערך מלגז. פרק אחד עשר אות ט"ו ערך קף. אות י"ז ערך גשש. אות כ"ף ערך בליה. פרק שנים עשר אות כ"ב ערך זיון. פרק שלשה עשר אות ה' ערך בת יורה. פרק ארבעה עשר אות ל"ז ערך עקה. אות ל"ג ערך סבר (ה'). פרק שבעה עשר אות כ"ף ערך למד (ג'). פרק תשעה עשר אות י"ג ערך פהק. פרק עשרים אות ל"א ערך קוואל. אות ל"ח ערך אשש. אות מ"ס ערך רפז. פרק שנים ועשרים אות ז' ערך כרה אות י"ח ערך כמתא. כל אלו התקנים נמלאים גם בכ"ל.

גם לא העירונו על דברים המחוקקים כבר בערוך ד' יז ע פ א ח כמו בערך אלמנה נמלא בדיוק בד' יז ע פ א ח „וכדבר הזה בימות פ' כהן גדול" אמנם התיבות „בפ"ק דכתובות" שבדפוסים אחרים שבוש המה. וכן בערך אדק וערך דבק וערך חש ועוד בלתי מקומות שמחוקק כבר בד' יז ע פ א ח ונמלא כהוגן בכ"י על זה לא העירונו.

ועוד אומר שבמקום שלא נמלא חרוש ממש בכ"י הגם שע"פ הכ"י יותר מחוקק הלשון והענין על זה לא העירונו. למשל בערך אגרת היה בכ"י אלא אם כן עשו אגרת בקורת במשנה פרק אלמנה ניונייה בכתובות פ' כהן הגדול שמתבין ומכריזין בבקר ובערב. וכן נמלא בכ"י בערך אגרת הכל בערך אחד. ובדפוס נחלק לשי ערכים, הגם שמדויק היטב בכ"י ינו שאין בו כל כך חרוש לא העירונו עליו ועל כיוצא בו.

ופשיטא שעל מקומות שיש לומר שבכ"י יש שבוש ובדפוס העיקר, שלא העירונו עליו כמו בערך אגרת דברי יש מפרשים שבדפוס אינם בכ"י. ואולי בשגגה נשמו [באמת גם בערוך הקלר הם אינם נמלאים דברי הים מפרשים הללו. וע"ק] וכן נמלאים בכ"י לפעמים שני בשמות האמוראים נגד נוסחת הש"ס ונגד נוסחת דפוס הערוך בזה ודאי מקום יש בראש לומר שבכ"י יש שבוש לכן לא העירונו עליו.

ובציאתי עמתי מחיוב להודיע שלא עברתי על הכ"י כולו להניח כל ספר הערוך על פי הכ"י רק עיינתי על פי הרוב על המקומות הודעים לי על ידי עסקי בספרי למוד ערוך. ונתקנו היטב שני ספרי למוד ערוך אשר כבר נדפסו וכן נתקנו אהן ספרי למוד ערוך שהחת ידי (והמה על כל סדר מועד ויבמות וע"ז וחולין ודה"ס וס' טהרות) אלו ההקדים לקטתי וסדרתי אותם בספרי זה הגיון שלמה. על פי סדר ספרי הערוך וילא כלי עהור זה.

ואשר יש גם פעמו של שם בספרי זה הגיון שלמה. כי יהיה לזכר ליגווי ועברי ר"ל שעבר עלי בעת עסקי בספרי זה. כי אהה! זוגתי הכשרה נבשים, הלקת מ' לאה ע"ה בת הרב הגדול בחורה וציראה הדיק המפירסם לשם ולהלה כבוד מהור"ר אברהם חלעבר נר"י אב"ד דק"ק אשכנזי ונגליל מתה עלי בדמי יומי בראשון של שלשה ימי הגבלה של שנת חרל"ה לפ"ק, וכאשר עברו ימי השלשים של אבלי זה עבר עלי עוד שבר על שברי שנקפסה הרכה בשנים וגדולה ציראת שמים. בתי מ' בריילנה ע"ה בשני יריח תמוז ואתי בתוך יגווי אמרתי לעשה זכר לאלו הפרדה, אשר נסדרו מעמדי לפלות

השמימה לחיות בנפש ה'. אקרא שם הספר הגיון שלמה, שהגיון המה אלויות הגיון, וה' הטוב ברחמי העלמים יהפוך הגיון לשמחה, עוד יראני בשועתי, ישמחי בחדו, יחינו ויקיימנו לפניו, להגות בתורתו הקדושה והחביבה בתוך השקט והרוחה, ואך טוב וחסד יסיבובו ח"ם, ועל זאת אעיר: שזכיתי ששם אהמ"ו הרב הגאון המפורסם נר"ו יאיר עניו על ספרי זה ערס נשלח הספר לבית הדפוס כפי ערך הזמן המיוחד לו לשאר עניניו בתורה ובמלכות והוסיף אהמ"ו הרה"ג כ"י חזה הערות יקרות בלדן שמאירים עינים ומשמחים לב, וכרוב ענותנותו של אהמ"ו הרה"ג כ"י מואס בכל מיני חולאי תהלה ושבח, וחסן רק בהודע שמידו החביבה היתה זאת ההג"ה על ידי החמימה תחתיה «אהמ"ו נר"ו» וכדי לעשות לזן זיקי כ"ב מדבריו לא שנית, ואמרתו אחז אהמ"ו הרה"ג כ"י מדתו של השם יצרך ב"ה ובשה"ג «במקום שאתה מולא גדולתו שם אתה מולא ענותנותו».

הסכמת *

אדוני חמי הרב הגדול מעוז ומגדול חרף ובקי עוסק באורחת בהדירא צ"ע כבוד מהור"ב אברהם ארלער כ"י הגאב"ד דק"ק וגלילות אשאפפֿענבורג יע"א.

ב"ה

חמני היקר והנחמד אהובי וחביבי הרב המופלג בתורה ויראה חרף ובקי כבוד פו"ה שלמה הלוי נר"ו בק"ק לעגווי בן מחותני הרב המפורסר ומפורסם לשם ולחלה הגאון מהור"ר יצחק דוב הלוי נר"ו אב"ד דק"ק ווירצבורג והמדינה יע"א שאל הסכמתי על ספרי הגיון שלמה, אשר בי רוחה להדפיס השו"ס שנמלא בין הערך שבדפוס נגד כחב יד אחד ועל צאוריו טעשה עליהם.

והנה בשמחה רבה נדרשתי לאשר שאל חמני ליתן הסכמה לספר היקר והנחמד הזה, כי באמת הוא דבר גדול יקר הערך לסקל המבילה ולחקן הדרך להסיר העיוות והבגיות ולהעמיד במקומן הקונים ישרים, וחמני האהוב הרב המחבר המופלג נר"ו עשה זר זה צאוריו בהערות יקרות נכונות וישרות וגם הראה התמדת למודו וגודל בקיאתו ומרפיותו בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים כאשר כבר הראה לנו מתמדים כאלה בחבריו הנחמדים למוד העורך על מס' ברכות ושבח והגני אומר ישר כמו וחילו של המוציא והמבאר ספר היקר הזה בן זמרה ה' ברחמי עוד להפין מעיינות חמתו החולה להגדיל המורה ולהאדירה עד כי מלין תלא תורה ודבר ה' מירושלם.

כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה פה אשאפפֿענבורג י"ג שבט תל"ח לפ"ק
הק' אברדום בן לאה"מ כ"ה אברהם פנחס ז"ל ח"ס והגליל יע"א.

(* יען כי החתמה ההקמה הזאת לבא אל המדפיס לכן נדפסה שלא במקום שאל ההסכמות.

מבוא

בו ידובר על מהותו של תב"י שתחת ידו הגדולה של היקר ונעלה מ"ח
שזוה"ה גר"ו. על אדות חרוזיו, ציוריו ופרקיו. וכן ספתנו בו תשלום
להקדמה כוללת לס' הערוך.

מהותו של תב"י הג"ל כבר מעיד על יקרתו והודו, כי נכתב בכתב הדור מהלך,
כתב מש"ע"ה. על נייר חזק וטוב, בדיו שמורה ומבהקה ממש עד היום. בסוף הספר
נמצאים אלו השורות: והשלם מלאכה עבודה הקדש בשלשי בשבת בששה ימים לחדש אדר
ראשון שנה חמשה אלפים ומאה וששה ושבעים לבריאה עולם. על ידי משה בכ"ר אליה
ז"ל. השם שזכני להשלימו הוא יזכנו להגות בו ובשאר ספרי הקדש א"י חרעו חרעו זרעו
עד סוף כל הדורות ויקיים עלי קרא דכתיב לא ימוש ספר החורה הזה מפ"ך והגית בו
יומם ולילה למען השמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תלית את דרכך ואז תשכיל עכ"ל.
הב"י הזה נכתב בלי ספק בשלמות אמנם לעת עתה איננו עוד בשלמותו כי חסרים בו
אזיה דפים והיינו מאמצע ערך אובא עמיא עד אמצע ערך אבשואא. מאמצע ערך אל"ף
(ג') עד אמצע ערך אמרכל. מאמצע ערך גם (ג') עד אמצע ערך גוף. מאמצע ערך
סכסס עד אמצע ערך סספן. מאמצע ערך לפי עד החלה אות מ"ס. ובכל זה יתר הפלטה
הנשארת לנו ברחמי שמים היא חמדה גנוזה, לא יערסיה זהב ומעמויס.

יקרת זהה הב"י מלבד דייקותו היוצא ממש מכל ערך וערך, עוד תהעלה על ידי
החרוזים היקרים הנמצאים בו בסוף כל אות ואות וכן בסוף הספר ואעתיק בזה אחד
ממכתבים היקרים אשר כדתי בו היקר ונעלה מו"ה שזח"ה נר"ו אשר בו דבר גם הוא
מעין החרוזים הג"ל. וזה לשון המכתב: ב"ה פה ביעליטן. שלום וברכה לכבוד ידידי הרב
הגדול כו' כש"ח מו"ה שלמה באמצערגער נ"י. קבלתי יקרתו ושמתתי מאד לשמוע כי
בימים הללו יתחיל בהדפסת ספרו הגיון שלמה והוא הגהות בס' הערוך ע"פ כ"י שלי.
והגני מסכים שדפים שער הספר כמו שכתב לי אמנם לדעתי יזכיר גם שמי הענמי ויכתוב
כזה: «עפ"י כ"י הערוך הנמצא ביד שלמה זלמן חיים האלברשטאם» והנה בהקדמתו יוכל
לכתוב כי היה ס' הערוך שאלו אליו ימים רבים והעתיק לעצמו כל השנויים ברשותו וגם
הדפיסם ברשותי. ובנוגע לשאלות כ"ה לעין עוד באזיה דברים בהכ"י עיינתי בכ"י ומנאיתי
כי במקומות האלה הגבון כמו בדפוס. ובכ"י יש השמעות שהשמים המעתיק בשגנה ולכן
יפה עשה כ"ה שלא העתיק לעצמו מקומות הללו. בסוף ערך עב נמצא כזה: ובריש גמ'
דחולין ובסר' ד' דחולין שטייב"ה או שדיירה. בענין החרוזים היטב לפרש ואין לי פירוש
אחר מרובו יוהר, אכן בענין החרוזים אשר בסוף הספר ידע כ"ה כי בערוך דפים ראשון
נמצאו בסוף הדקה יותר חרוזים וכבר נדפסו מתוך ערוך הנ"ל במכתב חדשי לר"י סראקקעל

ז"ל, וממלא עליהן קצת פירות מאת הרב ש"ר ז"ל בהשחר שנה ב' עמוד 28. ועי' גם מה
 כתב בערך מ"ט שלו עמוד 57 ועמוד 80. וגם מה שכתב החכם לעווי בוערטערבוך
 שלו על התרגומים בהקדמתו לח"צ עמוד 7. והנה מה שנמלא בכ"י שלי, בשלישי בשם
 יוס" לר"ך להיות, ב"ג יוס" ומ"ט ית"ג ולקף למיין שמרות הוא הנכון כי באמת בשנת
 תתס"א ליזכר היה ית"ג ולקף למיין שמרות ומה שנקיט ית"ג ולא תי"ג כי היה לר"ך לאות
 י' בתחלת ההרוז שחזס צי: נתן בירכי יחאל. ומ"ט ימי שנות פשיטות סדרות חוקקי גרף
 בקרן מושפי קרוך, הנה כתב לי החכם ר' יעקב רייפמאן זה קרוב לשלש שנים בזה"ל: ימי
 שנות פשיטות סדרות חוקקי גרף בקרן מושפי קרוך כונתו כי מיין השמרות המכר בשורה
 שלפניה החל מעת התפשטות מלכות היוניס אשר חקקו שם שקושם על קרן השור
 המושך את העגלה עי' ב"ר (פ' ז') וחשך זה מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל
 בגזרותיהן שהיתה אומרת להם הכבו על קרן השור שאין לכם חלק בה' ישראל. ובפשיט
 לשנת שני של חזוכה: וילא חקוק בקרן השור וכו' וסדרות בסמ"ך הוא כמו סדרותא
 דמהא (קידושין ע"ו) וגרף שהוא מלאן גרף של רשי הוא כנוי לע"ז דרך גנאי. וקרן הוא
 מין עגלה עי' ערוך ערך קרכון ע"ל ואני מוסיף כי בכ"י הנמלא בלידען במקום סדרות
 נמלא סדרות ובמקום גרף נמלא שם גרף.

ויהי נועם ה' על כ"ת ומעשה ידיו יבונ כפשו הטהורה וכנפש ידיו"ש בלב ובנפש
 ובאהבה בלתי סרה
 שלמה זלמן חיים האלברשטאם.

והנה מלבד שהחרוזים שבסוף הספר אינם בשלמות כאשר התעורר ידיו החכם
 מו"ה שח"ה ג"י בהל"ל גם אותן החרוזים שבין אות לאות נראה שנתקברו מיד המעתיק
 כי שד"ל (סוף ח"ב של הפלאה שבערכין) מעתיק חרוזים שבין אות לאות שהיו נמלאות
 בכ"י שהיה תחת ידו שאינם נמלאים בכ"י שלפניו.

גם התעורר שד"ל שם על הציורים הנמלאים בכ"י שהיה לפניו והנה גם
 בכ"י שלפניו נמלאים הציורים והעתקנו אותן כל אחד ואחד על מקומו הראוי לו.

גם על חלוק הפרקים שבס' הערוך התעורר שד"ל שם וגם בכ"י שלפניו נמלא
 חלוק הפרקים ואבוא בזה חיזה דוגמאות היכן נמלאו חלוק הפרקים ומתוך הדוגמאות יבין
 ממילא כל סדר חלוק הפרקים שבס' הערוך. אחר ערך אבש וקודם ערך אג נמלא בכ"י:
 סליק ערך ראשון. פרק שני" אחר ערך אגשחון וקודם ערך אד (א') נמלא «סליק ערך
 שני. פרק שלישי" אחר ערך אדרמלך וקודם ערך אהב נמלא «גשלים ערך פרק ג'. פרק
 ד" אחר ערך אהויירי וקודם ערך אזה נמלא «גשלים פרק ערך ד'. פרק ה" אחר ערך
 אוחתיטא וקודם ערך אז נמלא «סליק פרק ערך חמישי. אהל פרק ערך ששי" וכן הוא עד
 סוף אות אל"ף שמונה עשרים פרקים באות ב"ב פרקים. באות ג' ע"ו פרקים. באות
 ד' ט"ו פרקים. באות ה' תשעה פרקים. באות ו"ו מתחת קטנותו לא נמלא בו חלוק
 פרקים. באות ז' י"ב פרקים. באות ח' כ"א באות ט' י"א. באות יו"ד ע"א. באות כ"ף י"ח
 באות ל' חסר הסוף ונמלא עד פרק ט"ז. באות מ"ס כ"א. באות נ' ב"א. באות ס' י"ט
 באות ע' י"ז. באות פ' עשרים. באות צ' ע"ו. באות ק' ח"י. באות ר' י"ט. באות ש' כ"ב.
 באות ת' שבעה עשר פרקים.

והנה בהקדמה לס' למוד ערוך ברבות בהבנו הקדמה כוללת לס' הערוך

ויען שבעת נחמדשו בעה"י עוד דברים להוסיף ולהתעורר על מה שכתבנו שם לכן אביא
 בזה חשלוס להקדמה כוללת; ויסיבנו דברינו אלו פה על ארבעה ענינים והיינו: א) אם
 רבנו נתן בעל הערוך ז"ל ורבנו שלמה ירחי מפרש הש"ס ותנ"ך (פירש"י) ידעו זה מזה?
 ב) מי היה הגדול שכתו שני הגדולים האלה בשם מורה? ג) אם הערוך שלפנינו הוא
 בשלמות כמו שהיה לפני רבותינו הראשונים ז"ל? ד) מקומם בהקדמה כוללת הכלל
 ע"פ הכ"י.

והנה על העיני הראשון אם הערוך ורש"י ידעו זה מזה הבאנו בהקדמה כוללת
 אחת תשובות הנמלאת בס' אור זרוע שהשיב ר"ל בעה"ע לרש"י ויש להוסיף עוד התשובה
 הנמלאת בס' אור זרוע בה' שבת (סי' ל"ב) בענין סעודה שניה והשלישית ע"פ שחתם
 בסוף בזה"ל: וכן השיבו לי אחי שלמה ב"ר יצחק ז"ל ר' נתן ור' דניאל ור' אברהם בני
 ר' יחיאל ז"ל ע"כ. אמנם הנראה שגם ר"ג בעה"ע היה שואל שאלות מרש"י שקד ממלא
 בסוף סי' פדרם הגדול לרש"י ז"ל (בדף ל"ח ע"ד) ח"ל תשובות הללו השיב רבנו שלמה
 לרבנו נתן כו' ע"כ [לעג"ד רבנו נתן המזכיר הזה חגיגו מחבר ספר הערוך כי אם גדול
 אחר שהיה בזמן רש"י וגם סמוך לו במקום, והוא מזכיר כמה פעמים בספר הפרדס והיה
 אחיו של רבנו מנחם כמפורש בפרדס סי' ק"ג ומקומו של רבנו מנחם המזכיר היה מנאל
 כמ"ס בפרדס סי' כ"ה וכדמשמע בפרדס סי' קס"א רבנו נתן הכלל היה באשפירא (הוא
 שפייער) מכל זה וגם כיון שלא מצינו שאלה מאחיו של מחבר הערוך היה שמו ר' מנחם
 מוכח כמו שכתבתי. מאחז"י נר"ו] ואעתיק בזה גם דבר אחד מהתשובות ההם שיקר
 מחסוב כמה היו שני גדולי ישראל אלו מחבבים זה את זה כי נמלא שם בזה"ל: ושאלתם
 על נקור ירכי חיות טהורות בזהא אבי מכיר ובקי בו שהוא בקי בחדרי מורה ובכור לו
 על בוריו אבל שלא יתבטלי חביבי כמות על דבריו אחי כותב לחביבי עעמי הגיד והתרחו
 קן הוא הדין בלא שום העייה מזה לקרו כמו של שור כבש ועז וכל מה שאסור בידך
 הבהמה אסור בחיה כו' כו' עיי"ש היטב ובמדרכי ריש פ' גיד הגשה הביא הענין ההוא
 בשם השיב ר"י בר"י לרש"י כו' עיי"ש ואולי מה שנמלא בפרדס הגדול אחר עיני הכלל
 בזה"ל: כך שלח מורי לר' יצחק בר יהוד' וכך השיב כנגדו חזו שהוא נוהג עכ"ד זה
 שייך לתשובה הקודמת והיינו שגם' אור זרוע ריש ה' גיד הגשה איתא ח"ל: חנה השיב לו
 רבנו יצחק בר"י ז"ל על ידי היה מעשה סי' ט' עיי"ש אם קן בכור שכל לשון התשובה
 שבהפרדס היא לשון רש"י מה ששלח לר' יצחק בר"י ז"ל ועל קן נחוסף בפרדס [מסתמא
 על ידי חלמוד רש"י] שכתו שהשיב רש"י לר"ג כך שלח רש"י לר' יצחק בר"י וכך השיב
 נגדו חזו שהוא נוהג ע"כ ואז יובן הענין היטיב בס"ד. עוד ראוי לזיין בזה דברי
 המדרכי בחס' ברכות בענין לרין קטן כהב ח"ל: וכן השיב רבנו נתן בעל הערוך
 בתשובותיו עכ"ל:

על עיני השני מי היה הגדול שכתו שני הגדולים האלה בשם מורה? על זה יש
 לשי' היטב כי בפירש"י בפ' ערכי פסחים (דף ק"ח) נמלא בזה"ל: מפי המורה הגמרא
 ומקרא אשר שמע מפי רבו ע"כ ובפי' רש"י שם איתא בזה"ל כך שמע רבנו מרבו ורבנו
 מפי רבנו גרשם ז"ל עכ"ל. גם אחז"י הרב הגאון נר"ו בהקדמה להלכות רי"ן גיאה ז"ל
 (ח"א) הביא מהתשובה מהרש"ל (סי' כ"ט) דרבנו יצחק בר יהודא אחד מרבותיו של רש"י

היה נקרא מורה דק ובנראה שם מורה היה לכל אצבית דין שבמגלה כי ראיתי
בסוף ספר השב"ץ (להלמוד מהר"י מרוטנבורג ז"ל) בס' תקע"ב נמצא בזה"ל, כהב רבנו
יחזק ראיתו לפני הגאון רבנו ליאופול"ן רבו של רבנו גרשם מאור הגולה ושמו רבנו יהודה
ב"ר מאיר הכהן הזקן והוא היה אב בית דין צימיו ושכנגדו לא כהב כי אם יעברו אם
לא יעברו והשיב המורה בקצרה הלכה במקרא עכ"ל השב"ץ ובס' הפרדס הגדול (ס' קפ"ט)
איחא: ואמר הרב המורה ר' קלוימוס כו' ע"כ ויש לעי' עוד בספר הישר לר"ה בדף
ל"ג ע"ד (ס' שכ"ה) שהביא פי' המורה כו' וכן בס' של"א כתב המורה אומר דשאלו
לרב האי גאון כו' וכן בדף סמך (ס' תקמ"ד) איחא כי כן סמ לי המורה כו' וע"ק עדין.
ובהקדמה כוללת ללמוד ערוך ברבות הבאנו כל המקומות שהובא בס' הערוך המורה של
מגלה ושבדף סעד (ה') הביא הערוך את רבי משולם ב"ר קלוימוס ז"ל ובערך דל
(ה') הביא רבי משולם ב"ר משה ברבי איחאל מעיר מגלה ע"כ עכ"פ הגדולים שבמגלה
היה מכונים בשם הנכבד "המורה". ואגב אעיר על דברי הערוך הללו שבערך דל (ה')
שהביא ר' משולם ב"ר משה ב"ר איחאל כו' שלענ"ד יש כאן מקום להגיה תרתי
והיינו (ה') שצריך להיות ר' משולם ב"ר קלוימוס ב"ר משה ב"ר קלוימוס שקד
הובא באור זרוע ס' ה' ראש השנה וכן בת' מהרש"ל (ס' כ"ט) (ב') ומה שכתב הערוך
ברבי איחאל יש להגיה עוד דורות ציניהם דהיינו אחר ב"ר קלוימוס (השני) שייך
ב"ר יקותיאל ב"ר משה ב"ר משולם ב"ר איחאל והיינו ע"פ ה' מהרש"ל הג"ל
ז"ע עדין.

על הענין השלישי דהיינו אם הערוך שלפניו הוא בשלמות כמו שהיה לפני
רבתינו הראשונים י"כ הבאנו בהקדמה ללמוד ערוך ברבות דברי הפלאה שבערכין ערך
געל שהעורר שמ"ש חוס' חולין (דף ס"ד) בשם הערוך לא נמצא לפנינו עכ"ל והנה אחרי
העיון עוד בדבר בס"ד נראה דבדברי החוס' חולין יש להגיה דביצה ב' ערוך שכתבו לרדק
להיות בהלכות גדולות כי כן הוא בס' הישר לר"ה ז"ל שם בחוס' חולין (ס' שס"ד)
וכן באור זרוע (מס' חולין) וכן בהר"ן ח"א ה' הרי"ף שם טולם הביאו הענין בשם ההלכות
גדולות וע"כ גם בחוס' נראה לרדק להיות כן ובבל זאת הגם שראיה זאת מחוס'
חולין איננה מוכרחת שהיה הערוך לפני רבתינו הראשונים ז"ל יותר בשלמות מאותו שלפנינו
בכל זאת יש לעי' עוד באיך הראיות שהבאנו שם בהקדמה ואיין בזה עוד על מה שנמצא
בחוס' סוף מס' מועד קמן בענין מאן ספין שנמצא בחוס' באופן אחר ממנה שנמצא לפנינו
בערוך וכמו שהעורר בהפלאה שבערכין וכן דברי הערוך הפלואים הנמצאים בחוס' סוף
מס' נדרים אינם נמצאים בערוך שלפנינו וכמו שהעורר ג"כ בהפלאה שבערכין ועי' באור
זרוע מס' חולין מה שהביא מערוך ערך אחמל אינו בערוך שלפנינו וכמו שהעורר שם על
הגליון באור זרוע ועוד יש לעי' היטב על מה שנמצא בערוך ד' פרח ערך דחן בשם
הר"ב מוהר"ש לנדא ז"ל שמה שכתב בב"ח ח"ה ס' ר"ח שבערוך כתוב אורח ריוו שנספרנו
בערוך לא נמצא כן ז"ע.

ועל ענין הרביעי דהיינו תקוניים בהקדמה כוללת ע"פ הכ"י יש להתעורר
א) ר' מלחית נמצא בכ"י עוד בערך אוכלת הנפן וכן בערך גבהא וערך מגג וערך מגמר
ב) רבנו מנחאל הובא עוד בכ"י בערך חנדסקי ס"א בפירושו מפרק חזקת הבתים

ומה שהבאנו מערך חבלת ליחא ע"פ הכ"י שנמצא שם ר' דניאל ב"ר יחיאל ומה שהבאנו רבנו נסים ב"ר יעקב מערך כתבת שייך לפי הכ"י אלל רבנו חננאל כי בכ"י נמצא בערך כתבת ר' חננאל תחת רבנו נסים ג) אלל רב האי יש להוסיף עוד ערך זר שבכ"י הוצא שם רב האי ז"ל בהך דזירין סוף מס' שבת ד) אלל התשובות יש להוסיף עוד ערך זנגבל פי' בהשובות.

טרום חלכה מלולי עוד אהן תודה בזה לידידי החכם הנעלה הרבני מו"ה אברהם המכונה דלקטאר צערלינער נר"ו בצערלין שנהג עמי טובה עין לשכלל ולהדר ספרי זה ספר הגיון שלמה והיונו כשהייתי בנוסיעה דמאזה בצרלין ובקרתי גם את ידידי החכם הא"ל ודברנו על אדות ספרי זה ענה ידידי שאשגת אליו רשימה אחת מהחקונים שעשיתי והוא ישלחנה למיודעיו בעיר רומי להשוות הענינים גם עם ב"ר רומי. והיך כשחזרתי לביתי עשיתי כדבריו היקרים ושלחתי אליו רשימה בזה והוא שלחה לרומי ונתקן באופן זה ע"פ כ"י רומי הערכים הללו והיונו: ערך אלמנה, ערך אה, ערך דבר, ערך קף (ז'), ערך כפה, ערך סוורק, ערך עשיות, ערך לדא, ערך שר. ואומר על ידידי החכם הנ"ל נר"ו טוב עין הוא יבין, בצרכת רוחניות וגופניות יפרטו מעינותיו, מעינות החכמה, החולה וירבין תורה ודעת בארץ ואך טוב וחסד יסובבה סלה.

וגם אזכיר לטובה ידידי היקרים ה"ו שבמדינה הזאת, מדינת שוויץ שזרזוני להביא ספרי זה על מכבש הדפוס, ואלו אמרו לתמוך במיכה להוצאת הדפוס ה"ה התורנים המובהקים הגביר מו"ה דוד גונגנהיים פו"מ פה נר"ו ואחיו הגביר הר"ר משה נר"ו וכן התורני המובהק הגביר מו"ה בג"ן דרייפוס ובנו התורני מו"ה יעקב זאב נר"ו וכן התורני המובהק הגביר מו"ה מיכל ד"ס נר"ו וכן הערר אברהם ריו ה' אחאק פפהליפס ווייל ה' דיאל בצרנהיים ה' לעאפאלד ווייל כל אלו אמרו לתמוך! יחי משכרתם שלמה מאת ה' על ראש הטוב לסייע לעושי מלוא, זכות הדקה יעמוד להם שיחברכו בצרכות נחיות חמיות עברגנבא"ם.

אנא ה' פרום נא עלינו סוכת שלומך, הרק שפעת עובך וחקך על אבי ואמי, המפורסמים לשם ולתהלה לכבוד ולתפארה, אלה ה' תשמרם לנצח, תגורם כבדת עין, תביא להם כל תאוותם, יראו שבע שמחות ברכות והלחות ככל האלזיהם ואלזאי אלזיהם ינצו בזקנה ושיבה טובה דשנה ורעננה עד יסכן ינון בקרב ינון. האר פיך ה' גם אל חמי הרה"ג המופלג בתורה ובמעשים נר"ו חונתו חמותי הרבנית אשת חיל תחי' אשר גם להם יא' מוניעין בקרב הארץ וגם המה זכים חמומים וישרים, וגם להם עגוד לצי תפארת כתר התורה והשם טוב, יחי תן ה' עמכם, ימלאו חיים לדקה וכבוד, ישבעו שבע שמחות באלזיהם ואלזאי אלזיהם ויתענגו על רב שלום נחת שקט ושלום עד כלי ירח! כך גם כל אחי ואחיותי, גיסי וגיסותי הנחמדים ויקרים המפורסמים לשם ולתהלה עם אלזיהם, גדלם וששם עוד מעלה מעלה, כך גם כל יראי שמך ואוהבי הורחק. ברכני גם אני, אבי שבשמים! עם בני ובנותי, קיימו להורחק לעבודתך וליראחק וקיים עלינו במהרה דבך הטוב כדפתיב (זכריה א) עוד קרא לאמר כה אמר ה' נבואות עוד הפונה ערי מטוב ותם ה' עוד את ינון ובחר עוד בירושלם.

רשימה

מערכים שהובאו בהקדמה במבוא, בבאורים בתוספות ללמוד ערוך שבת
וברכות ולא הובאו בתקונים.

<p>סדר בהקדמה וחס' למ"ע שבת פ' י"ד סלד בהרי זה לקט ספסר בבאורים סרד חוס' למ"ע ברכות פ' משישי</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>עדק בהקדמה עקר שס</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>פדק בהקדמה פסל חוס' למ"ע שבת פ' שמיני</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>דדע בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>קוואי בהקדמה קלסדק בבאורים קן (ב') בהרי זה לקט קר (י"ד) בבאורים</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>רדב בהקדמה רד חוס' למ"ע שבת פ"ק רפע בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>שמן (ה') בהקדמה שר (ג') חוס' למ"ע ברכות פ"ג שר (ה') חו' למ"ע שבת פ"ב</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>תף בהקדמה תפח שס תדמד שס תדק שס</p>	<p>גרגלד בבאורים גשש בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>דבק בהקדמה דל (ה) בזבוא דלת בבאורים</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>זיון בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>חבר (ה) חוס' למ"ע שבת פ' כ"ד חורולין בבאורים חש בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>תף (ה) בבאורים תדף (ב') שס תשטש בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>כלך חוס' למ"ע שבת פ' ב' כמחה בהקדמה קף (ב') בהרי זה לקט כרה בהקדמה כרס (הפלאה שנערכין) בבאורים</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>למד בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>מחל חוס' למ"ע שבת פ' כ"ב</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>מל (ויו) בהקדמה מלגז שס מעפרה שס מפיש שס</p>	<p>עקר אזל (ג') בבאורים אגר בהקדמה אגרת שס אדדא חוס' למ"ע שבת פ' וי"ז אדק בהקדמה אזמל חוס' למ"ע שבת פ' וי"ז אל בבאורים אלמנה בהקדמה אגבא בבאורים אגיני (הפלאה שנערכין) בבאורים אקקמין חוס' למ"ע שבת פ' וי"ז אסמאא בבאורים אסתאא חוס' למ"ע שבת פ' ב' אפתא חוס' למ"ע ברכות פ' וי"ז אשש בהקדמה</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>בהר (הפלאה שנערכין) בבאורים בפש חוס' למ"ע שבת פ' כ"ד בי משהקו חוס' למ"ע שבת פ' י"ט ביה גליא בבאורים בליה בהקדמה בריה שס בת יורא שס</p> <hr style="width: 50%; margin: 10px auto;"/> <p>גד (ב' וה') בהרי זה לקט גזר (ב') שס גרב (ב') חוס' למ"ע שבת פ' כ"ב</p>
---	---	--

תקונים לס' הערוך אות א'

אות א'

ערך אב (א) סרבוטין המגיעין לה עד לחמה בב"י עד לחייה (אש"ל וכמ"ס בכ"י כ"ה בש"ס שם ובערך טעפה).

שם אב הטומאה דרבנן הוא דמיוא בב"י הא דמיוא.

ערך אבא פי' אחד מן חסדי מנגלא בב"י פי' אחר (ברי"ט) כו'.

ערך אבישונא לא לימחי מיניש קמחא דאבשונא בהגדה דמגילה בב"י בנמ' דכל שעה קמחא דאבשונא בהגדה דמגילה.

ערך אבש העצבים והאובשים משיבאשו בריש מעשרות ירושלמי תפוחין קטנים הן י"מ משיקראו באושה בב"י העצבים והבאשים משיבאשו בראש מעשרות י"מ תפוחין קטנין הן ירושלמי משיקראו באושה (אש"ל) גם בערוך הקלר היה ככ"י).

אגן פי' ספל שלשין בו מלשון וישם באגנות בויקרא רכא בב"י חיבת מלשון ליחא (אש"ל) ונכון ככ"י שהמה שתי עינים נפרדים).

אגריאון פי' אגריאון בלע"ז סלצטיק"ו אומירון פי' בהמה זיגער בב"י ליחא חיבת אומירון (אש"ל מדויק בכ"י עי' פסקת' ד' ליק דף מ"ד).

אגרוף פי' אדם גבור היה בבעלי המשנה בב"י היה בימי בעלי המשנה.

אגרי פי' כמו אגרי הן עשויין מן חריות בב"י פי' חריתי עשויין מן חריות.

אום (בסמ"ד) בב"י אים (במ"ס) (אש"ל מדויק בכ"י שמסכים עם מוסחא המשנה דטהרות ונגעם שאיחא אום במ"ס).

אורי כשהיה אדם חלל מת בב"י כשהיה אדם עלל מת (אש"ל ככ"י) הוא בערוך הקלר.

אורתנמי פי' אומות אוהבתיא בב"י עינין אומות איותנטיאות (אש"ל בכ"י ז"ל תחת עינין עי"ן ומדויק היטב עי' פסקת' ד' ליק דף ט"ז).

אול קבוי דאלי כי אלויי בב"י כי אלויי (אש"ל ככ"י) הוא בש"ס ב"מ דף כ"ד).

אזמרגין קבע זה בפרשת כי השא בב"י בפס' דכי השא (אש"ל מדויק בכ"י עי' פסקת' ד' ליק דף י"ז).

אזמל של רהיטי (שבת כ"ח) בב"י בנמ' דבמה עומנין ובנמ' דבמה אשה יולאה אזמל של רהיטי.

אח (ב') ומן ועלל זכר אשר לא ימול כלום אינו ראוי בב"י וכן ועלל זכר אשר לא ימול וגו' כלומר אינו ראוי (אש"ל עי' באורים מס' ברכות פ"ג אית י"ג).

אטבת סהדה כב' ההין במקום ס' מ' בב"י סהדה בשניה במקום ס' מ' במקום ה' שני טוי"ן במקום ד' ו' ובספר אחר מלאחי כתיב ס' ומ"ס מכת שנייה הא טון מכת הקד ד"י מכת ראשונה עד כאן.

אטום בריאה פי' מקום עמוק יבש בב"י פי' מקום למוק יבש.

אטום מפני קבר התהום שבו כהן גדול שורף בב"י שבו הרקן שורף (אש"ל ככ"י) איתא במשנה פרה).

אטקטיא בר קפרא אחר ארכי בריוס בב"י בר קפרא אחר ארכי בריוי (אש"ל עי' פסקת' ד' ליק דף קב"ב).

אבורנקי ויש מפרשים אבורנקא בב"י ויש ששונים טורנקא.

תקונים לספר הערוך אות א'

אבלא פי' תחלת אוכלא תחלת החולי מותר לכתחלה בשבת בב"י מותר לכותלא בשבת (אש"ל גם בערוך הקצר איתא ככ"י).

אבל (ב) ויש אומרים שרש הגפן נרדף להרחיב לו בית רובע בב"י זה פי' ר' מלחיה ולא מסהדר דהכי תנן אוכלא הגפן וכו' (לא) עולין במדה בית רובע דלמלא הפיסח וכן הסלע עולין במדה בית רובע (אש"ל חיצת לא הגמלא ככ"י הקפנו כי נראה מיותר עי' משנה בלח"ס).

אכסדרה פי' סך על גבי אכסדרה שיש לה פלימין כגון שעשה שתי דפנות אחת ברות מערבית ואחת ברות דרומית בב"י אחת ברות מערבית ואחת ברות מזרחית (אש"ל עי' בש"ע א"ח סי' תר"ל סעיף ח' ובאחרונים שם).

שם פי' סוכה זו בחצר לפני אכסדרה בב"י פ"א סוכה זו בחצר לפני אכסדרה. שם רואין פי' הקרה שבראש האילן בב"י שבראש האכסדרה.

אבף צהדי דרכיז מנח ידיה עליה ותנן בחוספתא בב"י ותניא בחוספתא.

שם בשעת שעולה לרכוב זה פי' ר"ח ז"ל והקשמו למאן דסבר דמרכב היינו מושב דהא באורייתא כתיב מרכב וכתיב מושב דלמאן דסבר מרכב לאו היינו מושב ואינו אכיף בב"י

זה פי' ר"ח ז"ל ורבינו נסים ז"ל פי' והקשמו למאן דסבר מרכב היינו מושב דהא באורייתא כתיב מרכב וכתיב מושב דלמאן דסבר מרכב לאו היינו מושב היינו אכיף (אש"ל עי' ריטב"א בעירובין שם דג' ר"ח ז"ל דהש"ס עלמנו מקשה ולעמין באורייתא נמי מי לא כתיב מרכב וכתיב מושב וזהו שכתב הערוך והקשמו).

עך אל' אל' תרצה את חבך בשעת כעסו מנין אחת למד בב"י אל' תרצה את חבך בשעת כעסו מפ' באגדת ילמדנו מנין אחת למד.

אלגלגין בהגדת ילמדנו ולקחתם לכם ביום הראשון ופרשת שנה לך בפסיקתא לו מתנו בב"י ובפרשת שנה לך בפסוק לו מתנו (אש"ל נכונה מוסחח כ"י עי' פסקתא

ד' ליק במבוא דף XII אמנם מש"ס דהילמדנו נתחלק לפסקות אין הכרח עפ"י הכ"י שהביא בפסוק ולא בפסיקתא).

אלותא חזו לקהתא דרנגי וחזיני זה גמרא דרבי' חננאל בב"י זה גמ' ופי' דר' חננאל. שם פ"א מפשה קוטס אלוחתא חתיכות חף על גב דקשין בב"י החיבות חף על גב

ליתיביו (אש"ל נכון ככ"י שרק בפ'י הא' שייך חף על גב).

אלות חמות הספס בב"י זה עך אחד עס עך אלותא הקודס לו.

אלמנה מהקו יקחו משאר כהנים לא יקחו בב"י (רומי) משאר כהנים יקחו כלומר ההדוויים יקחו אלמנה (אש"ל ככ"י הוא בש"ס קדושין דף ע"ח).

אמתו בין הא ובין ההיא דר' ערפון דמתרנא הכי ר"ע אמר כל המכניס בב"י בין הוא ובין ההוא דר' ערפון אומר כל המכניס.

שם גד"א לענין שבת זרע אם בא לבדוק בב"י גד"א לענין שבת זרע אבל לענין זיבה חף הוא משובח כמים ואפילו בשבת זרע אם בא לבדוק (אש"ל ככ"י איתא בש"ס נדה דף י"ג).

שם וכולהו איתניהו בתד מנייהו בב"י וכולהו איתניהו וחד מנייהו.

שם ויש אומרים כך אמר שמואל כו' בב"י ליתא מן תיבת ויש אומרים עד סוף הערך. אמתלא רב זביד אמר במקום אמתלא חוששין אמתלא כלומר יש פנים לדבר שיאל עליה

קול שהיא מקודשת כגון ההוא בב"י רב זביד אמר במקום אמתלא חוששין לאמתלא כלומר יש פנים לדבר שיאל עליה קול שהיא מקודשת אע"פ שאינה כגון ההוא.

שם שלא נשמע אמתלא כהדיא אמתלא היא ובלבד בב"י אמתלא היא אית יביה ובלבד. שם ופריק אימא ובלבד שלא יהא שם אמתלא בב"י ובלבד שלא יהא מקום אמתלא

(אש"ל וסחחיתא שכת"י נכונות ע"פ הש"ס שם סוף מוס' גפין).

שם וכיון דמקמי ומסרקי עד דרב זביד בב"י על דרב זביד.

תקונים לספר הערוך אות א'

אן (ג) אם דבוקות זו ע"ג זו הראשונה עם השלישית בב"י זו ע"ג זו או הראשונה עם השלישית (אש"ל) וכן הוצאו דברי הערוך בל"י ה' טרפות דף ל"ו ע"ד).
 אנגרבתים ראב"ש אחמיי אנגרבתים בב"י אנגרבתים ראב"ש אחמיי אנגרבתים (אש"ל) כונה מוסחת כ"י ע"י פסקתא ד' ליק דף צ"ב).
 אנדרסקי פ' אחד אנדיסקי אם נמלאו בב"י ור"ח סי' פ"א פירושו בפרק חזקת הבתים אנדיסקי אם נמלאו.

אנדיפי שהוא הדק לסיך מרצה השער בב"י מרצה השיעור.
 שם אלא אמר ר' יתחק מאי אנדיפא בב"י אלא אמר ר' יתחק אמר דבי ר' אחמי מאי אנדיפי אנדיפא (אש"ל) וכמו שהוא בש"ס שבת דף פ').

שם למדות ומנייר בחוקי בב"י ומכיר בחוקי בבית הגיר רשם וזהו שער הולאת הסוד לר' נחמי ולכן נראין דברי ר' יהודה בתבטו ודברי ר' נחמי (אש"ל) ע"י באורים מס' שבת פ"ח אות מ"ו).

אנין והוא חוטין בב"י וכן חוטין.
 אנקל פי' אונקלי של כחפ"ס זו וררמו כשרואין לסבול על כחפיהן שק גדול שוקעין ראשן בשק בב"י זה וררמו ק כשרואים לסבול על כחפיהם שק גדול שוקעין ראשו בשק.

שם ובסוף עבול יוס הכדומים והאשקלויים בב"י הכדומים האשקלויים.
 שם ויש מפרשים כלי שזרחתו קב בב"י.
 אונקלי ונמו על בית אונקלי שלי בב"י ונמוה על בית יד אונקלי שלי (אש"ל) גם בערך בית יד הביא הערוך בית יד אונקלי).

אם (ג) אקרקפא דלריוא אוכי דגוריתא בב"י אקרקפי דלרי ואלוסי דגוריתא.
 אסבורה במקלות שמכין בהן בב"י במקלות שמכין בהן פ"א בחריות שמכין בהן.
 אסר כסה שחתה מראשותיו בב"י כסה שחתה מראשותיו הרגום ויש מראשותיו (אש"ל) בדפוס הערוך הביא ר' בנימן מוספי דברי ההרגום.

אסמגיות וי"א כעין קובה פי' אסמגיות ולזין בב"י וי"א כעין קובה פ"א אסמגיות ולזין (אש"ל) גם רעמב"ם בכלים שם הביא השתי פירושים).
 אסמורה רב שרי למנני אקרפתא בב"י רבא שרי למנני אקרפתא (אש"ל) ככ"י איתא בש"ס מ"ק ובהלכות גדולות שם).

אסמורה בב"י הכל בערך אחד (אש"ל) ע"י באורים מס' שבת פ"ק אות כ"ג).
 אסמביון גליונים בב"י גולין (אש"ל) ע"י ערוך ערך גל ו').
 אסמם אינדיקו בלשון ערבי ניל ובלשון ארמי מוריקא בב"י ליתניהו התיבות ובלשון ארמי מוריקא".
 אסבופה בב"י אסקופה (אש"ל) וכמו שהוא בגי' דין בש"ס בכ"מ).

אסלא אם היה רפוי מותר ולגובה הוא עשוי כו' הוליל ולגובה עשויה כו' גם זה לגובה עשוי כו' בב"י איתא בכל פעם: לגובה.
 שם האסלא עמאה ועמא מה בב"י האסלא עמאה מדרם ועמא מה (אש"ל) ככ"י במשנה כלים פכ"ג).

שם בתוספתא דכלים בפרק ט"ו בב"י בפרק י"א (אש"ל) ככ"י ל"ל פ"א ע"י באורים מס' שבת פ' כ' אות ז').
 אספוגית פי' דבר קטן בב"י פי' ככר קטן.

אסקמלא וכן שמש בלע"ז עבלא עבולא אסקומלא אסקודילא בב"י וכן שמש בלע"ז שלחן עבלא קערה אסקומלא וקטן כלי עשומין משרש קיה.
 אסתדירא דעילי ביה גריו פי' הקלע בב"י דעילי ביה נגרי מוסכי הקלע.

שם והוא קערא דקערי פי' כך היו בב"י והוא קערא דקערי באסתדירא וכך היו.
 אפי (ה) כי אופי בנהרא פי' אופי עיקר חריות של דקל בב"י ליתנהו כל הני חריות (אש"ל) לכאורה מדויק כמו שהוא בכ"י דבערך אפי השני כתב הערוך ויש אומר

אופי צהרה כמו זה שרש דקלים כו' נראה דבערך אפי (א') פירשו תחיות עלי' ובערוך הקצר ערך אפי (א') חריות של דקל וזה מסכים עם כ"י).

אפי (ב') ס"א אופי דעמו בכ"י פ"א אופו דעמו.

אפיא חי עיני לי וחי לא בכ"י חי עיני לי עיני לי וחי לא.

אפוסין ובסקאה ומטה הי' רועה בכ"י ובסקוק ומטה הי' רועה (אש"ל עי' מ"ט לעיל בערך אלגריין).

אפיפורין בכ"י אפיפורין [בדלת] (אש"ל זה מדויק ע"י מעריך להר"מ לומזי ז"ל).

אפקלין (בסוף הערך) אפקליטין במגלה חיבה בכ"י אלו שלש חיבות ערך בפני עממו (אש"ל ומדויק בכ"י עי' פסקהא ד' ליק דף פ"ד).

אפקימא בחבל של אופקימא יט מפרש חבל שעושין בכ"י בחבל של אפקימא מפרשין חבל שעושין (אש"ל אפקימא שבכ"י הוא הכוון שכן הוא בש"ס עירובין סס).

אפקומן וכן מפורש בסוף תוספות פסחים בכ"י וכן מפרש בסוף מסכת פסחים (אש"ל בכ"י יראה בש"ס סוף פסחים תיבא כוה"י).

אפקותא פ"ה הוואר של דקל בכ"י פ' הוואר של דקל (אש"ל נכון בכ"י כי אינו רק פירוש אחד, דאפקותא היינו ואר עי"ש בערוך).

אפר (ב') פ"א בנו גומיא בכ"י ס"א בנו גומיא (אש"ל עי' באורים מסכת שבת פרק שלישי אות ל"ז).

אפתא פ' אחרי בכ"י פ' אחר שפירשו אלו (אש"ל עי' גם שד"ל סוף ח"ב של הפלאה שבצרכין).

אצא פ"א בכ"י פ"א לא מפי המורה.

אצבע יתד כותל שאין בו נקב בכ"י יתד כותל שאין בו נקב כך אלו לא נכל להבט בשומקא של הלכה.

אצוותא צ"י ויהי בשלח פרעה ר"א בן שמוע אלו לגבי ר"ש בן יוחי לקויא בכ"י אצוותא ס"א אלו צ"י (ז"ל פסק') ויהי בשלח פרעה ר' אלעזר ב"ר שמוען אלו לגבי

ר' שמוען ב"ר יוסי בן לקויא (אש"ל נכון בכ"י עי' פסקהא ד' ליק דף צ"א ובערוך הקצר).

אצטבל פ' אחר עיקר המלה בכ"י ליתא חיבת אחר (אש"ל והכוון בכ"י כי הוא רק פירוש אחד וק"ל).

אצטנגין כבר פירשו בערך אס בכ"י כבר פירשו בפרק אס (אש"ל בכ"י נמלאים הערכים נחלקו ל פ ר ק י ס ועי' באורים מ"ט שבת פרק רביעי אות ט').

איקונין צ"ד ויהי רעב בכ"י איקונין עי' ערך דיוקן פ' הגאון ז"ל צ"ד ויהי רעב.

שם יקר בעיני אהה כביכול שקבעתי בכ"י יקר אהה בעיני כביכול כמו דבר שאהה יכול לומר בו זה הדבר שקבעתי.

שם החקוק בכסאי פ' איקונין דיוקנין כמו אורה בכ"י החקוק בכסא כמו אורה (אש"ל עי' לקמן ערך דיוקן בתקונים וד"ק).

אקונם ואקונם ובסתפיים ואקונם ואקונם פ' שמוות בכ"י אקונם ואקונם ואקונם פ' שמוות.

שם ומוחזקין ביד דייני ישראל בכ"י ומוחזקין ביד דייני ישראל (אש"ל עי' בש"ס מולין דף ס"ג ע"ב רבו ז"ד).

אקרפטא רב שרי לסרוקי סוסיא ולמנבי אקרפטא בכ"י רבא שרי (אש"ל עי' מ"ט לעיל ערך אסטורה).

ארא (ב) בלשון ארמי אורכה בכ"י בלשון ארמי אודדה (אש"ל עי' באורים מ"ט שבת פרק קמא אות ב"ח).

שם שאורגין אורן בתוך מטפחות של מילת בכ"י שאורגין אורן בתוך מטפחות.

ארב (ח') ס"א ארבות ב"ק ופי' לוחות ארובין שמקראין עליהן הלחם ס"א עריבות מלשון עריבות שמעריבין עליהם הלחם בב"י ס"א אריות שמעריבין עליו הלחם (אש"ל) כוונה נוסחת הכ"י כי בדפוס הערוך הוא כפל עינין, כי השתי ס"א ענינם אחד).
ארגנטין ס"א ארגינטיין פי' כלי חשוב בב"י ליתא תיבות ס"א ארגינטיין דין דק איתא ארגנטין פי' כלי חשוב.

ארנם בלשון ישמעאל ערנאסה והרבה עדיים בב"י בלשון ישמעאל ערנאסא ולשון רבים ערנאסא.

אריש (ב') כלומר הוא אינו פרוש בב"י הוא אינו פורע.
איש וכן במקרא אבי אבי רכב ישראל ופרשיו בב"י ליתארו כל הני תיבות.
אשודי פי' אחר אשודי וארזי עינים מן חילן בב"י תיבת וז' רזי ליתא (אש"ל) וכן ככ"י שהלא מסיים הערוך דומיא ד' רזי).

אשולג הראשון והשני הוא בב"י ערך אחד (אש"ל) וכן ככ"י עי' באורים מס' שבת פרק השיעי אות כ"ח).

אשש אמר רב לא לזריק איניש אודרה בב"י אמר רבא לא להדק איניש אודרה (אש"ל) עי' באורים במס' שבת פרק עשרים אות ל"ח).

את (ב') כל הגאות מדברי תורה נוטל חייו מן העולם. במשנה (שבת מ"ב) אין גאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן. במשנה (ברכות ג') אין מברכין על האור עד שיאורו לאורו. ביצה (ט"ז) זה הכלל כל שאותין זו ביום טוב. שהגשים גאותין בהן בגמ' דלשכת פרהרדין (יומא י"א) פי' לשון הגאה. פי' אחר יאורו לאורו שיהא להם הגאה ברשם המאור שתרגום בזאת גאות בב"י כל הגאות מדברי תורה נוטל חייו מן העולם פי' לשון הגאה וכן אין מברכין על הגר עד שיאורו לאורו פי' אחרי אורתו לאורו שיהא להן הגאה ברשם המאור שתרגום גאות (אש"ל) גם כ"י רומי איתא פי' לשון הגאה וכן אין מברכין על הגר עד שיאורו לאורו פי' יאורו לאורו שיהא להם הגאה ברשם המאור שתרגום אך בזאת גאות פי' ועל כן צדור שדפוס הערוך נשתבש הענין שדפס פי' אחר יאורו וז"ל ככ"י פי' אחרי אורתו וכוונת הענין שברכת מאורי האש היא ברכת השבת (ולא ברכת הנהנין) ועל כן מברכה אחרי שצדור נהנה מהאור (עיין ט"ז וז"ל בא"ח ס' תז"ר) ועל פי הכתבי' ד אין מקום למה שכתבנו בלמוד ערוך ברכות פרק שמיני להביא שצריך להיות הגערה ויש להעביר הקולמס על זאת ההג"ה).

בב"י איתא בשוף אות א' בזה הלשון:

שלים פרק עשרים.

אשריך ספר הערוך שערך שלך נכנס באור ויאא בהדר.

סליק ערך אלף מספר הערוך והוא עשרים פרכים.

ערך ב'

ערך בא וכן מפורש בתורת כהנים מה מלינו בפוסה בראשון חולץ וקוזה וטח ומוקן לו שבע ובסוף שבע בב"י וכן מפורש בת"כ מה מלינו בפוסה בראשון חולץ וקוזה וטח ומוקן לו שבע אף פוסה בשני חולץ וקוזה וטח ומוקן לו שבע ובסוף שבע (אש"ל) ככ"י איתא בת"כ).

בב אבב חנוחא בשפת חמות של יין כל אוהביו באין בב"י אבב חנוחא של יין הכל אוהבין באין.

ביבי בר ביבי כן נקוד צפי' ר"ח ז'ל צפ' ואלו הם הממויין בב"י ביבי בר אביי כן נקוד צפי' ר"ח ז'ל בפרק אמר להם הממונה (אש"ל) וכן הוא בערוך הקלר ועי' מעריך להר"מ לומז).

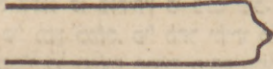
תקונים לספר הערוך אות ב'

ברד (א) אמר רב יהודה כדדי כו' והן עוגיות והן בדין בב"י אמר רב יהודה כגמי כו' והן עוגיות והן כגמי (אש"ל נכונה גי' הכ"י שכן הוא שם בש"ס מ"ק פ"ק).
 שם ולא יתפזרו והתרגום מערוגת מטעה עוגיות בב"י ולא יתפזרו כדכתיב להסקות אותה מערוגת מטעה והתרגום מערוגת מטעה עוגיות.

בהל' בערב פסח עסקין דזמנה בהול בב"י דערבי פסחים דזמנו בהול גבי תוקת [דזמנו בהול] ובסוף גמ' דאלו דברים בפסח (אש"ל בדפוס הערוך נדפסו התיבות בסוף גמ' דאלו דברים בפסח בתחלת ערך בהם וכבר התעורר על שגש הדפוס בהפלאה שבערכין).

בית ובה אשר לו הבית מי שמיחד ביתו לו פי' מי שאינו מכניס אורחין בתוך ביתו אלא ביתו מיוחד לו ולא לזולתו פי' אחר שאינו משאיל כליו לאחרים נגעין באין בביתו בב"י ובה אשר לו הבית מי שמיחד ביתו לו פי' מי שאינו משאיל כליו לאחרים נגעין באין לביתו וכל שכן בספרי חודות ומסכת ח' יב' לשול למי שאינו עוסק ואינו מהן לו ספר נגעים באים בביתו ואפי' יהא בעל הספר חכם גדול [וכן איתא בש"ע חסן המשמש סי' רנ"ב סעיף כ"ף ח"ל ובתקום בעול תורה שאין ספרים נמארים יכולין ב"ד לכוף לאחד להשאיל ספריו ללמוד מהן ובלבד שישלמו לו מה שיתקלקלו הספרים עכ"ל מאחא"י נר"י] פ"א מי שאינו מכניס אורחים לתוך ביתו אלא מיוחד לו ולא לזולתו.

זה בית האבוע

בית אצבע וזה זרתו בב"י

זה שסותר בו

שם בשעה שמקבלין מקבלין בב"י שמקבלין את הקוליס מקבלין.
 בית יד כדי שהדבק מוך לנדחה בב"י כדי שהדבק מוך לנדחה.
 כך ומוליכים אותו וקוברין אותו במקומו ואמר עולא משום יאוש בעלים בב"י ומוליכים אותו וקוברין אותו במקומו ואמרינן עלה משום יאוש בעלים (אש"ל נוסחת כ"י נכונה דהיינו ואמר ר' ינן עלה ולא הזכר עולא בזה הענין).
 במ שצק"ס אהה יכול להפסיק בין פרשה לפרשה כו' אבל בהפלה אי אהה יכול להפסיק בין פרשה לפרשה בב"י שצק"ס אהה יכול להפסיק בין פרק לפרק כו' אבל בהפלה אי אהה יכול להפסיק בין פרק לפרק.

ערך בנות שבע ערך בנות שוח אמנס בב"י בתחלה ערך בנות שוח (אש"ל נכונה נוסחת כ"י שהביא בתחלה ענין בנות שוח דהלא הערוך מפרש בהדיא פי' בנות שוח כו' אם כן קאי על בנות שוח וכבר עוררנו על זה הענין בצאורים מס' שבת פ' ארבעה עשר אהה ל"ז וגם בערוך הקלר איתא בניה שוח פי' חלשים לבנות בנות שבע ובלבוסים כולם מיני חלשים).
 שם אמר רבה בר בר חנה תאמי חוורתא בב"י אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן תאמי חוורתא (אש"ל ככ"י איתא בש"ס ע"ז).

שם הני רשב"ג אומר מהוואת העלין עד תענת הפגים שלשים יום בב"י חמשים יום (אש"ל וכן הוא בירושלמי ככ"י).
 במם (א') איבסם קס רבא בב"י אבסום קס רבה (אש"ל וכן הוא בש"ס מגילה פ"ק ככ"י).

בםם (ב') ססה והוא פססה בב"י ססה והוא פססה (אש"ל אולי ככ"י ז"ל פססה. והז מסכים עם גי' שלנו וגיורת ערוך בערך פסח).
 בעל נפש דתיא כו' תשב לתום בב"י דתי ר' מייא כו' תשב לתום (אש"ל ככ"י איתא בש"ס מולין פ"ק).

תקונים לספר הערוך אות ב'

שם שידע להחזיר לו טעם בין שאל לו בב"י שידע להחזיר לו טעם בין כלומר שאל לו.
שם פרוש ממנו לדבר אחר בב"י פרוש לרב אחר.

בצית אמר רבה לא נזכרה אלא להחזיר בולית בב"י אמר רבא לא נזכרה אלא להחזיר
בולית (אש"ל) כבר עוררנו בבאורים מס' שבת פ' אחד עשר אות י"ט).

בצר (א') פי' מגודרת סביבות המכה בב"י פי' מגודרת סביב המכה.
בקע (ב') אלא אם כן הרחיק משפת מדיאן ולכותל ג' עפחים בב"י אלא אם כן הרחיק
משפת מחמתן ולכותל ג' עפחים (אש"ל) נוסחת כ"י מסכמת עם גי' שלנו בש"ס
ב"ב פ"ק ועל כן דברי ר' בימן מוספי בערך זה ליתמהו).

עשפו
ח

בקע (ג') מפני בית בקועו וזה אורחו בב"י

בר (ה') שלש על שלש כו' ואם היא שלימה וידוע שאם לרר בה מלח מקבלה עומאה
בב"י שלשה על שלשה כו' ואם היא שלימה וידוע שאם לרר בה מלח חסבר אינה
מקבלה עומאה.

שם ובירושלמי פ' ח' במקואות בב"י בארץ ישראל פ' ח' במקואות (אש"ל) היינו שפ"ח
במקואות ממחול בארץ ישראל וגם בערוך ד' פיר"ו נמלא ככ"ל, וכן לין
הערוך בערך קלון על פ' ח' במקואות סביבות בארץ ישראל ובס' הפלאה שבערכין
בערך קלון נמלא שגיאה גדולה שפירש סביבות בארץ ישראל שיבי אלעיל למשה דמועד
קטן סביב סם הערוך ופשוט שזה ליתא).

שם נחמו חכמים שעור לחולה לזקן וליד דאמר ר' יוסי בילד עד כמה כל זמן שעומד
על רגלו אחת בב"י נחמו חכמים שעור לזקן וליד דאמר ר' יוסי בילד קהור בחולה
וזקן עומא בילד עד כמה כל זמן שעומד על רגלו אחת (אש"ל) נוסחת כ"י מדויקת
דהיינו נחמו שעור לזקן וליד והכוונה על ילד בריא וק"ל ועוד פשוט דדפוסם הערוך דלנו
התיבות מן בילד (הראשון) עד בילד (השני) עיין בש"ס חולין סס).

בר אדא שרי (שבת דף ג') פי' עפר לבינתא בב"י פי' עפר לבינתא (אש"ל)
נכונה נוסחת כ"י שהערוך לין על ערך עפר לבינתא, שם מצוה הסוגיין
דמס' שבת (דף נו) והבאר בערך עפר לבינתא גם ענין בר אדא; ועל פי הכ"י אין
לדחוק בבאור דברי הערוך כמה שדחקו בבאורים מס' שבת פרק רביעי אות ל"ח ויש
להעביר הקולמם על הענין שהוא ודע שמה שהבארו סם בבאורים אות ל"ח שבערוך ד'
יש נמלא ערך בראדא קודם ערך ברבל כן הוא גם בכ"י).

בר הדיא אמנס בב"י איתא בר הוריא וכן בכל המאמרים שהבארו בזה הערך איתא
דפוס בר הדיא אמנס בכ"י בר הוריא ונכונה נוסחת כ"י שקרובה לני'
שלנו בש"ס חולין שאיתא בר חיריא וכן בערך שרנקה הביא הערוך מאי בר חיריא.

שם ובפרשת ויקרא רבה פירש והוא ישקע (פ' ה') ובריש אחרי מות בב"י ליתמהו
התיבות ובריש אחרי מות (אש"ל) נכונה נוסחת כ"י שלייתהו התיבות ובראש אחרי
מות כי לא נמלא המאמר כך בראש ויקרא רבא וכמו שהתעורר בהפלאה שבערכין).

בר יומיה תלחא ירמי באורחא והוא חד יומא באושפיזא בב"י תלחא ירמי באורחא והוא
חד יומא בבי רב והדר אזיל תלחא ירמי באורחא וחד יומא באושפיזא (אש"ל)
ועי' באורים מס' שבת פרק רביעי אות י"ט).

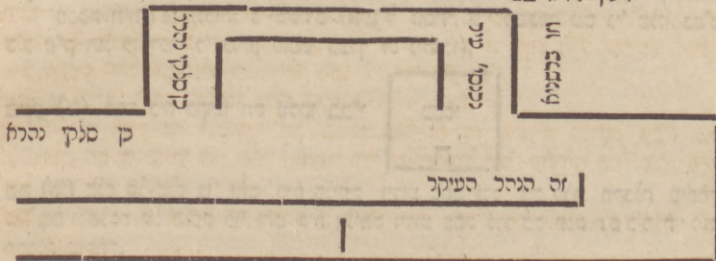
בר פרחתי פי' בר דברבני דכתיב והפחות הראשונים בב"י פי' בר דברבני דכתיב והפחות
והסגנים (עי' ירמיה ל"ח ויחזקאל כ"ג) וכתיב והפחות הראשונים.

שם דכתיב ומחן פלתי מואב בב"י דכתיב ומחן פלתי מואב פי' שהיה לו פנים בהלכה
ובכל מקום.

תקונים לספר הערוך אות ג'

שם בשעה שמעביר ידיו על גבי עיניו פי' רב האי מפני רבנן שלא יראו עיניו בב"י פי'
 רב האי מפרשי רבנן שלא יראו עיניו (אש"ל ככ"י נמלא בס' האשכול ח"א ה'
 תפלה וק"ש סי' ר' ח"ל חבל רב האי גאון כתב בו' דהא דמעביר ידיו על פניו מפרשו
 רבנן שלא יראו בו').

בר שניא והעלויים הם בני המקום אשר תחת השניא ולמעלה ממקום חזירת המים
 וכן הוא בב"י נמלא הליור החסר בדפוס.

וכן עלאי

בור אמר רב יהוד' אמר שמואל ציר שהקרו על הגביאים והתירוה כלומר דקדקו על
 הצורות והקרו ולא מלאו בהן עד אסור בב"י צור שחקרו עליה נביאים והתירוה כלומר
 דקדקו עליה וחקרו ולא מלאו בהן עד אסור.

ברכייר שמיים האומן בין עקביו בב"י שמיים האומן בין צר כ"ו.

ברסוף אמר רב איזא מגדל משכה בב"י אמר רב איזר מגדל משכה (אש"ל ועי' באורים
 מס' שבת סוף פרק שני).

שם צבל וצורסוף סימן רע לחורה בב"י צבל צורסוף סימן רע לחורה (אש"ל
 נוסחת כ"י מסכתא עם ס' באלר שבע שם בצורהדין שכהב לגרום צבל צורסוף).

ברת (ב') צב"ר ס' ע"ו וצורסוף רבי עקרה בב"י צב"ר ס' ע"ו ובפרשת רבי עקרה
 (אש"ל עי' פסקתא ד' ליק דף קמ"ב).

בשיש שיאכל עם הפת בשש שמו לפתן בלשון משנה ובלשון דרבנן שמו בשש בב"י שיאכל
 עם הפת לפתן בלשון משנה ובלשון דרבנן שמו בשש (אש"ל מדויק הלשון ככ"י
 ואין הכרח להגיה כהגהתו בלמוד ערוך ברכות פרק ששי דף מ').

בתורתא ס"א מצותא מאמנע ארובה בב"י ס"א מצותא ס' מאמנע ארובה.

בב"י נמלא בסוף אות ב' בזה הלשון:

שלים ערך בית, תהלה לאל חי. אחתיל ערך גימל בעזרת שדי

ערך ג'

ערך גב (ה') מנבב ומביא עליו פי' לקושש קש מרגום לגבבא גילוי בב"י ליהתהו החיפית
 הללו מן לקושש עד גילוי ורק איתא ככ"י "סי" מקבץ".

שם ובכלים ס"א כל כלי בעלי בתים בחבן ושל דגים בנבבה פי' סלתי של דגים כמו קש
 בב"י ובכלים ס"א כל כלי בעלי בתים בחבן ושל אומן בנבבה פי' סלתי של עגים
 ופי' סלתי של עגים כגון קש (אש"ל כבר הבאנו בהקדמה ללמוד ערוך ברכות להגיה כן
 דברי הערוך על פי הערוך הקצר עיי"ש ובלמוד ערוך שבת ריש פרק שלישי יש להגיה
 הענין ע"ס הכי' וערוך הקצר).

גב (י"ח) פי' עשה מן הנחל הזה גבים בב"י פי' מן עשה את הנחל הזה גבים (אש"ל
 פסוק שמוכתה כ"י נכונה שחיתת מן שייך בתחלה הענין והכוונה שחיתת גבים נלקח
 מלשנא דקרא).

תקונים לספר הערוך אות ג'

נבתיא של קיה או של עוים בב"י של קיה או של עוים.

שם אזל לחתוך דברי הכל אסור בב"י אזל לנקב או לחתוך דברי הכל אסור.

שם אי גוד למשך יין ממנו בב"י נמלא עוד עיני שלם שחמר בדפוס וזה לשון כ"י:

ואי למדתי מפי ר' מלית גובהא רב אסר ושמואל שרי פי' גובהא הוא העפן

שנוק בשפופרת של קיה ואם יהדק אותה אחי לידי סחיתא ואסור ואם ירפה אותה משתה

יני הכי מילי בזה הסתם (א"ל הסתום) שהוא של געורת אבל אם היא של עץ או של ענב

מוחר לו להוליך יין בשבת ומחזיר הגובהא למקום החיר של שפופרת של קיה דליכא סחיתא

ומותר וכל המוליך יין מן הכלי בשבת שיש לו שפופרת ויש לו סתם (א"ל סחיתא) געורת

חייב מלקות והכי מסתברא וכן למדתי ממנו ז"ל עד כאן בב"י.

שם חזי בבואה דליה ומסתקן בב"י חייבה די ליה ליתא.

גד (ב') גוד אסיק מחיה כלומר הבן כל כך כאלו חתכה והעלית מחיות בב"י גוד

אסיק מחיה כלומר הבן בלצך והעלית מחיות (איש"ל ועי' באורים מס' שבת פרק

אחד עשר אות ב"ד).

שם גוד וחבטו לא אמריק קא משמע לן כמשוך דמי בב"י גוד וחבטו לא אמריק פי'

משוך דמי.

שם בעירובין (דף כ"ח) ועל פתחיו כל מגדים אלו בחורות ישראל שמגידות פתחיהן

לבעליהן בפסחים (דף פ"ז) בנותיו כוונות מחוטבות אלו בחורות ישראל שמגידות וכו'

כלומר שמושכות בחיליהן עד שבאות לבעליהן וכן הוא אומר ומלאו כמזרק כוונות המזבח

כלומר שמלילות דם בחוליס. יש שגויין אותו דעירובין מגידות ומפרש שאומרת לבעליהן

מתי הן גדות בב"י בפרק עושין פסין ועל פתחיו כל מגדים אלו בחורות ישראל שמגידות

פתחיהן לבעליהן מתי הן גדות פ"א שלא בא עליהן אדם קודם כניסתן לחופה ולא הגידו

אותו מקום אלא לבעליהן ובפסחים בראש גמ' דפ' האשה בנותיו כוונות מחוטבות אלו

בחורות ישראל שמגידות פתחיהן חרבוש וימשכו וכן הוא אומר ומלאו כמזרק מזבח

כלומר שממלאות דם בחוליס (איש"ל נכונה נוסחה כ"י דבש"ס עירובין איתא שמגידות כו'

ל"א שאוגדות כו' והיינו שהי פירוסים שכתב הערוך כי מה שכתב הערוך פ"א כוונתו

כמו ל"א [דוגמאות לזה כהבנו כבר באורים מס' ברכות פ"ק] מה שאין כן בהך דפסחים

איתא בש"ס רק אוגדות ולהערוך היה בנרסחו שם בפסחים כלישנא אחרתא שהביא רש"י

שם בפסחים דהיינו שמגידות ולא נכונים היעב דברי הערוך פמו שהן בב"י ומה שכתב

הערוך וכן הוא אומר ומלאו כמזרק מזבח כלומר שממלאות דם בחוליס כוונתו שכמו

בבבוליהן גדות בעריות, לבלתי הבעל רק אחרי כניסתן לחופה, כן זהירות בעהרתן לבלתי

היות נכשל באסור נדה החמורה).

גד (ג') בעץ שיש לו ענפים בראשו בב"י כזה ין.

גדר (א') כשם שאינו מתגדר במלכתו כך אינו מתגדר במלכתו פי' עיניו מהגדל

ואין שררה במלכתו כך אינו מתגדר במלכתו בב"י כשם שאינו מתגדר

במלאכתו כך אינו מתגדר במלאכתו פי' עיניו מהגדל מה הוא אינו מהגדל

ואין לו שררה במלאכתו כך אינו מתגדר במלאכתו (איש"ל גירסת כ"י מסכתא

עם גירס' שלנו במס' ברכות (דף י"ז) ויהיב גס היש מפרש שהביא הערוך עוד

עיי"ש ועי' באורים מס' ברכות פרק שני אות י"א).

גויה (ה') ואם הוא שעור שהיו יוחר מזה בעלו האופלין ובשעור אחד לכית בב"י ואם

הוא שעור שהיו יוחר מזה בעלו האופלין וכי שעור אחד לפיזת.

גזון לפי שאין עושין אותן אלא לגזון פי' לצבוע להתראות בו גונח של ביצה ס"א לגזון

התבשיל בב"י לפי שאין עושין לגזון פי' לצבוע להתראות בו גונח של ביצה ס"א

לגזון התבשיל (איש"ל חולי' ב"ס ח"ל אלא לגזון כו' והיינו גי' שלנו בש"ס).

גז (ז') גחאי דפאטי בב"י מירפטי (איש"ל מסכתא גי' כ"י עם הגי' שלפנינו בש"ס).

תקונים לספר הערוך אות ג'

גזר (ב') שהיה מנהגם בכל יום עורכן המערכה ואח"כ נכנסין שני הכהנים בשני גזרי עליים ומשמין אותן על המערכה דאמר הכתוב ונתנו בב"י שהי' מנהגם בכל יום עורכן המערכה ואמר הכתוב ונתנו (איש"ל מדויקת נוסחת כ"י שלימהו החיבות דנכנסין שני כהנים בו' כי בש"ס מנחות דף פ"ט ע"ג) מביאר דבשחרית היה כהן א' ח' ד' ונתן השני גזרי עליים). גל' (ו"ו) ר' יהודה אומר במוקסיהון בב"י רב הונא אומר במוקסיהון (איש"ל ככ"י איחא בב"ר פ' ל"ו) ובערוך ערך מקס).

שם בגד ת"י גלחא על כנפי בגדיהם ת"י גוליהון. גדילים העשה לך וכו' בב"י בגד ת"י גלחא על כנפי בגדיהם. כסו תך ת"י גוליהון גדילים העשה לך על ארבע כנפות כסותך וכו' (איש"ל גם בערוך הקב"ה איחא בגד ת"י גלחא כסותך ת"י גולך). גלל' (א') ר' עקיבא אומר לרבות גולל ודופק לה בב"י ר' עקיבא אומר לרבות גולל ודופק ור' ישמעאל גולל ודופק לה (איש"ל ככ"י איחא בש"ס חולין דף ע"ג).

גלל' (ג') אלו כלים מזילים בצמיד פחול כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פ' ה' צפרה בכל הכלים מקדשין אפילו בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שלא הוסקו בכבשן שאין מקבלין טומאה לפי שאין כלי חרס בב"י אלו כלים מזילים בצמיד פחול כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה פ' כלי גללים מנפיעי הבקר. כלי אדמה כלים עשון מטעם וי"א כלי אבנים כלי גללים שלא הוסקו בכבשן שאין מקבלים טומאה לפי שאין כלי חרס (איש"ל בתשצ"ח ח"א סי' קב"א כתוב ח"ל ושי הפירושים [על כלי גללים] הם בצ"י רש"י וגם בס' הערוך עכ"ל מזה נראה ברור שנסתחה כ"י היה גם לפני ההשצ"ן, ובדפוס הערוך כמעט כל הענין מהו כלי גללים; ועל כל פנים קצת ערוב דברים יש גם בב"י וסדור של הדברים כך הוא: כלי גללים מנפיעי הבקר וי"א כלי גללים כלי אבנים. כלי אדמה כלים עשויים מטעם שלא הוסקו בכבשן שאין מקבלין טומאה לפי שאין כלי חרס כ"ל; ולולי דמסתפינא אמיתא שקודם החיבות „לפי שאין כלי חרס“ חסר היצ"ו וי"א ויטונו שב"כ בכלי אדמה יש שחי פירושים וכמו שהוצא בתשצ"ן שם ועי' חוס' מנחות דף ס"ט ע"ג).

גלגל' (ד') כדגרסינן חומרתא דמריש פטור אבל אסור בר חומרתא בב"י כדגרסינן חומרתא דמדושא פטור אבל אסור בדחומרתא (איש"ל בבאוריים מס' שבת פ' חמשה עשר אות ג' כתבו בס"ד להגיה כן בדברי הערוך מודעה עלמנו).

לג' כל מה דלח יסול למגלגל גליג פי' למשתבחה שבת בב"י כל מה דלח יסול למגלגל גליג למשתבחה שבת (איש"ל נכונה נוסחת כ"י שלימה חיבת פי' וכמבואר ע"ס פסקתא ד' ליק דף קל"ז).

גלרין פי' גילגל דבי גילי דג שגלל באשפה שבים זהו ל' ר' א' בב"י ליהגרו החיבות זהו ל' ר' א' (איש"ל באמת החיבות זהו ל' ר' א' וכמו שעורכנו כבר בבאוריים מס' ברכות סוף פרק ששי).

שם לא תשלח גילגל מלאויה דלח לחיל מפטיה לחבלא בו' ס"א גילגל מלאויה בב"י לא תנפיש גלגל דלח בו' ס"א גלגל מלאויה (איש"ל לפי נוסחת כ"י דהיינו גלגל דלח ובס"א גלגל יפון החלוק שצין שחי הנוסחאות אבל לפי נוסחת הדפוס אין נפקותא בין שחי הנוסחאות וכבר הרגיש בקופי הזה הרב הפלאה שבערכין גם שד"ל (סוף ח"ב של הפלאה שבערכין) האריך בזה עי"ש ובאמת בערוך ד' פיזרו נראה הענין מדוקדק שם איחא: גילגל מלאויה ס"א גילגל מאוזניה והס"א גירסא שלפנינו שם בסנהדרין מאוזני' ודע שמה שכתב ר' גיימן מוספי בערך גישט ח"ל בעל הערוך בערך גלגל גרם לא השלח גלגל ובנוסחאות כתוב לא תגשם בו' עכ"ל ע"ס כ"י ליחא דק גרסא הערוך כגי' שלנו דהיינו לא תגשם).

גלם (ה') הא הרגמא אביי אליבא דרבא בגלמי בב"י הא הרגמא אביי פ"י קמח דפרק כל הכלים (איש"ל חיבת פ' ר' קמח נראה דל"ל בסוגיין קמח).

גלע' פי' להרהר בב"י פי' להרחיק (אש"ל) וכן הוא בערוך הקצר ובפי' רה"ג ז"ל על סדר טהרות במס' גדה פ' ח').

גמל (ג') והוא דליכא מצרע בב"י והוא דליכא מצרע (אש"ל) ככ"י חיהא בש"ס מ"ק פ"ק).
גנדל פי' אחר של גלויס בב"י פי' אחר לגאון (אש"ל) נוסחת כ"י מדויקת ממה שכתב הערוך עוד שם אחר זה "פי' אחר לגאון אחר" מזה נראה שגם הפירוש קמא הוא לגאון ולא לגלויס).

גף (ד') באותו פרגוד מזיירין כל נשמות בב"י ובאותו פרגוד מו"יין כל נשמות.
גר (ה') מתיב רב חנינא בכולן אי קורא בהן משום הקנת ערוה וכן בהמנהג בב"י מתיב רב חנינא בכולן אי קורא בהן משום הקנת ערוה וכן אן בהמנהג (אש"ל) ככ"י חיהא בש"ס יבמות דף מ"ג).

גר (ו') מפני שרריך בינה הגיר פי' כמנהג מקומו בר שטרא לעיל ורריך בינה הגיר ללבו פי' אחר בינה הגיר קורין הדבר שמשחרין בו' בב"י מפני שרריך בינה הגיר קורין לדבר שמשחרין בו' (אש"ל) לכאורה מדויקת היעב נוסחת כ"י שליחא כל הענין שנמלא בדפוס בפי' ה' ר' א' ש' כי באמת כל הענין הוא קשה ההבנה ואין לו שחר).

גרב (ה') משכח והביאהו בב"י משכחיה והביאהו (אש"ל) כבר כתבנו להגיה כן בבאוריס מס' שבת פ' כ"ב אית (ד').

גרירת (ה') דבינה מהבנת בב"י דבינה מחוברת (אש"ל) ע' ג"כ חו"ט מס' פרה ריש פ' י"ח).

גרד (ה') פי' קליפה של סנה דחיגרד מעילאי לתחאי שיקליפו ממטה למעלה בב"י פי' שיקליפו מלמעלה למטה שחם יקליפו ממטה למעלה (אש"ל) כבר כתבנו להגיה כן בבאוריס מס' שבת פ' י"ד אית כ"ט).

שם לאסוקי גירדא דיבלא גירדא דמסגא מה שגורדין מן המגעלין פי' לאסוקי לרפאות בב"י לאסוקי גירדא דיבלא או גירדא דמסגא פי' לאסוקי לרפאות (אש"ל) נכונה נוסחת כ"י שליחיהו הדיבות "מה שגורדין מן המגעלין" כי תיבות הללו מיותרות מאחר שבאר הערוך ח"כ כל הענין ע"ג).

גרד (ד') בגדי שרד בגדים שגורדין אותן מבדייתן ומשיירין מהן כלום בב"י ומשרדין מהן כלום (אש"ל) ככ"י חיהא בש"ס יומא דף ע"ג).

גרדום (ג') אמר רב פפי גרדומי דלייית כשרות בב"י אמר רב פפי גרדומי דלעשות כשרות (אש"ל) ככ"י חיהא בש"ס נגוחה דף ל"ה).

גרום בגרומין דדהבא ובלחם דהב"י בגרומין דדהבא ברומין דדהב (אש"ל) נכונה נוסחת כ"י ע' פסקחא ד' ליק דף ע"ד).

גרם (ג') פי' הוא סבר כיון דשחא כסא הוא ליה כט' שאכלו דגן ואחד ירק ויין הרי הוא כירק פי' הוא סבר דמאי דענד בו' בב"י פי' הוא סבר כיון דשחא כסא הוא ליה כט' שאכלו דגן ואחד ירק ויין הרי הוא כירק דמאי דענד בו' (אש"ל) פשיטא דכונה נוסחת כ"י דהיבית "פי' הוא סבר" השניים המה מיותרים והיבית דמאי דלל ומא; ובלמוד ערך ברכות פרק שביעי כבר הקפנו לאלו השלש היביות מדעת עלמנו ויש להגיה שם עוד היבית דמאי ש"ל ומאי; ובלמוד ערוך שבת פרק שלישי ג"כ יש להגיה ע"פ הכ"י.

שם אמר ר' אמי רבי דעביד לגרמי' בב"י אחר ר' אמי ר' הדאי דעביד לגרמיה (אש"ל) נוסחת כ"י מסכמת עם גירסא שלפניו במס' שבת ועורכנו על זה בבאוריס מס' שבת פרק ג' אית ר').

גרע חיבעי' להו גרלין תקן או גרעיין תקן אמר רבה בר אבהו בב"י אמר רבה בר עולא (אש"ל) חולי בכ"י ל"ל רבא בר עולא וכמו שהוא בש"ס שבת וכבר עורכנו בבאוריס פ' ח' אית ד' גם באור זרוע ה' ערלה (סי' שכ"ג) שהעתיק דברי הערוך חיהא רבא בר עולא).

תקונים לספר הערוך אות ד'

גישו וצפיקא דלמא לגבור שמתגושש בב"י צפסקהא דסליחות לגבור שמתגושש (אישי
 נכונה נוסחה כ"י עי' פסקהא ד' ליק דף קס"ו).
 גישו ר' יומן אמר גשום של ספינה בב"י ר' יוחנן בן שאיל אמר גשום של ספינה (אישי"ל
 נכונה נוסחה כ"י עי' מס' שבת דף קכ"ה).
 גת וכן אמר רב אשי דהוה צהרא' אמרינן מקדש לחול ואפיקין סלתי בב"י דקך אמר
 רב אשי דהוה צהרא' אמרינן מקדש לחול ואפיקין סלתי (אישי"ל ועי' צאורים מס'
 שבת פ' כ"ג אות ט').

בב"י נמצא אחר היה גימ"ל בזה"ל:
 סליק ערך גימל. ההלה לאל חסד גומל. אחחיל ערך דלת. בעזרה אשר לו עז וממשלה".

ערך ד'

ערך דביון רובע הקב חריונים דביונים חריונים קורין לגנאי בב"י רובע הקב חורי ימים
 הדביונים פי' כל המקראות שכתובים לגנאי כגון ישגלה קורין יבכבנה
 צפוליס צפחורים חורי ימים קורין הדביונים חוריהם קורין גואהם.
 דבל (ג) סוכה מדובלה מדולדלה בב"י הינה מדולדלה ליתא (אישי"ל) ופשוט שהינה
 מדולדלה מיותר בדפים).

דבק (א') דבוקא אממר אמר בב"י דבוקא אממר אסי ר.
 דבר (א'') פשיטא דאיהו נמי בב"י פשיטא דאי הא נמי (אישי"ל) כבר כתבנו להגיה כן
 בס"ד בלמוד ערוך שבת פ' עשירי).

שם מאן הנא אמר רב ר' שמעון היא בב"י אמר רב יהודה אמר רב ר' שמעון היא
 (אישי"ל ככ"י איהא בש"ס שבת דף ק"ז).

שם ואמרינן דשמואל כר' יהודה ס"ל בב"י נמצא ענין שלם שחסר בדפוס ח"ל הכ"י
 מיהו היבא דאית ביה היקף לרבים כגון גחלת של מהכת ועקרב שלא תשך כגון הני
 בלחוד פליגי שמואל על ר' יהודה אבל לעולם במלאכה שאינה זריכה לגופה כר' יהודה
 ס"ל עכ"ל הכ"י (אישי"ל דברי הערוך שכ"י הוא התיקון שהביא הרשב"א בחי' שבת (דף
 מ"ב) בשם רב האי גאון והרב בעל ההלכות ור"ח ז"ל ושמואל בהלכות גדולות מס' שבת
 (פ' כ"ד) ובס' הישר לר"ת (דף ב"א) [ומש"ס בס' הישר בהלכות גדולות ע"ר ו"ך ז"ל
 בהלכות גדולות ע"ר ו"ך] וא"כ גם לפני ר"ת היו דברי הערוך כמו שנמצאים בכ"י
 ומה שכתבנו בצאורים מס' שבת פרק עשירי אות כ"ט שהערוך לא כתב תיקון על הקיפוא
 זה כתבנו ערס שזכינו ליהנות לאורו של הכ"י ודע ששלשה התקונים הללו, שבערך דבר,
 נמצאים גם בכ"י רומי).

דד (א) ואי מקיים ליה פליגי ואי לא מקיים ליה לא פליגי בב"י ואי מקיים ליה פליגי
 ואי לא מקיים ליה לא פליגי (אישי"ל ככ"י איהא בש"ס ז"מ דף ז').

ישם קסבר מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו והלכה כרבנן שמעון בן גמליאל סבר בב"י
 קסבר מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו והלכה כר' רבנן שמעון בן גמליאל סבר
 (אישי"ל נכונה נוסחה כ"י דהלכה כר' דמודה בשטר שכתבו לריך לקיימו שזה מסכים עם
 פיר"ח ושאר ראשונים המובאים בהגהות מיימוני פי"ד מה' מלוה ולוה אות כ"ף ועיין שם
 הושב).

ישם ולא הלוה לריך שיאמר לו פרעתי בב"י ולא הלוה לריך שיאמר לא פרעתי.
 ישם בטל את הודאי וגזר על הדמאי בב"י בטל את הוודאי וגזר על הדמאי.

דו (ב) דמדוו וקיימי פי' תרגום ינון דווגא וכן ה"י ולבו דוי בב"י דמדוו וקיימי פי'
 כגון לבב דוי (ישעיה א')

דדור פי' שוער ששולח אליו ראגרות בב"י פי' ששוער אליו האגרות (אישי"ל אולי בכ"י

ש"ל ששודר (בדל"ח) והוא מענין ש ד ר שכתבנו על חיבת ושלח, ואח"כ נחלק חיבת שדר בשוטר וגדפס שוטר בשולח).

דות הדות שצבית והמזורה בתוכו במשנה כולם כחזיון הדות בב"י החדות צבית והמזורה בתוכו במשנה כולן כחזוים הדות (אש"ל) נוסחת כ"י מסכמת עם נוסחת משנה דאלהות פ' ח' ויע"ש בר"ש ותו"ט).

דיופי ופי' דיופי' כגון מניקה שיש לה שני פיות ומכניס פיו האחד צבית ושואב בכל כמו ומעלה היין בכחו ויש פה אחד למעלה מזה פה הדיופי' הנחון בפיו בב"י ופי' דיופי' מניקה שני פיות ומכניס פיו האחד צבית ושואב בכל כמו ומעלה היין בכחו וישפא למעלה מזה הדיופי' הנחון בפיו (אש"ל) פשוט שדפוסם נשחזם הענין על ידי שחיבת וישפא שהוא ענין הרקה [עי' ערך שף ד'] חלקו לשתי חיבות דהיינו "ויש פה" אמנם בכ"י נמאץ הענין מדויק).

שם וקש"א לרבה דלמר לא אסרו אלא בקול של יד בלבד בב"י אלא בקול של שיר בלבד. דיוקן פי' דיוקני הוא זורה ועיקר זורת אדם המזויירת זו איקונין זו זורה המזויירת על הנייר או על הסוד כלומר דיוקני זו שנייה לזו כענין דיופי' בב"י פי' גאון דיוקני היא זורה ועיקר זורת אדם המזויירת זו איקונין והזורה המזויירת על הנייר או על הסוד דיוקני כלומר זו שנייה לזו כענין דיופי' שהוא כלי שיש לו שתי פיות (אש"ל) לפי נוסחת כ"י המדויקת יש חלוק בין איקונין שהוא עיקר הזורה משא"כ דיוקני היינו שנייה להזורה ועל פי זה גם מה דאיתא בדפוס הערוך בערך איקונין "פי' איקונין דיוקני" הוא שגו' עי' לעיל בתקונים בערך איקונין).

דל (ב') ופי' תהי בקקגיה חזי או גמרי קקגיה בב"י ופי' תהי בקקגיה חזי גמריה נקי (אש"ל) לנסחת כ"י אין זוכך להג"ה שהדפסנו בלמוד ערוך שנה פ' ארבעה עשר תחת בתרי חמ"י).

שם ותהי ושריף תהי מן קקני' בב"י ותהי ושריף תיהא מן קקנא. דלת ואמרי לה דלית להגשמת ויש שגורסין שיבא גשמת בב"י ואמרי לה דלית לה בשאמי ויש גורסין שיבא וגשמת (אש"ל) גם הרי"ף הביא שתי נוסחאות דהיינו כשאתא ויש שגורסין שגשמת והיינו כנוסחת כ"י).

דבס (ה') זויקרא רבא אמור אל כהניס ולקחתם לכס בב"י זויקרא רבא אמור אל הכהניס ובשפתא דולקחתם לכס (אש"ל) נכונה נוסחת כ"י עי' פסקתא ד' ליק דף קפ"ב).

דע ומודע לבינה הקרא רבא אמר עשה מודיעין לתורה פי' מודיעין סימנין מודיעין קבע זמן לתלמוד בב"י ומודע לבינה הקרא רבא אמר עשה מודיעין מודיעין לתורה פי' מודיעין סמנין מועדים קבע זמן לתלמודים (אש"ל) חיבת מו ע ד י ס שזכ"י מדויק שכן הוא בש"ס עירובין (דף ל"ד) מיימרל דרבא, ואולי גם בהעתקה המאמר בערוך ז"ל רבא אמר עשה מועדים לתורה, אמנם המאמר דמודיעין הוא לר' אלעזר שם בעירובין).

דפן (א') והיה בין כותל לסכך ד' אמות כשרה בב"י והיו בין כותל לסכך פחות מד' אמות כשרה (אש"ל) פשוט בדפוסם יש פ"ס וז"ל פחות מד' אמות כמו שהוא משנה משורשת במס' סוכה פ"ק).

דקה אס יש שם דקה אין אוסרין בב"י אס יש שם דקה ארבעה אין אוסרים. רבל (ג') שלש גדירות בשדה ותזיה הוי חזקה בב"י שלש גדירות בשנה ותזיה הוי חזקה (אש"ל) ככ"י הוא ברש"ם במס' ז"ב (דף ל"ו) בשם פיר"ח וק"ל).

דקר (א') היו שם שני קנים מדוקרין בב"י חיבת שני ליהא שם קנים הדוקרים מסכנין בהן בב"י קנים המדוקרים מסכנין בהן (אש"ל) בש"ס סוכה פ"ק איהא קנים ודוקרנים מסכנין בהן ונירסת הערוך איהא ב"ס מכות דהיינו קנים המדוקרין וככ"י הנוסחת מדויקה ובדפוסם איתא הדוקרין).

תקונים לספר הערוך אות ה'

שם פי' עיקר הקדים שחלשו ויש בהן קדים בב"י פי' עיקר הקדים שחלשו ויש בו קדים.
דר (ג') ובספרים כתוב ולא אמנו ובפירושו הגאון כתוב ולא דוורוה בב"י כל זה ליחא
וגראה שזו הגה אחת, הבאה לעורל על שני הנוסחא דידן לנוסחת הערוך. והגאון
היינו דבינו נתן בעה"ע ז"ל.

דר (ה') לדור שני פי' מולי של שנים פי' אחר עיקרן של שנים מקום ששחולות בב"י
לדור שני מולי של שנים פי' עיקרן של שנים מקום ששחולות (איש"ל עי' באורים
מס' שבה פרק שני אות צ"ז).

דר (ו"י) כמין אזור עשב שהוא חס בלשון ישמעאל והיא חגורה ומחילין ועושין דורין
בב"י כמין וורשבי שהיא חזאס בלשון ישמעאל והיא חגורה ומחילין ועושין דורין
(איש"ל בלשון כ"י נמלא בפ' רה"ג ב"ס פ' ט"ז רק חיבות והיא חגורה נראה שמתוספו
מאת הערוך באמצע לפרש דברי הגאון שהעתיק וזהו מלינו עוד בהרבה מקומות).

דר (י"ד) בלא הנעמא בב"י בלא ריניחא ואיש"ל עי' ש"ס ב"ב דף ז"ל וערוך ערך רנן).
דרך (ב') לפיכך אין ראויים בב"י לפיכך הם ראויים.

דרטסקן ובלשון ישמעאל אגאן עין בקר בב"י ליתנהו החיבות הללו.
דרן לרבות דרנין שבראש בהמה פי' חולעים שבראש בהמה בב"י לרבות דרנין שבהמה
פי' חולעים שבראשי בהמה ושבעיה.

דרם (ג') (בתחלת הערך) בגמ' שוכר אדם בב"י ובפ' חבית (שבה דף קמ"ו) בגמרא
שוכר אדם.

שם כאלו הם עמאים מדרס לפרושים בב"י כאלו עמאים עומאת מדרס.

שם אי לא עמאה התורה את האוכלים בב"י כי לא עמאה התורה את הכלים.

שם ופלו על ככר אחר נעמא בב"י ופלו על ככר לחם נעמא הככר.

דרקט ושאין זה יין דורקטי ס"א דור קטוע בב"י ושאין זה דורקטי ס"א דורקטי פי'
דור קטוע (איש"ל אולי בכ"י ז"ל דורקטי ס"א דור קטי והיינו בשני חיבות).

דש (ג') מדכר שהוא מחובר בו בב"י פסולת שהוא מחובר בו.

בב"י נמלא אחר אות דל"ס בזה"ל :

נמלאם ערך דלת. ברוך העוזר. אחחיל ערך ה"א. בעזרת המוחך והגוהה".

ערך ה'

ערך הג' (ב') בפסקתא דויהי אומן בב"י בפסו' ויהי אומן.
הדר פי' אס מדמן לולב בכסף חתי יש עליו ללוקח בב"י אס מדמן לו לולב בכסף ולולב
אחר בכסף וחתי יש עליו ללוקחו (איש"ל נקיע שליט מלבר ועי' ס' בכורי יעקב סי'
תנ"ו סק"ו).

הטרייות פי' קרי קעים פי' אחר קעניות רכות בב"י פי' קרי קעים ס"א קעניות רכות
(איש"ל בש"ס נדרים שם מקשה מן קרי על הטרייות מזה מוכרח דמה שנמלא
בדפוס הערוך פי' אחר קעניות משבחה).

הלך אחר ר' שמעון וכי מבלי עולם או והלא מישיבי עולם המתעסקים במשנה דכתיב
הליכות עולם לו פי' הליכות של משנה אלא המתעסקים במשנה ואין מבררין הלכה
למעשה בב"י אחר ר' שמעון וכי מבלי עולם והלא מישיבי עולם הן (אלא) [אלו] המתעסקים
במשנה דכתיב הליכות עולם לו פי' הליכות של משנה אלא המורים הליכות מן משנה שאין
מבררין הלכה למעשה (איש"ל בש"ס פוטע שם הגירסא ר' יאושע).

שם ר' מאיר אומר הלכה בב"י הלכות.

שם בהלכות דקך ארץ פי' מסכתא קטנה ושמה דרך ארץ בב"י פי' מסכתא היא מקטנות
ושמה דרך ארץ.

תקונים לספר הערוך אות ו' ז'

שם הלכה כר' אליעזר בב"י הלכה כר' אליעזר בארבע בס"ק גדלה.

שם מקדש ועד סוף בב"י מקודש ועד סוף.

הלמי אינה שוקעת הלמי בב"י עזין תולתה אינה שוקעת הלמי (אש"ל) כש"ס צבלי בשבת

שם אינה מי מלה עזין חרי תלהא מלחא ותלהא מיהא וכנראה הכוונה של הירושלמי

לפי נוסחה כ"י הערוך בחצות עזין תלהא [מיהא] והיינו פסיים הערוך וכן פירש בגמרא

שלנו ומהל מקום בצלוח חצות הלמי ומי מלה ים נפקותא בין הצבלי לירושלמי שכתב בחי' הכ"י

הכ"י דמגמרא דינן משמע דהיינו הלמי היינו מי מלה אלא דלמרוזין קרי הלמי ולמשטין מי מלה עכ"ד.)

שם אבא ורב יוסף בב"י רבה ורב יוסף.

הלקט ואם לא חהטי כאלו לא מל בב"י ואם לא חתכו כולו כאלו לא מל.

שם ששטוטל אחזה עמרה מהלקשה בב"י ששטוטל אותם עמרה מהלקשה.

שם ובחוספת דמעשר ראשון בב"י ובחוספת דמעשר ראשון.

הר (א) שלא הלך בקומה זקופה בב"י שלא הלך בקומה זקופה כלומר בגל שהוא זקוף.

שם אילה זו תשה בב"י אילה זו תישה.

הרדפה אמר ר' חייא בר אבין בב"י אמר אדא מרי.

שם אמר שמואל בב"י אמר רב יהודה בר שמואל: בר שילת (אש"ל) בש"ס מ"ק שם

היחסות ככ"י.)

הרסנא דגיס קמים משוחים בב"י דגיס קמים מלוחים.

שם ומשלין אותן ואי עבדיהו בב"י ומשלין אותן דאמריקן ואי עבדיהו.

שם בסוף תרומות בב"י בסוף תרומות בגמ' דבני מערבא הרסן של זהב (אש"ל) ככ"י

נמלא בירושלמי סוף תרומות.)

בב"י נמלא אחר אות ה"א בזה"ל:

גשלים ערך ה"א. ברוך ה' המלמד ידו. אחתיל ערך וי"י בעזרת הטובל קווי (אש"ל) אולי

כוונת הטובל קווי כמו המטהר חוסיו) [אי נמי הטיב לקווי. מאתמ"י נר"י].

ערך ו'

ערך זה מקומות אוי לחבל בב"י מקומות אלו להביל.

ערך ותן בספר רפואות בב"י כס"פ רפואות כחוב (אש"ל) כוונת הערוך לכאורה על פ'

מי שחמו בנטין שגם בערך אליין איחא בערוך ברפואות דמי שחמו וכן בערך

אלריא ועוד דוכתי והגם שלפניו בש"ס ליחא היבית ו ה' נראה שבגמרא הערוך היחה קן.)

בב"י נמלא אחר אות וי"י בזה"ל:

גשלים ערך וי"י. ההלה לאל חיי. אחתיל ערך זין. בעוה היוגר יש מאין.

ערך ז'

ערך זג (האחרון) קבא דגוגייתא קב של זכוכית בב"י כסא דגוגייתא של זכוכית.

זין (ג') חולעים ששם זיזין בב"י חולעים שבעדשים שם זיזין.

זך (א) וי"מ ענין נאח בב"י וי"מ כולם ענין נאח (אש"ל) היבית כולל שם הכ"י הוכחה

לדברי הרב הו"מ סוף פ"ק דברכות ש"מ קאי גם קן על הך דמוספת ברטות ודלא

כהפלאה שבערכין.)

זמלסתר כוזר דווקא בב"י טורדיקא (אש"ל) גם בצאורים מס' שבת פ' י"ז אות י"א

הוכחו שהיא היבית אחת.)

זמם (ג') ומציון יחד בב"י ומתחין ביה יחד.

זמר (א') אחר מאי שעמא איעניש בב"י התיבות טעמא איעניש ליתניהו ובש"ס הנינה שם
 איתא כבכ"י.

זן (א') וחדא לאזרו זוני פי' אזור בב"י התיבות פי' אזור ליתניהו ועי' פסקתא ד' ליק
 דף קכ"י.

זנגבל פי' עי' סממין בב"י פי' בהשבות דרין עי' סממין.
 שם וחדין בטעמן ודומין לקמון בב"י וחדין בטעמן ויבשין (אש"ל עי' בהוספות שבסוף
 למוד ערוך שבת).

זנין ובכ"ל בסוף בר לוליא בר טיברי בב"י ובכ"ל בפרשה סדר בראשית ר' לוליא
 בר טוברי.

שם ובפסקתא פי' אל ארזי בב"י ובפ' סמ"ך כי אל ארזי (אש"ל היינו גם כן בב"ר
 פ' סמ"ך ולפינו הוא בפ' ל"ט).

שם זנין גדול"ו בב"י זנין יי"ל.

זקן (ב') בפסקתא בסוף קדושים בב"י בספר' בסוף קדושים.
 זקף בתוך ידו הימנית בב"י בתוך ידו הימנית וגדוי לטריף נחירא דימניה פי' ויבט בחושמו
 בלד ימיו.

זר (א') ואם אגדן בחזקתן עומדין בב"י ואם אגדן בחזקתן עומדין הירין שבאגודה אבל
 לא את הירין אגודה של עשבים הן גדולות בשלשה וכן פי' רב האי גאון ז"ל (אש"ל
 לפי' הערוך ורב האי גאון ז"ל בסיונין דמס' שבת שם נראה ד' ר' ז' נקראין כשמתגדלן
 ומתקשין, אבל ז' ר' ין נקראין כשגאדן כשהן עשבים ואוגדן אותן בשלשה).

זר (ב') (בסוף הערך) זירתי זירתי בב"י זירתי זירתי (אש"ל וכן בערך ערס (ב')
 איתא כן בב"י אמנם נוסחת הדפוס נמלאת בש"ס).

זרד הוא עיין עשין כגון חבילי זרדים בב"י הוא עיין השבטים כגון חבילי זרדים (אש"ל
 הנוסחה שבש"ס נכונה כי זרוד הוא באי"ן עיין שם בערוך ועי' מפרשי המשנה
 עוקיים פ' ג' משנה ד').

זרדא בלשון ישמעאל זרד בב"י והיינו דכתיב ושריון קקקיים הוא לבטא.
 זרו או חבילה בב"י הינת או ליתא.

בב"י נמלא אחר אות זי"ן בזה"ל:

משלש ערך זין חלה לאל חיי. ואחיל ערך ח"ת בשם ה' אל עולם".

ערך ח'

ערך חב (ב') על פי השדה לקטן לאכילה ולמאכל בהמור בב"י על פי השדה פי'
 שלקטן לשמן לאזור לאכילה למאכל בהמור.

שם חובא דאחריהא כו' נורא בחוביה בב"י עובא דאחריהא כו' נורא בעוביה (אש"ל
 עי"ש בערוך בהגהה המוספ').

חבט (א') בסוף הערך) ס"ח מקור ונברכת אחד הן בב"י סבידא לן מקור ונברכת
 אחד הן.

חבית כפי' חבית כו' והטיע בחבית כו' ומה חבית בב"י איתא בשלשון תחא חבית
 תבויא (אש"ל ועי' פי' רה"ב ומפרשי המשנה שם בחמשה מקוואות פ"ב).

חבר (א') פי' גדול העיר בב"י פי' גאון ז"ל גדול העיר.

שם ולרבה בר בר חנא בר חננין בב"י ולרבה בר רב הונא בר חננין.

שם אבי' אשכחיה לרבא וכו' כן רבא הי' מעלה בב"י איתא רבה ועי' באירוס מס' שבת.
 פ' כ"ד).

שם ואם בערב שפסף בב"י ואם מבערב יפסף (אש"ל עי' רי"ף והוס' ישיס סוף מס' יומא).

תקונים לספר הערוך אות ח'

שם בחבר גולקין כדתינו כיצד מאכרין בב"י בחבר גולקין אלא בצבר גולקין כדתינו כיצד מאכרין.
 שם מתיר חבלים וקשרים בב"י מתיר חבלים מן השקים.
 שם ולילאות בין החבלים בב"י ולילאות מן החבלים.
 הבש הן חבושין ובלע"ז קודני בב"י פי' הן פרישין בלע"ז קודניו איש"ל בפרש"י שבת
 דף מ"ה איהא על חבושין קודניו"ם וכן פירש"י בשבת דף קמ"ד ע"ב על פרישין
 וזהו כהכ"ל שחבושין היינו פרישין ועי' דברי הר"מ לומנו במעריך ערך חבש ודברי המוספי
 בערך פרישין.

הג' מקום חגיגה לסוכה בב"י מקום סוכה לחגיגה.
 הגר (ח') בדיקה אשופרא ואשפרא בב"י בדיקה אשפרא ואשופרא איש"ל כככ"י הוא בש"ס
 חולין שם ובערך עפר א'.

הדק (ח') אכל נזקב של עץ עד שנישן בב"י אכל נזקב עד שנישן.
 שם רבא אמר עובס כחדק בב"י ד"א עובס כחדק (איש"ל כככ"י הוא בש"ס עירובין פ"ג).
 הדק (ב') בין קענה אכירא וכו' בב"י חיבת וכו' ליתא.
 הדק (ג') ההוא מינא לר' יוסי ב"ר חנינא בב"י ההוא מינא לר' יהושע בן חנינא (איש"ל
 לר' יהושע בן חנינא בן הוא בש"ס עירובין פ"ג).

הוטף אפרתי בב"י שם אדם.
 הוינא שותינן בראשו בראש בלע"ז שותינן בראשו בראש בלע"ז שותינן שמו זוג בעיית.
 חזק דתינא מסייעתו דברי רבא בב"י דתינא מסייעתו ואלו דברי רבא.
 חזר (ב') מאמנע ממנו וראשו זקוף בב"י מאמנע מתניו וראשו זקוף (איש"ל ועי' באורים
 ברכות פרק קמא אית ל"ד).

חזר (ג') ובפ"א בכלאים חזרה וחזרה גליס פי' חזרה לעונה חזרה גלין חסה מרה והיא
 חזרה שבשדות בב"י ובפ"א בכלאים חזרה וחזרה גלין חסה מרה והיא חזרה שבשדות
 (איש"ל עי' בסוגין דמס' פסחים דף ל"ט חזרה חסה וגרסה שהיינו חזרה שבשדות וכמו
 שהוא בכ"י מה שאין כן חזרה גלין היינו חזרה יערי שהוא מרוד מריתא שבסוגין
 דפסחים ובערוך ערך בר' וי"א) ולדפוס הערוך קשה עובא למה בערך חזר קרא הערוך
 לחזרה גלין חזרה שבשדות ובערך חזר קוראו חזרה יערי, אלא על כרחך העיקר כהכ"ל
 שחזרה שהוא חסה והיינו חזרה חסה הוא חזרה שבשדות אבל חזרה גלין הוא חזרה יערי
 והוא מרוד מריתא דמס' פסחים ה"ל).

הט' (ז) מכלל שאם לא נודע לו לא נאכלת לעולם חזר מפרש בגמרא בב"י מכלל שאם
 לא נודע לה נאכלת לעולם אינה נאכלת חזר מפרש בגמרא.
 שם וברי' גמ' דר"ה ירושלמי בב"י בסוף גמ' דר"ה ירושלמי.
 הטיפ פי' חוטפין קערה שבה המרוד ומגביהין אותה ומגביהין המאות כמו שאנו עושין
 בב"י פי' חוטפין קערה ומגביהין שבה כמו שאנו עושין.

הי (ח') פי' רב האי בב"י פי' רב שירא.
 שם וזהו שאמר בשיל אסור בב"י וזהו שאמר בשיל ולא בשיל אסור (איש"ל וכן הוא
 בש"ס שבת פ"ג).

הי (ב') פי' אחר רבין סברי מהיות משה מחיותיה דשה כלומר כל זמן שחי השה יכולין
 למעט ור' שמעון דאמר עד שיזרוק הדם יכולין למשך סבר מחיותיה דשה כל זמן שלא
 זרק הדם היינו מחיותיה יכולין למעט ולימשך בב"י פ"א רבין סברי מחיותיה דשה כל זמן
 שלא זרק הדם היינו מחיותיה יכולין למעט ולימשך (איש"ל ככ"י נראה דיש להגיה חיבת
 רבין ל"ל ר' שמעון עי' בסוגין דפסחים פ"ג).

חיל פי' מקום מוקף חומה בין הר הבינה לעזרה גשים בב"י פי' מקום חומה בין הר
 הבינה לעזרה גשים (איש"ל עי' גם ערך סרג' (ד') וערך בר שורא מסטימין להכ"י
 ועי' חו"ט מס' מדות פ"ב משנה ג').

תקונים לספר הערוך אות ה'

חך (ה') כגון החך והגזב בב"י כגון חטך והגזב (אש"ל עיין חוס' במסכת בבא קמא דף פ').

חבן (ה') פי' שהקפויזה תשובות בב"י פי' בגמ' דההב (ב"מ דף ק"ט) שהקפויזה תשובות. חל (ה') פי' לכשיבקע בב"י לכשיבקע בערך בקע (אש"ל נוסחת פ"י נכונה וכוונת העיין לכשיבקע הגזב דסוגיין שם נחבאר בערך בקע.

חל (ז') סרה אותה האימה מלבו דתיבז וחתתן וחתתן בב"י מסור אותה האימה כדכתיב וחתתן אחר וחתתן (אש"ל היינו שבתפלת משה רבינו ע"ה על מעשה עגל כתיב וחתתן (בפ' עקב) מה שאין כן בתפלת משה רבינו ע"ה אחר מ"ס שנה כתיב וחתתן שכבר היה בטוח בהפלתו).

שם ולריך דברי בביה בתהמה בב"י הינה דברי ליחא.

חל (י"ד) כספרא דבי רב בב"י כספרי דבי רב.

שם הא למדנו למלס ולאדם בב"י איתא עוד הינה וכו' אחר הינה ולאדם.

חלבון בערך חלבון בב"י בערך הלמון.

חלזון (ב') זהו אורחו בב"י

חלזון (ג') ורצה שהיום אין שם חלזון אפי' אחד בב"י ורצה שם חלזון אפילו אחד (אש"ל עי' בש"ס סוהדריין שם ובס' הפלחה שבערכין).

חליץ כשמואלו מבית האורח בב"י ליתגהו התיבות מבית האורח.

שם ישיב חלגני ה' (הליס ק"מ) בב"י ישיב יחלגני כי חפץ ע"י (ש"ב כ"ב).

חמין (ה') ואמרינן כספרי לא נחשדו בב"י ואמרינן כסופא לא נחשדו (אש"ל היינו בסוף הסוגיין שם פסחים דף מ"ב).

חמין (ז') ודמחבר לגלזולי בב"י דמחבר לגלולי.

חמר (י"ד) שיש בו מיני בשמים מעורבים בב"י שיש בו מיני בשמים להסיר ריח רע פ"א בשמים מעורבין.

חנג (ה') פי' חנגא מלשון חג איד חגיגה גוים בב"י פי' חנגא שוק מלשון את חג חגיגה גוים (אש"ל עי' גם ערוך הקר' ועי' באורים שבה פרק חמשי).

חסם ורזא אשמתא דפרזלא דגרסין בב"י דגרסין בערבות (דף ס"ב).

חף (ה') כדי שלא יחוק גמלים ושורים וכו' אדם את הכהול בב"י ליתגהו התיבות הללו שספוליס הם).

חצן (ה') כבר פי' בערך חזני בב"י כבר פי' בערך חשני.

חצר כדתיב לא החכר בב"י כדתיב בסוף כוים (ב"מ סו"ו) [כלי עור] מאימתי מקבל פומאה לא החכרו.

חצצרת שקורין בולסק בב"י שקורין בורסק.

יש ס"א בורסק בב"י ליתגהו התיבות הללו.

חר (ב') ירושלמי אלא שמתוך בב"י ירושלמי אלא ריקין שמתוך.

חרדלית וגומא עליונה והתחתונה של מ' סאה בב"י וגומא עליונה והתחתונה של עשרים עשרים סאה.

שם שזברה צייה ומלטרסין בב"י ומלרפי.

שם חרדלית שגדלו מן מורד ההר בב"י חרדלית שגדלו מן מדרון.

חרים (ה') וי"א חרסית שמתקשן אותה ועושין אותו עיט בב"י וי"א חרסית שמתקשן אותה ועושין מהן עיט.

חרסת מכל מיני מהוקין בב"י מכל מיני פירות מהוקין.

חרת (ה') רבא בר שמואל סתא דאשכפי בב"י רבא בר שמואל (אש"ל עי' באורים מ"ס שבה פ' שיש עשר אות י"ט).

שם רצה צר צר חנה חרת שאמרו בב"י רצה חרת שאמרו (איש"ל בש"ס דגדה שם חיתא רצה צר רצ הוגא).

חשב (ב') חשבנות של מילך פי' מילך בב"י חשבנות של מלך פי' מלך. שם אמר לו מה צרך בב"י חיבה לו ליתא.

שם קך וקך שאמר אדם לחבירו בב"י ושל מה צרך שאמר אדם לחבירו.

חשק נמלא בסוף הערך בב"י ענין שנשמע טילו בדפוס וז"ל הכ"י: ואני שמעתי אחד מצעלי מקרא מלא ס' מוקין ראה זו כחוב השוכר חמור ומת בחצי הדרך (אמ') [אמרתיו] לו אדוני אתה בעל מקרא גדול לא אמר מפיצתה לחבשה לי החמור וארכב עליה מיד שהק ע"כ.

חתל כובשין אותם באותן חותלות וכובשין איתן כדי שלא ירקבו ואוכלין אותן צמיו החורף ומחיתה מאיתן חתולות קורין חיבולא בב"י כובשין אותם באותן חותלות קורין אותה חבולה.

חתם כל חותם הברכות בב"י כל חותמי ברכות.

שם ברכה ברוך ה' בב"י ברכה וברכה ברוך אתה ה'.

בב"י נמלא חתר אות חית בזה"ל:

נשלב ערך שמיני ועתה אתחיל ספר ערך החשיבי בשם חלקי ישע"י.

ערך ט

ערך טב (ח') ומטיב את הגרות פי' מכבה את הגר ומקנחה מכל פסילה שיש בה מן הלילה ומטיב לשם הפתילה בב"י ומטיב את הגרות ומקנחה מכל פסולה שנשאר שם מן הלילה ומטיב לשם הפתילה (איש"ל בחי' רמזין שבת דף כ"ב חיתא חס לא כבשה לא נחדשנה ואינו נוגע בה אלא בצרבו וה"ל הניח בספרי יאירו כו' חי מערב ועד בקר יכבה ת"ל וכו' וענין גס ת' רש"ז"א סי' ע"ט וסי' ש"ט וצריט"א יומא דף י"ד כחוב אבל באחרות אין לו ליגע חס לא כבו כו' עיי"ש ומדברי הראשונים הללו ראיה למוסחה כ"י שליחיהו התיבות ומכבה את הגר).

שם ר' יהודא אומר טוב מזה ומזה נודר משלם בב"י נחוספו עוד התיבות: ואית דמפנין דצברי ר' מאיר לדברי ר' יהודה ובריש גמ' דחולין ע"כ בכ"י ובאמת נמלאה נוסחה מהוספה לפינו בויק"ר שם ממה שהח' במס' חולין פ"ק.

טבל לרב אחא הוהיל בב"י לרבה הוהיל (איש"ל ככ"י בש"ס בי"א שם).

שם ודברי רבי וחכמים מופרשים ביום הכפורים בב"י ודברי רבי מפורשין ביום הכפורים (איש"ל ככ"י בש"ס יומא דף פ"ח).

טבלא שמכניסין בו ת"ח בב"י שמכניסין בו התלמידים.

שם פסקתא דשיר השירים בב"י פסוק ראשון דשיר השירים.

טבור פי' כל המכניס בב"י פ' א' אמר ר' ערפין כל המכניס (איש"ל לפי הכ"י יט דברי ר' ערפין שם שני פירושים ועל כן נסתפק הש"ס אי דינא תנן או לפותא תנן, דהיינו חיה מהפירוש העיקרי, ועל פי זה מיושב הל"ע בשטרוד בערסין).

טהר (ח') מעבירין על טהרה עזרה פי' מטבילין בב"י מעבירין על טהרה עזרה כ"ד היו מעבירין על טהרה עזרה מטבילין (איש"ל ככ"י הוא בש"ס חגיגה שם).

טמא (אחר ערך טמר) וכיון שהתכן לבעלה בלא פתיחה פתח בב"י וכיון שהתבין להיות בעלה בלא פתיחה פתח (איש"ל עי' חוס' כתיבות דף ו"ז ע"ב ד"ה לא ובהגהות אשרי שם ובה' הגאון מהר"ל אסאד חו"ד סי' רל"ח).

טמטפת המנגעת מאין לאין ולעולם במוקס עוטפת בב"י חיבה ולעולם ליתא ועס"ז ליהנהו דברינו בצאורים שבת שרץ ששי אות ב"א.

תקונים לספר הערוך אות י' ב'

שם פי' אחר בערך אבזיזי בב"י ליחארו החיצות הללו וממילא נסתלקה הקיטות שהק-
בבאורים שם על הנפקותא שבין הפירושים.

ט"ל (ה) חקלקל משי בב"י חקלל משי (אש"ל ועי"ש בערך מוכרח כהכ"י).

ט"ל בגנה באמצע ושופעת ויורדת למטה בארץ בב"י בגנה כאצבע ושופעת ויורדת ב'
אמות בארץ.

טמזיא שחיק טמזיא פי' שחיק ענמות בב"י פי' גאון שחיק ענמות (אש"ל עי' גם פירש"י
ברכות דף כ"ט ובפי' רה"ג אהלות).

טמזיקון בפרשת ויהי ביום כלות בב"י בפסק' ויהי ביום כלות.

טען רחיצת ידים ורגלים בב"י חיבת ורגלים ליחא.

טפח (ג) יהודה בר גרונדת בב"י יהודה גרונדת (אש"ל וכן הוא בערך גרונדת ג').

טפל (ה) צנות עניים וטפלות אותן בסוד בב"י צנות ישראל שהגיעו לפרקן ולא הגיעו
צנות עניים וטפלין אותן בסוד פי' צנות ישראל שהגיעו לפרקן ולא הגיעו שכבר
(אש"ל גם בערך פרק (ה) הביא הערוך הנוסחא שהגיעו לפרקן ולא הגיעו).

טפל (ב) אמר עולא בטופל עופלין ביהמה לבהמה בב"י אמר עולא בטופל אמר חזקיה
עופלין בהמה לבהמה (אש"ל בש"ס בחגיגה כבכ"י).

טפל (ד) לשמותיה לאכרוזי אכשרי' בב"י לשמותיה ולאכרוזי אכשרי'.

טרא עסווס וטורא חד הוא ומר זה היא יוראך בב"י עסווס וטורא אחת הוא ומר הוא
זחור יוראך.

טרוז (ה) פי' מיניס הקיטות בב"י פי' משי הקיטות (אש"ל וכן הוא בערך הקלר ד' יטן).

טרוז (ב) לכלות עד באמצע בב"י לכלות עד כאצבע.

טרוח (ג) להוא גברא בב"י להוא גברא ס"א מטרה טרייה להוא גברא.

טרוימא ועשה אותן בב"י ועשה מהן.

שם שאין טורסין בב"י חיבת שאין ליחא.

טרף (ה) לשון בלבל בב"י לשון בלבל וקלול.

טרף (ה) בפטיש של ברזל בב"י בפטיש על הברזל.

בב"י נמלא אחר אות ט' בזה"ל:

„גשלים ספר ערך חשישי. ההלה לאל רועי. ואחל ספר ערך עשיירי. בעזרת עוזרי.

ערך י'

ערך שני יודין: ה' מלמעלה קדש מלמטה פי' כך היה נכתב קדש לה' בב"י ה' מלמעלה

קדש למ"ד מלמטה כך היה נכתב קדש ל ה' (אש"ל עי' באורים שבת

פרק שני אות פ"ט ובערוך לנר סוכה דף ה' ובמסכת הגדולה חא"ח בלשונות הרמב"ם

בה' כלי מקדש פרק חשישי האריך בזה).

בב"י נמלא אחר אות יו"ד בזה"ל:

„וממי אירא ה' ישי ואורי. והודות והלל לו כי גשלים ערך עשיירי.

ובעזרת אלהי כל בשר. אחיול ספר ערך אחד עשר"י.

ערך כ'

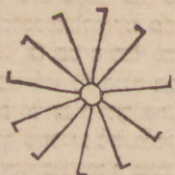
ערך כבד (ה) כבוד תלמידך חביב עליך ככבוד חביבך בב"י יהי כבוד תלמידך חביב

עליך כשלך.

שם בילמדנו בפסקא וברוב גאון בב"י בילמדנו בפסקא וברוב גאון.

כבד (ג) ולכבודו כי גלה בב"י על כבודו כי גלה.

שם עמו שהיו מגילים בב"י עמו וכמרו שהיו מגילים.
כגני פי' ל"א לאי בב"י פי' ל"א לאן.

כדום מלאים מים כדי להתקרר בב"י וזהו זורכו

בהן צפי' ר"ח אמר אצ"י נקטינן לשנים קורא החזן כהנים שנאמר אמור להם לשנים ולא
לאחד והלכתא כוותיה אבל הא דאמר רב הסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל
קורא כהנים שנאמר אמור להן אמירה להם ההא לית הלכתא כוותיה רב נחמן בר' יצחק
אמר אם כהן אחד אמר כהן אם שנים קרא כהנים ירושלמי אמר רב הסדא אפילו לכהן
אחד קורא כהנים שאינו קורא אלא לשבטו ובלבד שיהא חזן ישראל בב"י צפי' ר"ח אמר
אצ"י נקטינן לשנים החזן קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה להם ההא ולית הלכתא
כוותיה [דאמר בירושלמי] צפי' אין עומדין להתפלל בצרכיה רב נחמן בר' יעקב אמר אם
כהן אחד אמר כהן אם היו שנים אמר כהנים (ירושלמי צפי' אין עומדין להתפלל) אמר
רב הסדא אפי' לכהן אחד קורא כהנים שאינו קורא אלא לשבט וכן הלכתא ובלבד שיהא
מחזן ישראל (אש"ל ככ"י נמלא בס' אור זרוע ה' נשיאות כפיס ס' תי"א עי"ג ועי'
עוד בערוך ערך הלן).

בוור וזהו שכתוב בספרא בב"י וזה שכתוב בספרים.

שם לא כך למדנו רבוחינו כוונה מ"א ולא חמרא בב"י לא כך למדנו רבוחינו אלא כך
למדנו מ"א ולא חמרא (אש"ל לכאורה הגפקותא הוא חי גרסינן מ"א ולא שכתא
שיכרא ולא חמרא, כמו שנמלא לפנינו בס"מ מ"ק שם, או שגרסינן מ"א ולא חמרא חמרא
ולא שכתא).

בוז פי' מדקאמר בב"י פי' מר דאמר.

שם מדאמר זופתין לכוחא בב"י מר דאמר זופתין לביחא (אש"ל ככ"י צפירי' מ"ק סס).
כחל (א') ויולאה לשוק בב"י ליתניהו אלו השתי חיצות.
שם כוחל צעיניה שרואין יפין בב"י כחול צעיניה כדי שחראה יפה.
שם אמר רבא אמאי בב"י אמר רב אמאי (אש"ל חולי ז"ל ככ"י רב אמאי).
כי (א') וז"ר כינא מושחים בב"י ה"ר כינא מושחים (אש"ל ככ"י הוא במס' כריתות
דף ה') אמנם בדפוס הערוך נחשבשו אותיות ת"ר ונעשה מהן ז"ר, ולבסוף הדפיסו
ז ב ר א ש י ת ר ז ה כמו שנמלא גם בטעות בהפלאה שבערכין).

שם שתי טיפי מרגליות על זקנו בב"י שתי מרגליות על זקנו
וזה זורכו

כבא (א') כחוכה ומשליך בב"י ליתניהו אלו השתי חיצות ומיחרין המה.
כבוי ים אומרים מזה פי' אמר קורין עכבים בב"י ים אומרים (מזה) [בזה] פי' קורי
עכבים (אש"ל ועי' ר"ש מס' אהלות פי"ג משנה ה').
כל (ד') כל ששאלני דבר בתלמודו בב"י כל ששאלני אותו דבר אחד בתלמודו.
שם כלומר בכל מקום מן התלמוד בב"י כלומר מקום אחד מן התלמוד.
בלב (א') פי' בנמ' מפלע בב"י פי' בנמ' מפלע.
בלגם (ב') המגדר בב"י המגדר (אש"ל עי' באורים מס' שבת פרק שביעי אות מ"ו).
בלפי והמהוסך הולך וצבו לפניו בב"י והמהוסך הולך וצבו לפניו ס"א כלפי לייא כלומר
לפיה מקום מועה כמו כגני לייא שפי' בערך כגן.

במה (בסוף הערך) נמנע בב"י עיד ענין אחד המתחיל פי' ג' און ז"ל [כ' יהושע
 אומר] אותו היום שבעה עשר בו' אמנם לא העתקו ענין זה כי נמנע כל הענין
 בפירוש"י במס' ראש השנה (דף י"א ע"ב) מן התיבות "הכי גרסינן בסדר עולם בו' עד
 סוף הסוגיא (דף י"ב) שפייס רש"י כדכתיב וחתתי בערה זו" נמנע הכל בכ"י הערוך.
 בן (ד') ערות אביו ואמו לא חגלה בב"י ערות אביו ואמו לא יגלה (איש"ל מדויקת
 נוסחת כ"י שלפי פירוש הערוך הוי מכה בערות שאינו קורא בלשון זוכתי רק בלשון
 נסתר ממילא הוצרך לומר יגלה בלשון נסתר).
 בנם כלים פי"ח זה הכלל בב"י כלים פ' ט"ו זה הכלל.

בנף בית קבול נפייס בב"י וזהו לורחו

בגר דמתיקי פירי כנמנע פי' כפירי של כנרת פי' אחר כי קלא דכנרת דמתיגי למנע
 דמשמע קליה בב"י ליתגהו כל התיבות מן פי' עד קליה ולא פירש הערוך כלום על
 המאמר דמתיקי פירי כנמנע ולכאורה מדויקת נוסחת כ"י דפשוט דענין ככנרת, היינו
 קבול הנעים של כנרת.

בגור שבאותו הלילה שיאלו ישראל ממזרים נשבה רוח לפונית בחצי הלילה וקד מנהגה לשב
 בכל חצי הלילה והנא בריוס גמ' דפ' הערל כל אותן מ' שנה בב"י שבאותו הלילה
 שיאלו ישראל ממזרים נשבה רוח לפונית בחצי הלילה לפיכך ארבעים שנה (איש"ל עי'
 באורים מס' ברכות פרק קמח אהר"י).

בס (ד') יומא בכסא דמנקרא בב"י יומא בכסא דמן יקר.
 שם פי' אחר דמנקרא בב"י ליתא חיבת אחר.

ערך בס (העשירי) נשמע כוונת דפוס הערוך אבל נמנע בב"י ענין ארוך בסוגיא דמס'
 חולין פ"ק (דף י"ד וע"י) והעתיקה בזה ח"ל הכ"י: בפ"ק דחולין (דף י"ד)
 השומע בשבת וציוס הכפורים (דף ט"ו) עד כאן לא שרי ר' מאיר אלא בזמבשל דראוי
 לכוס. פי' קודם הבשול. וכמאן דזבזבל קודם השבת הוא והשתא לא מתקן מידי. אבל
 בשומע דאינו ראוי לכוס. פי' קודם שחיטה לא אמרי' דהשתא הוא דמתוקן ואסור אפי'
 בשוגג. והא מהתיחא דשומע ואמר רב הונא ברבי דרב (א) אסור לאכילה ביומא ונסבין
 חבריה למימר ר' יהודה היא. הא ר' מאיר שרי פי' דמשמע דסבידא ליה לר' מאיר (דבר)
 [דבין] מידי דחזו ליה מאתמול ובין מידי דלא חזו ליה מאתמול הואיל בשוגג ואפי' איכא
 למפקד (ב) רב מאי טעמא משתיק ליה ופריק כי משרי ר' מאיר בשומע כגון שהיה לו
 חולה מצעוד יום. אבל אם לא היה לו חולה מצעוד יום דלאו דעתיה עליוהי מאתמול ואינו
 ראוי לכוס קודם שחיטה לא דעד כאן לא שרי ר' מאיר אפי' בשלא היה לו חולה אלא
 בזמבשל דראוי ליום קודם בשול דהשתא לא מתקן מידי אבל בשומע בשלא היה לו חולה
 לא אמר הכי. מאי טעמא דר' יהודה אסור. פי' והיה לו חולה מצעוד יום דהא שומע
 בנשות הוא ובין שומע ובין זמבשל מותר. ומשני כגון שהיה חולה והבריא בשבת קודם
 שחיטה ופלוגתא דר' מאיר ור' יהודה ששהיה לו חולה מצעוד יום והבריא בשבת ר' מאיר
 סבר זמבשל דראוי לכוס קודם בשול בין היה לו חולה מצעוד יום ובין לא היה לו מותר
 אבל אם היה לו [חולה] מצעוד יום אפי' שהבריא קודם שחיטה (רב אסורה) [דבאסורא]
 קא שחט הואיל ודעתיה עליוהי מאתמול מותר. ור' יהודה סבר היה לו חולה מצעוד יום
 ושומע לחולה מותר ומבשל גמי מותר אבל אם הבריא לפני השחיטה הואיל ובאסורא קא
 עביד אסור. ואי תיקשי הואיל דסבידא לן לר' מאיר בשומע בשלא היה לו חולה אסור
 אמאי לא מוקמינן מתני' דהשומע [בשבת] וציוס הכפורים כר' מאיר בשלא היה לו חולה
 (ג) (וההג"י) [והחירוק] כדאמרין מעיקרא שבת דומיא דיום הכפורים מה יום הכפורים
 בין היה לו חולה ובין לא היה לו חולה לא יאכל אף שבת גמי. ולר' מאיר הא אמרינן
 ששהיה לו חולה אפי' דבאסור קא שחט מותר. ואי תיקשי לר' יהודה גמי יומא הא סבידא

ליה (בשלא היה) [בשהיה] לו חולה מצעוד יום ושבע לו שמונה ונפרדק גמי שבת דומיא דיום הכפירים הא לא (דמי) [אמר] אע"ג דבאסורא קא שמיט שרי דהא [לא] אמר אע"פ שהבבא מותר הואיל והיה לו מצעוד יום אבל לר' יהודה בהבבא אסור משום דבאסור קא שמיט דבבבא ליה לר' יהודה דכל היבא דבאסורא קא שמיט אע"פ שהיה לו חולה מצעוד יום מאחר שהבבא אסור השומע דיעבד (ד' וולר' יהודה) [ולר' מאיר] ליבא חלוק דהיבא דהיבא שבאסורא קא שמיט קא שרי בהבבא ולדידיה יכליק למפרק קמי שבת דומיא דיום הכפירים אבל לר' יהודה ליבא למיפרק מידי. והוא דמפליגין בין מבשל דראוי לכוס ובין שומע דאין ראוי לכוס כי הא דאמר ר' אחא ואמרי לה אמר רב יצחק (ד') השומע לחולה בשבת פ' שלא היה לו חולה מצעוד יום אסור לצרוא המבשל לחולה בשבת אע"פ שלא היה לו חולה מצעוד יום מותר לצרוא מאי עממא האי דראוי לכוס פ' מבשל ראוי לכוס קודם בשל הואיל דברשות קא מבשל מותר אמר רבא (ו') פעמים שהשומע מותר בגון שהיה לו חולה מצעוד יום דמאחמול דעתיא עילויא מבשל לחולה אסור בשלא היה לו חולה מצעוד יום בגון שקץ עליו דלעת פ' בגון שהיה לו דלעת במחומר וקלא לחולה דקתיא היא בשולה וכי האי גונא אסור אע"ג דראוי לכוס הוא כיון דמחומר הויה ליה לאו דעתיא עילויא והיי בשומע ואסור אבל קץ לחולה שהיה מצעוד יום מותר כדין שומע. לכוס פ' מלשון הכוסם את החטה (ברכות דף ל"ו). ע"כ גמלא בכ"י והתקנים בפנים הם מעשה ידי, הגוססא המשוישפת שמתו בין שהו עגולים, וההקון בין שתי קוים עומדים ואוסף בזה עוד הערות קצרות אשר עליהם סמנתי בפנים על די אחרות ח"ב והיינו (א) ואמר רב הונא ברבי דרב בש"ס הגוססא ואמר רב הונא דרש חייא בר רב מבמיה דרב ובאמת תוס' בחולין בסוגיין (דף י"ד) ד"ה אביר מתמיהו על נוסחא שלפניו ואולי נוסחה הערוך העקרי (ב) ואמרי ליבא למפרק, הכונה שהש"ס מקשה שעדין קשה על רב למה משתיק ליה (ג) בשלא היה לו חולה. זאת הקשיא גמלא גם בחוס' בד"ה ברי ובח' רשב"א (ד) השומע דיעבד. נראה שכונן בזה דע"כ מתמיהו לא מיירי ביהוה לו חולה מצעוד יום ולא הבבא דאם כן שרי לבחלה וזהו כתיובן החוס' ורשב"א (ה) אמר רב יצחק בש"ס הגוססא רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר ר' יצחק בר אדא אמר רב (ו) אמר רבא בש"ס הגוססא רב פפא אמרם גם בח' רשב"א איתא רבא. ערך כף (ז) לפשוט אלבע שהוא זרת גדול מאמה בב"י לפשוט אלבע שהוא זרת גדול מאמה (אש"ל) גם בכ"י רומי איתא, לפשוט אלבע שהוא זרת גדול מאמה וצורר שהוא הגוססא עקריה ויהצורר ע"פ דברי הערוך ערך לרדה שכתב ומאי לרדה אמלעית פ' היא אלבע הארוכה, ובבאריים מוס' שבת פ' שלשה עשר אות י"א כהבנו שצ"ג אלו שלשה חיבות טרם שזכינו ליהנות לאורו של הכ"י.

בפפא שטושין מן הגומא ומכל הנסרים בב"י מן הגמי ומכל הנלרים.
 בפר (ב') ויש מוסרשים כפניות צעון זה בב"י וי"א כפניות כעין זה (אש"ל) גם בערך מתחל כהב הערוך כפניות שהן כופרי והיינו כופרי נקראין גם כפניות אבל סתם כפניות אינם כופרי צעורך כפניות כהב הערוך שכפניות היינו פרי שלא התבשל לעולם ועי' באוריית מוס' ברכות פרק ששי אות ט"ז דחקנו בצלור דברי הערוך, אמנם ע"פ נוסחה כ"י יובן הענין.

כפת (ח') פ' כל שיש לו בית קבול בב"י (רומי) פ' כלי שיש בו בית קבול.
 כפת (ה') קבעו ולא בנה עליו טהור בב"י ליתא חיבת טהור ובמסנה כלים פ' כ"ף משנה ה' ככ"ל.

בר (ז"ן) תרתי צבת נירא וחדא צבת נירא פירשנו בערך נירא בב"י תרתי צבת נירא וחדא צבורא כבר פירשנו בערך צבת נירא (אש"ל) ועי' באריים מוס' שבת פרק שלשה עשר אות ד').
 ברם (ב') וכן פ' רב אחא דמן שנחא בשאלהו צורא אליו בב"י ליתנהו כל הציבות

תקונים לספר הערוך אות ל

הללו (אש"ל כוונה מוסחת כ"י שליטהו התיבות הללו שמהם בהפלאה שבערכין על התיבות הללו והרואה בשאלתו יראה דלא הוסיף כלום אלא כתב רק כפי דהיה בסוגיה).

ברומנקיא פי' הנחשת בב"י פי' נחשת של ברזל (אש"ל חולי הכוונה בתיבה נחשת כמו נחשתים דשופטים פ"ז ומ"ב כ"ה שחרגם החרגום שישלון דנחשת וזהו חמוס

ועי' פסקתא ד' ליק דף קס"ב).

כרנכאות בספרא בב"י בספרי.

כרסמ כרסעיתא ס"א חושבנא דמתקלי וחושבנא דלצבעי בב"י קס ומסר להון הדין כרסעיתא והדין חושבנא ס"א חושבנא דמתקלי וחושבנא דלצבעי (אש"ל תיבת

דא חצעי שבכ"י מדוקדק. דהיינו מעיניו הבע שבהרגום ובש"ס והיינו עיניו החביעות שהי' לאשתי ירושלם זה לזה וכן החשיבות של המשקלות. וכל אלו הדברים היו כחוביס

ורשומים בתוך פסקאות והיינו שחיהא במדרש שם מיד כבשה; וע"פ הכ"י אין לדחוק בתיבת דלצבעי כמו שדחקו מפרשי המדרש שם לפרש מעיניו אלצבע ממס ושפוט שזה

שבוט ורק החשיבות של משקלות והחשיבות של החביעות קס ומסר להון ומיד כבשה שאז היה הכל תחת ידו).

ברע (ב') השקד הכל וכו' עד אמרינן ליה בב"י השקד הכל כו' עד אמר ליה.

שם ואחד מכריע אין הלכה כאחד מהם בב"י ואחד מכריע כאחד מהם.

ברף (א') פי' מוכרי בשמים בב"י פי' גמ' מוכרי בשמים אש"ל כוונה הכ"י הוא שהש"ס סוף פרק שני דמ"ק מסיק הא בפרי הא בהבלין ממילא כדפשיהא היינו מוכרי בשמים

ועפ"י יובן מה שכתבו החוס' שם דבערוך פי' מיני בשמים).

ברפס ר' חגיגא אמר פטרוסיליון בב"י ר' יוסי בר חגיגא אמר פטרוסיליון (אש"ל ככ"י הוא בירושלמי שביעה פ"ט).

שם וי"א כרסם בב"י י"א כרסם.

ברקום מקיפין את העיר ויבא המעגלה בב"י מקיפין את העיר ובינת מזור הרגום והבני כרקומין ויבא המעגלה.

ברת (א') לשון תוספו בב"י טוס כוס הרגום ושחט ויכוס (אש"ל עי' ערך כס השמיני). כש (א') ליחזין ארעא אריכא כישא ואריכא ממילא בב"י ליחזין אריכא כישא כי כישא ואריכא ממילא (אש"ל ככ"י הוא בש"ס שבת שם).

כשור (א') פי' נסקלין היו הכשר מזהו דין הוא שמקיים בב"י חובות ודין הוא לימנהו. שם וי"א סמיכה ומכשירי מזהו בב"י וי"א סמיכה מכשירי מזהו.

כשור (ב') פי' גאון קורה בב"י פי' כגון קורה.

כתבת פי' רבי' ניסם בב"י פי' רבנו חננאל.

שם ובחר הכין בב"י ובחר הכי.

בתן שהקנה לחנו כלי ומוחר בב"י תיבה ומוחר ליחא.

בב"י נמאל אחר חות כ"ף בזה"ל:

והשלמה אות הכ"ף ברוך העוה, ואחל ערך שנים עשר והוא ערך הלמ"ד בשם ה' אל עולם.

ערך ל

ערך לבא (ב') ס"א בריחא לבאי בב"י ס"א בריחא לבאי (אש"ל ככ"י הוא בש"ס מ"ק וכן הוא בערוך ערך קף ה' בריחא לבאי).

לבן (א') בזמא למה נקרא שמו לבנון בב"י בריש ויקרא רבא למה נקרא שמו לבנון (אש"ל והתיבות שנמאליס בדפוס בסוף העיניו. ובריש ויקרא רבא כמו כן' ליתנהו בב"י).

לגם לגם בלשנ' בכ"י לגם מלגם בלשנ' הוי.

לגש פי' קליפה של עץ ארוז בב"י פי' זין קליפה לעץ של עץ ארוז (אש"ל ככב"י הוא גם בפירש"י וברעמז"ט).
 לד (ב') מבשלין החיטה בלד בב"י מבשלין החטה בלא דוכה (אש"ל ככב"י הוא בערוך הקלר).

לולב כמין סייג קטן כדו שלא יתפזרו בב"י ליהאיו התיבות כדו שלא יתפזרו כי כפולים המה עיי"ש בערוך.

שם (במס' ז"ק דף קט"ו) כשעקל בית הכד כרוך עליה פי' הכד שנסדקה קטורה ומהודקה כמין אריגה בזמורות שהן כגון חבלים בב"י שהן כמו חבלים.

שם דרב האי גאון אמר מביאין כמין קופה גדולה נמוכה ונקובה ומשימין סביב והיינו עקלין של נארים בב"י הינה והיינו ליהא שתיבה זאת מיוהרת; ודבריו רב האי

הס גם בערוך ערך עקל וס' נראה דגדולה שכתב הערוך כאן הוא מעין גידול וכריכה, ועי' פי' רה"ג ז"ל מס' טהרות ובפירש"י פ' השוכר זה הפועל (דף ע"ו).

לארזים רמז לפירות בב"י רמז ללערים.

למד (ג') נריס מעשים בב"י שרואים מעשה.

שם וסמך עליהם בב"י ונאלך עליהם.

לף (ח') המוק מן הדש עד בן שנה בב"י הוא כמו בדשום חמטס נוסחא זאת ז"ע וכמו שעוררנו בבאורים מס' שבת פרק ששי אזה קמ"ה ע"פ הפלחה שבערכין חמטס כעת

זכני ה' למלא נוסחא מדויקת בס' אסור והיתר לרבינו יונה גירונדי ז"ל שכתב (בסו' ג"ט סעיף י"ח) בזה"ל מלפפו פי' הערוך היינו לסוך אותו מכריסו עד רגליו שמתהדרין אבריו ואפילו עד בן הדש והרגום וחבר ולפף עכ"ל.

בב"י חינונו כולם אות למ"ד כי חסרים הם אותה דפין

ובתחלת אות מ"ס כתב שם בזה"ל:

„בעזרת האל משפיל ומרומם אתחיל אות מ"ס."

ערך מ'

ערך מאה בפסוק והאמר י"ון בב"י בפסק' דיהאמר י"ון.

מארת בפסוק דהחדש בב"י בפסקא דהחדש (אש"ל נמלאים העינים שבערך מאה ומארת בפסקתא ד' ליק).

מג ז"ר פ' ושמהו בב"י בז"ר פ' מ"א פרשה ושמהו זה זרעך כעפר הארץ ופ' ס"ג והי' זרעך כעפר הארץ.

שם אע"פ לטובתך משקשקין בב"י אפי' כן לטובתך מקשקשין.

מגג (א') אין מודדין בחבל של מגג בב"י בגמ' אין מודדין הני רב יוסף ג' חבלים הן של מגג.

מגג (ב') ס"ח מגג בב"י ס"ח מגג (אש"ל ופירושו של הס"ח כחוב בסמוך וכנוסחת כ"י הוא בפ' ערבי פסחים).

שם ס"ח סכר מסוק בב"י ס"ח סכר מסוק ואני מבורך למדהי לפני ר' מלחית ז"ל מנני ופי' לו מ"ג גווה.

מגד (ח') מיני פירות בב"י מיני פירות כדכתיב ומגדות ומתרגמין ומגדין.

מגדל (א') פ"ח ראשו של למד בב"י פ"ח ששמעתי אני מבורך ראשו של למד.

מגל (ג') דהא ר' יוחנן אמר בפ' הקורא במגלה בב"י דהא אמר ר' יוחנן בפ' בפרקן דלקמן הקורא זה המגלה הכתובה.

שם רב נחמ גאון בב"י מר בר רב נחמ גאון (אש"ל עי' מה שכתבנו באריכות בזה בסוף הספר בס"ד).

שם לא חזא ללא בב"י לא חזנא מי עביד הכי.

מנמנם וקרא בארזי בב"י מנמנם פי' שטוף.

מנמר וי"מ מחתה בב"י ואני שמעתי מר' מלליה ז"ל מחתה.

שם ווהגין עליו בשמים בב"י ווהגין עליו בשמים ועכר בשביל סבד.

מגרם ערך מנרם בב"י הוא ערך מגם (ב') וכן הוא בערוך ד' ישן.

שם ובפסחים את קרבני בב"י בפרשת את קרבני לחמי (איש"ל ככ"י ז"ל בפסקתא וכן

הוא בערוך ד' ישן ועי' פסקתא ד' ליק דף ס"ה).

שם בילמדנו בראש בב"י בילמדנו (רבי) [רבנו].

מגפיים פי' כולם מנעלים בב"י פי' כמין מנעלין (איש"ל ככ"י הוא בפי' רה"ג ז"ל מס'

כלים פי"ה).

מד (א) העוסק במקרא מדה שאינה מדה פי' העוסק במקרא בלבד מדה שאינה מדה

בב"י מדה ואינה מדה כו' במקרא בלבד מדה ושאינה מדה (איש"ל כווסחת כ"י הוא

בש"ס ב"מ דף ל"ג ואין כאן שמוי בנוסחאות כמו שחשב הרב הפלחה שבערין).

שם ווטלין ממנה שר בב"י ווטלין עליה שר.

שם (בסוף הערך) ששונה משניות ומכלות בב"י ששונה משניות ומדרשות כעין מכלתא

ומרגילן בשי.

מדבר (א) פי' מלאין מדבר בב"י ליהנהו הני תיבות רק איהא פי' בגמרא.

מדי (א) ופי' פורפת על אגוז בב"י ופי' פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע.

מח (ז) מנשק ויפה לו בב"י ליהנהו התיבות ויפה לו וכבר כתבנו בבאורים מס' שבת

ריש פרק כירה שתיבות הללו ע"ס.

מחל (א) מחל בב"י מוחל.

מחצל (בסוף הערך) חצל על המחלליים חסור בב"י חצל עם המחלליים חסור.

מחק פי' זו ביום שהיטיב את ר"ח בן עזריה בראש בב"י ליהנהו כל התיבות הללו וכבר

עוררנו בבאורים מס' שבת ריש פרק ארבעה ועשרים שתיבות הללו קשים להלום.

ממ (ב') ובפסוק ויהי בשלח פרעה בב"י בפס' ויהי בשלח פרעה.

מטליות ובפסוק דדברי ירמי' בב"י בפס' דדברי ירמי' (איש"ל נמלאים העינים שבערך

מט ומטליות בפסקתא ד' ליק).

מטרקא מטרקא קטילא בב"י מטרקא קטילא.

מי אמר רב אבי אשה מי זריון בב"י אמר רבא (איש"ל ככ"י הוא בפ' ערבי פסחים

דף ק"ז ובערוך ד' י"ג).

מכחל (א) וקרא קף וחה לורתי בב"י ז.

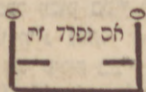
מל (י"ג) תמום חוללתאות של מילה בב"י חיש חוללתאות של מילה.

שם והשויה של מי מילה טועה הוא בב"י ליהא היבת מי (איש"ל נכונה נוסחת כ"י

שטונה הערוך לומר שעיקר הנוסחא היא מילה ולא מילת בי מילה הוא זמר

במבואר בערך מל שאחר זה).

מלבז מוגבו האל בגמ' בב"י מוגבו הוא בג'.

מלבן פי"ח מנהג ארץ ישראל עושין מטות זה לרעהו בב"י.

מן המטה והתקינו ליטב עליו.

מלמכיא בפסוק את קרבני בב"י בפסוק' את קרבני (איש"ל ככ"י הוא בערוך ד' ישן

ועי' פסקת' ד' ליק).

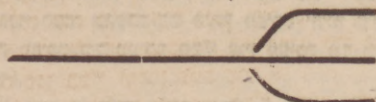
מלמד שמדיר במו לפרה בב"י שמדיר בינה לפרה (איש"ל עיין פסקתא דסוס ליק דף

ק"ג).

מלפפון משמא' של אביטח ומעה של קיטוח בב"י משמא' של קיטוח ומוטעה והיא נעמיה

אבטיח אדם נוטל מעה אחת חסמיה של אבטיח ונושעה והיא נעשית מלפסון ר' יהודה אומר כלאים (אש"ל ככ"י הוא בר"ם במס' כלאים פ"ק מ"ב).
 שם סנהדרין (דף ק"י) כי מלפסות בב"י ומטלל בכו כי מלפסות ואש"ל ע"פ הב"י וכן על אזהר מאמר כוון הערוך והיינו על מה דאיהא בש"ס סנהדרין מטלל בכו כי כפיחה ומסחה הערוך כי מלפסות והענין שיה שהכוונה ששאת קרת דברה בלגנות על ענין התפוסה [עין ליקוט שמוע"פ קרת] שהיו צענייה כשחוק והתול כמו שמשחקים בפירות וכדומה).

מלקות ליהא בב"י ערך מלקות וצאחה בהפלה שצערבין מקשה על דברי הערוך עיי"ש. מסרק וסביב הסמא שמו שיער כדתנן ר' אליעזר אומר הגוע בב"י וסביב הפעמא שמו שיער כדתנן ר' אליעזר אומר המסרק טבור סי' בדתניא ר' אליעזר אומר הגוע בעמוד.

מעדר חה אורחו בב"י

מעל (ג') מועלה לבטל חורחו בב"י מועלה לבטל מחשבתו. מקצה (ב') סי' אחר פירות שלא נגמר מלאכתן קרי מוקפה כדתנן עומד אדם על המוקפה בב"י הא דתנן עומד אדם על המוקפה (אש"ל לפי נוסחת כ"י אין ראיה מאותה המטה לפי' אחר כי גם לפי' הראשון יתבאר דברי המשנה דהיינו לפי' הראשון תפרש מוקפה על המקום המוכן להקצות ולפי' אחר הפירות עלמין נקראין מוקפה ועי' צבאורים במס' שבת סוף פרק ששה עשר וחדים שבערוך הקצר לא הזכיר בלל מ' סי' א' ח' ר').
 שם המעמיד תלמידי בחליו בב"י המעביר תלמידי בחליו.

מקורולות פי' שראשיתן מד בב"י פ"א שראשיתן חד. מר (ו"ז) עולא אומר אזובין מרוא חורח בב"י ליתגרו התיבות עולא אומר אזובין (אש"ל נכונה נוסחת כ"י שמרוא חורח אומר עולא על איזב דאורייתא ולא על אזובין; וצבאורים מס' שבת פרק ארבעה עשר אית ב"ד כחצו שפ"ס זה נמלא גם בערך אזובין ונמלא הט"ס גם בערוך הקצר ערך אזובין ופי' רה"ג ז"ל סוף מס' נגעים).
 מר (ח') בפסקת' דשמו גא המורים בב"י בפסק' דשמו שמו גא המורים (אש"ל עי' פסקת' ד' ליק).

מרבך שמנאו תללים כלים בב"י שמנאו תלמוד כלים (אש"ל עי' סי' רה"ג ז"ל סדר פהרות ובהערות שבתחלה ס' כפחור ופרח).

שם והוא שאמר שים למורים בב"י והוא שאמרנו שים למורים. שם והמרכיב של זמר פי' בית יד בב"י והמרכיב של זמר זמריש' בית יד. מרבטא ג' תדמות הן וכולם עד בב"י ג' תדמות הן וכו' עד. משכל משכלא פי' ספל קטן בב"י משיכלתא פי' ספל קטן (אש"ל ככ"י הוא בש"ס שבת דף ע"ז וכן הוא לכוון בערוך הקצר).

מת (ב') במעד קטן למה נסמכה פרשה מיתה מרים לפרשה פרה וכו' למה נסמכה מיתה אהרן לשיבור לוחות וכו' בויקרא רבא אחרי מות למה נסמכה מיתה מרים לפרשה פרה וכו' למה נסמכה מיתה מרים לפרשה פרה וכו' למה נסמכה מיתה אהרן לשיבור לוחות וכו' בויקרא רבא אחרי מות צמנך פרשה ה' אחרי למה נסמכה מיתה אהרן לשיבור לוחות וכו' אש"ל ככ"י נמלאים המאמרים במס' מ"ק וביק"ר).

מתיבאתא מתני' בעקין י"ג מתיבאתא בב"י מהנין בעקין י"ג מתיבאתא כבר פירשתי בערך [זיה].

מתי סי' ר' מנלית האלף אינו עיקר בב"י סי' ר' מנלית המ"ס הראשון אינו עיקר.

מתן (ב') כתיב ויקרב משה את משפטן מתוך זריו בב"י בתרגום ירושלמי ויקרב משה את משפטן מתוך זריו.

בב"י נמצא אחר אות מ"ס בזה"ל :

מההעדף ומתקס קיסרי'. הגבירי בערך שלש עשרה. ויחליף כמו לערוך ערך ארבע עשרה".

ערך נ'

ערך נאלא (א') נאלא מערך ידוע בב"י ירוד נאלא פירשהי' בערך ירוד. נגר (החמישי) תרגום וזההגיד יבאבות נגד שמה אבד שמה בב"י ליהנהו התיבות מן ובאבות כו' עד סוף הערך (אש"ל נבונה נוסחת כ"י שהלא הובאת משנה אבות נגד שמה כו' בערך נגר הששי והפרש סס מענין משיכה ואינו טיף לערך נגר החמישי). נגר (הששי) ענין משיכה נגד העיקר בב"י ענין משיכה נגד העיקר. (אש"ל כככ"י הוא בערוך הקלר).

נרג פי' ר"ח ז"ל בריש פ' מזה חליה ובריש פ' השוכר את הפועלים בב"י פי' ר"ח ז"ל בפירושו בריש פ' מזה חליה ובריש פרק השוכר את הפועלים.

נחר (ב') כבר פירשנו בערך מח בב"י כבר פירשנו בערך מה. נוות חל אבימי בב"י אמר אבימי.

נמס (ב') הכמהיה דרב הוגא וכו' בב"י ליתא חיבת וכו'.

נע (ב') דהא רב חסדא כרע בב"י דהא רב ששת כרע.

נפס (א') שמהן עליהן יואין וקראין נפוס קולטי כרוב בב"י ליתא חיבת נפוס.

נצויץ כמו גן בב"י כמו גן (אש"ל לכאורה כוונת הערוך לפי הכ"י מלשנא דקרא ה' נצויץ הרמוזים והוא ענין יציאה עי' ערך גיץ א' וז"ע עדיין).

נקלוזם פי' בערך קלוזן בב"י פי' בערך קרויט (אש"ל כככ"י הוא בערוך הקלר וכן כתבנו להגיה בבאורים ברכות פרק שביעי אות י"ד).

נקר (א') ובפסיק' ויקהילו בב"י ובפסוק ויקהילו (אש"ל כוונת הערוך על הילמ דכו שהזכיר בחמלה ואין כאן ענין לפסיקתא).

נרווד בתוספתא אלהות בב"י ליתא חיבת בתוספתא בחמלה הערך רק אחרי חיבת כד אמר ר' אבהו זכ"י כדאמנן בתוספתא.

נרמק עורותיהן רכיב רכיב בב"י ליתא רק פעם רכיב ס.

נשטם לא תישטם גילדנא מאוני' בב"י לא תישטם גילדנא מאוניה (אש"ל כמו שהוא בכ"י נמצא בתוס' מס' ב"ב דף ק"ו ועי' הפלאה שבערכין).

נתר (א') בלשון ישמעאל אנטרוך בב"י בלשון ישמעאל אנטרון.

שם (ב) בחמלה הערך) מזוין בב"י גם על פ"ב דכלים ובדפוס מזוין רק על פ' י"ד.

בב"י נמצא אחר אות נ' בזה"ל :

ננח תהדר נאדר כעפסירי (*). מגדיש נגדשי ולא חסירי. שחילתי לערוך ערך ארביסירי. וכן חלמתי ערך חמיסירי.

ערך ס'

ערך סאור (ג') ר' חייא בר זירא אמר משיחמלא המך בב"י ר' חייא בר ווא משיחמלא המך (אש"ל כככ"י הוא בש"ס ירושלמי מעשרות).

(* (אש"ל חיבת כעפסירי נראה הטוניה שהשבח היה במדה גדולה כראוי מול הרסדים המנוונים של השם יחבדך. כעפסירי" כמו עפסיר [בחזק] שחננו בו ; בחיבות ננח תהדר נאדר ננח סס המחבר דהיינו רבינו נתן בעל הערוך ז"ל.

סבר (ה') ואמר למנוע שפית היין אני מהכין ובה לסחוס הפתח בב"י ולא לסחוס הפתח (אש"ל כוונת הערוך מבוחר' בחי' רמב"ן מסכת שבת דף קי"א שכתב וז"ל: עוד לשון אחר פי' בעל הערוך שהוא סחימת הנקב של חציה בחציה עץ או בצירוף מהו דקחי ואסור משום דמחבר כלומר שהוא מקשה לחציה בהדיק ונמצא עושה דופן שמבטלן אותו בניגית ימים הרבה אלא שאין מחבין לדופן אלא לסחימת השבר יפה עכ"ל ועיין מוס' בחובות דף ו' ד"ה האי.

שם למאן דאמר משום סחימת הפתח כגון שמהדקו בב"י כיון דמהדקו. סוורק ס"א ספריקין ופירשו במקומו בב"י ופי' אחר במקומו (אש"ל) גם בכ"י רומי איתא ופי"א ב"מ קומו נראה מזה שע"ס פ"ק י"ג לפי שגם כמו סווריקין, דהיינו עדיירין, שכתב הערוך בערך סוורק על סווריקין וכבר עוררנו בצאורים מוס' שבת פרק ששי' הוה ע"ה שמינו ס"א פ"ק י"ג הוה כהנחא אחריתו).

שמיו ועימד ברשות הרבים ובכרמליה הוא בב"י ובכרמליה הוא. סייבא פי' כל אותו מקום בב"י פי' של אותו מקום. סך (ע"ה) בסוף גמ' דבינה לא לריכא דנקיט בסיכי בב"י בסוף גמ' דפי"א דבינה (דף ט"ז) לא לריכא דנקיט בסיכי.

סברא רב שמן לרב מסיכרא בב"י רב שמן מסיכרא. סליל וי"א מסחוריתא מסחרו בב"י וי"א מסחוריתא מהסרו (אש"ל) גם בערך סחר דלהלן נמצא כן בכ"י).

סן (ה') עשאן כסוים או כשגמים כמעשה משכן בב"י עשאן בסיים או כשגמין כמעשה משכן (אש"ל) כמעשה משכן היינו כרייתא דמלאכת המשכן שש נמצא הך עיני שהביא הערוך).

שם ומשליכן אותן כהן בב"י ומשליצין אותן כהן. ססמגור כיון שעלו בדלתות בב"י כיון שעלו בדלתות (אש"ל) אמנם גם בש"ס יומא דף ד' איתא דלתות).

סעד (א') (בסוף הערך) וז"ל עבירה יש לה קצו ואין לה פירות שנאמר איי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו (ספקתא דשור או כבש בד' ליק דף ע"ג) כבר פירשו בב"י כבר פירשו (אש"ל) כבר פירשו היינו בתוספתא פ"ק דמס' פאה).

שם אלו עעמים שאמרו בב"י אלו עעמים שאמרו.

סעד (ב') הנופות הן התיקים בב"י הנופות והעגפיים והתיקים.

ספסל ובלבד שלא יעבול על גבי ספסל שהוא בחור המעין שהוא כאלו עבל בכלי בב"י פי' אינו עובל על גבי ספסל שהוא בחור המעין שי"א כאלו עבל בכלי (אש"ל)

אמנם המרדכי במס' שנועות בה' מקואות (סי' תשמ"ה) הביא דברי הערוך כמו שהם בדפוס ועיי"ם במרדכי ושאר המפרשי' ופיסקי' בעיני ההוא ודו"ק).

סקפטס נמצא מדויק בב"י ס"ק פ"ס ע"י ספקתא ד' ליק (דף ק"ג).

סר (ב') כמו בדיק הביא מלשון בודק בב"י ליתנהו הדיעות מלשון בודק.

שם אבל גבי ריח בב"י אבל לגבי ריחים (אש"ל) עי' ש"ס ב"ב דף ק"א.

סתר (ג') פי' מסחוריתא לשון מעולה בב"י פי' מטסרו (אש"ל) עי' לעיל בערך סליל).

בב"י נמצא אחר אות ס' בזה"ל:

בעזר משרי קשורי ערוד ומוסרי. נחסל בערוך ערך חמש עשרה ועשה יסייעני בערך שש עשרה.

ערך ע'

ערך עבר (ב') פי' להעביר הפליין שביד קודם הפליין של ראש אסור בב"י פי' להעביר הפליין שביד בכליין קודם הפליין של ראש אסור (אש"ל) אמנם גם ללשון

הדשים יש לפרש שטונת הערוך על הסדר בהתחן לחוך חיק התפילין וכן כתב בהפלאה
 שבערפין: כל הפיוזת היה (של הערוך) הביאו החום' דאומר ר"ח בשם רב האי גאון כו'
 עכ"ל וכן בס' שיה ילחק במס' יומא, דף ל"ג, כתב שמאריכות לשון הערוך בערך עבר
 נח"ל שדעמו לפרש היכי עבד יחלוץ של ראש תחלה וייתב בכים כו' ע"ש).

עגל (ח) כבר פי' בערך דרם בב"י כבר פירשנו בערך דרך (אש"ל) בערך דרך (ח)
 הובא סוגין דפ"ק דביא בענין כל שדרכו למנות כו' ותס' בסוגין איהא גס הק'
 דעגול של דבילה שהביא בזה הערך ועל פי מוסחת כ"י אין לזכר למה שהדפסמו בבאורים
 מס' שבת פרק עשירי אות ב"ב).

עד (ח) ס"א חס' יש עליה עד בב"י פ"א חס' יש עליה עד (אש"ל) פירוש הראשון
 פי' וגי' ר"ח ופירוש השני כפירש"י וגרסתי שמדובה קטנה ענין בפני עלמו ועל חופן
 זה יש לתקן דבריו בבאורים מס' שבת פרק שמיני אות ס"ב).

עדי בפי' מנגלה כתוב חוסכחא חייבי בב"י בפי' מנגלה כתוב רוס ניזבא חייבי (אש"ל)
 מוסחת כ"י היתה גס לפני הרב לאן קדשים במנחות דף ס"ט [ורק שהוא הביא
 רוס כ"י ז"א וזאלי גס בכ"י ז"ל רוס ניזבא] ועל כן דברי הפלאה שבערפין בזה הענין
 ליתנהו).

עדר (ב) בסוף הערך נמצא בב"י וכן בערוך ד' ישן עשתרות לאך תרגום עדרי עקד;
 אמנם דפוסים אחרים נדפסו דברי התרגום שלא במקומם להלן לערך בפני עלמו).

עין אין לה זרע כשר חס' יש לה אפי' זרע פסול זה פי' ר"ח בב"י אין לה זרע כשר יש
 לה זרע פסול חזו אין לה עיין עליה זה פי' ר"ח ז"ל במס' קדושין.

שם אין לי דלהוי קודם לנחלה בב"י אין לי אלא בן דלהוי קודם לנחלה.
 שם תלמוד לומר אין לו כלומר מהאי אמר דאין עשה בו עין בב"י תלמוד לומר אין לו
 כלומר מהאי דאין (עשה) [אחא] כלומר עיין עליו.

עבביות. דרדר זו קאדם פי' כו' קאדם בלע"ז קרדי בב"י דרדר זו קאדם כו' כו' קאדם
 בלע"ז קרדי (אש"ל) מוסחת כ"י נראית מדויקה שבערך קגרים לין הערוך על
 ערך עכביות נראה שגם כאן בערך עכביות קגרים צריע).

עבל (ב) וחי אחת מתזיר עכוילי חטאת בב"י וחי אחת מתזיר עכוילי קטורה (אש"ל)
 בככ"י הוא בש"ס יומא דף מ"ה).

על (ח) ונהרדעא לעיל מן סורח טפי מן ב' פרסי בב"י ונהרדעא לעיל מסורח טפי מן
 כ' פרסי (אש"ל) גס בס' יומא דבסמוך הערוך "טפי מן עשרים פרסי".

שם שמואל ונהרדעא בעו מיא ורב וסוראי תחאי לא בעו מיא דכיון שהן תחתיים נקיים
 המים אליהם ומתקיימין אללם והלכך יום ס' כלאחר ס' בב"י שמואל ונהרדעי בעו
 מיא ורב וסוראי תחאי לא בעו מיא דכיון שהם תחתיים נקיים המים אליהם ומתקיימין
 אללם והלכתא יום ששים כלאחר ששים (אש"ל) נכונה מוסחת כ"י שהביא כלשון הש"ס
 חגיגה (דף יו"ד) והלכתא יום ששים כלאחר ששים תיבתו והלכתא כד שבעדפוס אין
 לו שחר, ומסבך בו ההבדל בהפלאה שבערבין. ולא עלתה בידו דבר ברור; אמנם ע"פ
 הכ"י יוחא מאד בס"ד. ודע שמה שהולך הש"ס לומר הלכתא יום סמך כלאחר סמך למה
 לא אמר בקולר הלכתא כרב ועוד קשה פשיטא דהלכתא ברב באסורי וכן קשה לכאורה
 למה הולך הש"ס לסימנא דעלמי בעו מיא ותחאי לא בעו מיא אמנם מדויקיס דברי
 הש"ס שבבר העעורר בס' יומא (סוף אות ד' בשמות אמוראית) שהערוך גורס רב אמר
 יום סמך כלפני סמך ושמואל כלאחר סמך ע"ש וכן ראיתי בעה"י הנוסחה בהלכות
 גדולות (סוף ה' לוגב) ח"ל רב אמר יום ששים כלפני ששים ושמואל אמר יום ששים כלאחר
 ששים אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים עכ"ל ה"ג וקרוי הדבר לומר שגם
 חכמי הש"ס ידעו דאיכא דאפטי דרב לדשמואל לכך הולך לסימנא והולך לומר הלכתא יום
 סמך כלאחר סמך כמו שמצינו גס בגיטין (דף כ"ח) משום דאפטי להו).

עלם (א) פי מקום ששמו עלמין כלומר ירושלים בב"י פי מקום ששמו עלמין אמרי בעלמין כלומר בירושלם (אש"ל ע' ש"ס סנהדרין דף 7"ד).

עלת (א) זכנה י"ג עילתא דגריי בב"י זכנה י"ג עילתא דגריי.

ען (וי"ו) וקשיא הא דהן ואוכלת עמו מערב שבת לערב שבת בב"י וקשיא הא דהן ואוכלת עמו מילי שבת לשבת (אש"ל ככ"ח) הוא במשנה כחובות דף ס"ד).

עשר (אחר ערך עסק) מעשר ראשון ואסור לזרים (במזות פ"ו) האוכל עכל ששאר שלא הופרש ממנו שום דבר בב"י מעשר ראשון אסור לזרים כפ' י' מיהרות בגמ' בה ישראל מפורש האוכל עכל ששאר שלא הופרש ממנו שום דבר (אש"ל חובת שם דבר שכ"י מדויק שהיינו עינין מה נשאר שלא הופרש עדיין אמנם שום דבר שכ"י הוא להיפק הכוונה ע"ש ביבמות).

שם שדה הלכן ושדה האילן מפסח ועד עצרת בב"י שדה הלכן ושדה האילן מפסח ומעשרת. שם בתרה שמעתי אחריתי כי עברו וגו' ומו לא וגומ' זאת אגדה היא בב"י ובתרה שמעתי אחריתי כי עברו והגא' זה אגדה היא וגם היא (אש"ל מדויקה נוסחה כ"י).

ופירושו של הערוך בדברי הש"ס דהענין שנגרסה הערוך לא גרים בש"ס הענין דף ה' ע"ב) חובת וכת יב רק המאמר מתחיל כי עברו כו' הגא' כותיים כו' ושלא כפירש"י שם דלפירש"י שייכי המאמרים להדדי דהיינו הגא' כותיים עובדים וכו' הוא הפירוש לכתים רעות עשה עמי כו' ועי' פירש"י בירמיה על קרא דשתיס רעות ובילקוט שם נראה כדברי הערוך).

שם לרעות נפשיה קא מוכיין בב"י לרעות נפשיה קא מוכיין.

עצב (א) מיישבין אברין בב"י מושבין אבריו.

עקר (א) מחיות רעות בב"י מהיות רעות.

ערס (ג) בפקק הראשון של מעלה בב"י צפ"י הראשון של מעלה.

ערף מערפו של עולם וברוח מערבי בב"י דברוח מערבי.

שם וערפו במערב אלמא דשכינה במערב בב"י ליתגהו התיבות אלמא דשכינה במערב ועי' פירש"י ומוס' ככ"ב (דף כ"ה).

שם שמעבט ומביאה רעה בב"י שמעבט ומביאה רעב.

ערקמא וקא מעבר ליה בב"י וכן בערוך ד' יסן מסיים כאן ערך ערקמא [הראשון] ואחר כך מתחיל ערך ערקומא [השני] ורע שמה שמביא הערוך בערך ארקמא (א).

דמיא ביומא דפסחא כוונתו על ש"ס מגילה פ"ק כמו שממא' בערוך ד' יסן בזה"ל בהגדה דפרק ה' דמגילה ושמאל אמר מאי ויעבור מרדכי דעבר ערקמא דמי' ביומא דפסחא.

עישונית שהיה דולקת והולכת כל היום למאלי שבת מפנה ומדליקה זו (ברכות נ"ג) עששית (ברכות כ"ה) ואזה בעששית מותר לקרוא ק"ש כנגדה פי' כגון שיש

מחילה של זכויות בין הקורא קריאת שמע לרעי בב"י בסוף גמ' דפ' מי שמתו ואזה בעששית כו' בסוף גמ' דפ' אלו דברים עששית שהיה דולקת והולכת בשבת למאלי שבת

מדביל עליה בריש גמ' דפ' כמה מדליקין עששית שהיה דולקת והולכת כל היום למאלי שבת מכבה ומדליקה (אש"ל) גם בכ"י רומי איהא בזה"ל בסוף גמ' דפ' מי שמתו ואזה בעששית

מותר לקרוא קריאת שמע כנגדה פי' כגון שיש מחילה של זכויות בין הקורא קריאת שמע לרעי. בסוף גמ' דפ' אלו דברים עששית שהיה דולקת והולכת בשבת למאלי שבת מדביל

עליה בריש גמ' דפ' כמה מדליקין עששית שהיה דולקת והוגפת כלי היום למאלי שבת מכבה ומדליקה עכ"ל הכ"י וברוב שלגו המדפיסים מן חובת עששית שהיה דולקת

(הראשון) עד חובת עששית שהיה דולקת (השני) ונעשה מה מאמר אחד, עד טעמה זו אדם גדול, והוא רבינו יצחק ברלן ז"ל, שסבר שהיה גירסא אחרת לה ערוך

בש"ס דפ' אלו דברים; ונמאליס דברי ר' ישע' ברלן בהנהוהו לש"ס ברכות פרק שמי וכן בספרו הפלאה שבערכין ח"ל בהגהת הש"ס (ברכות דף נ"ג) גי' הערוך למ"ס מכבה ומדליקה כו' ע"כ ובהפלאה שבערכין הארוך בזה ע"ש ופאטע שכל זה ליתא, רק גירסת

הערוך היא כגו' שלנו בש"ס, וכמו שנמלא מדויק בכתבי ידות הג"ל; ובצבורים מס' שבת פרק שני אות ב"א כבר כתבנו בעה"ל להגיה כמו שנמלא בכתבי ידות חכינו לכוין להאמת אמנם מה שכתבנו בצבורים שם בזה"ל כולל"ד ליישב דברי הערוך להצילו מקושיהו החזקות שהקשה עליו הרב הפלאה שבערכין ע"כ על אלו התיבות יש להעביר הקולמס כי אדרבה הרב הפלאה שבערכין לא הקשה קושיהו חזקות על הערוך רק שבת לדברי הערוך, כי זה לשון הפלאה שבערכין: איברא לגורסת הערוך אחי שפיר וקאמר הגי' נמי הכי על מה דאמר לעיל דעל אור שלא שבת ממלכת עבירה אין מצרכין עליה ממה דהגי' עשית כו' למלאי שבת מכבה ומדליקה דוקא עכ"ל הפלאה שבערכין. אמנם דברים הללו ליתנהו כי גם להערוך הבי' הש"ס ראה מתניה נמי הכי על הק' דנר שלא נעשה בו עבירה מצרכין עליו וכמו שהוא בפירש"י, ומה שהביא בפלאה שבערכין ראי' לגורסת הערוך מלשון הרי"ף שכתב עשית כו' מצי' ממו אור להבדלה ופירש בפלאה שבערכין דברי הרי"ף שרק על עמוד שני מצרכין לעג"ד אין זה כוונת הרי"ף רק כוונת הרי"ף שהגר עלמו נוטלין מתוך העשית ומצרכין עליו וכמו שהוא בש"ס שם (דף ג"ג ע"ב) היתה עמונה בחי' או בפנים [ופנים היינו בעשית] אינו מצרכין עליו הואיל ועמונה הגר לכך לר' לעלו מתחלה מן העשית ולא מצרכין עליו).

עת אמרו רבנן אס אהה רואה בב"י אמרו בכאן אס אהה רואה.
שם אין אלו מאמינים וחיבים בב"י אין אלו חייבין.
שם בריך ה' בב"י בריך אהה ה'.

בב"י נמלא אחר אות ע' בזה"ל:

הסניב עולמים אלפים תמיסר (*) סייע לכתוב ערך שיתסר, וכן ילחם בערך פניסר."

ערך פ'.

ערך פאה (ב') ובסוף הפרה כגון שיירה בב"י ובסוף הפרק בגמ' שיירא.
ערך פד (א') ואין העופות והלבושה בב"י ואין העופות והעצים והלבושה.
שם דאסור לחלוב בקדשים דהיינו עבודה זרה בב"י ליתא תיבה זרה וכבר נמלא כהוגן בערוך החדש ב' ו' ע' א' פ.
פאה ובלע"ל אל"ל בב"י ובלע"ל אל"ל (אש"ל) וכן הביא שד"ל סוף ת"כ של הפלאה שבערכין).

פסור (ג') עוקים פ"א בב"י בפרק אחרון דעוקים (אש"ל עיי"ש בערוך ערך פסור (ג')) דברי הש"ס שבת דף ק"ח מאן דחליט פטרא מאונא דחבא חייב מאס עוקר דבר מגדולו וכתב על זה הערוך פי' פטרא מאונא דחבא כעש בעי'ן שאינו נקיב דמי' עכ"ל וראיתי בפלאה שבערכין שפירש יפה דברי הערוך וכתב בזה"ל ומסיק בגמרא דאף על גב דבעי'ן שאינו נקיב פטור דלאו היינו רבייתו אבל פטרא מאונא דחבא דהיינו רבייתו חייב עכ"ל הפלאה שבערכין ולפי זה ליתנהו דבריו שבצבורים במספת שבת שם (פרק ארבעה עשר אות ד' שכתבנו למחוק תיבת שאינו שבערוך, ויש להעביר הקולמס על הענין ההוא).

פטורא ב"מ (דף ס') מה ודאי פטורא בר דנקא בב"י בריש גמ' דפ' אחי' מקומן (זבחים דף מ"ח) מה ודאי פטורא בר דנקא (אש"ל נכונה נוסחה כ"י שמזיין על גמ' זבחים ולפינו שם איהא מה ודאי חטא בת דנקא וכו' והיינו המאמר שהביא הערוך שגרים פטורא חתה תיבה חטא ומה שסיים הערוך כדאמרינן חטא בר דנקא"

(*) (אש"ל) חמ"ס ר' בגמטריא של תיבת ח' והיינו שהשם יתבדק ח' סניב עולמים אלפים, והיינו שאין לו ראשית ולא חבליה.

תקונים לספר הערוך אות פ'

לב

נראה שבוגרו שפירושו נתפרש כאלו אמר ח ע א ת והיינו באתה ניסחא[שפנינו ואילי לפני הערוך היו שתי הגוססות וקאמר שהגוססות האחת נתפרשה כמו האחרת ועל כל פנים חדוש על הרב הפלגה שבערבין שמה היכן ממלא בש"ם המאמר שהביא הערוך ולא הרגיש בה"ל; וכן יש לחמוה על הרב הפלגה שבערבין בערך כך שמה על המאמר שהביא שם הערוך, לא נרמז דקיים בס"י, היכן איתא כן, ולא הרגיש שהוא בסוף פ"ק דבינה ובפי שערורו בעה"ל נעיל בערך (ך).

פממא וסימך תאלת בב"י וסימך תאלס (איש"ל מה שיתא בערוך ערך תאלס (במ"ס) ט"ס וז"ל תאלס "במך").

שם וז' במשנה הירא בב"י ס' במשנה הורה. בפרשה ראה היכי. סופרי וכל אשר לו. שם ואלה הם לא יאכלו לא האכלום לא תשקלו בב"י לא יאכל לא האכלום אל תשקלו. פי כריסה חסמה פי כריסה ופילי מטיה מקום התורפה שופע מפו' בנמ' בב"י חוששת פי כריסה ופילי מטיה ובופעה וכמין למרמורית לחוחין אותה פי' פי כריסה טבירה שפולי מטיה מקום התורפה שופעה מפורש בנמרה.

פי רשע בהוספתא בעצמה בב"י ליסא היבט בהוספתא (איש"ל גס בערוך ד' בסליחה ליסא היבט בהוספתא והוא הנכון כי להערוך היתה הגוססות במשנה כלים פי"ב משנה ח' [תחת אשרכרעו שיתא שם] פירשע וכן הגוססות בפ"י רה"ג ובפי' הרא"ש שם בכלים פי"ב וברור שגם בר"ש שם ז"ל היינו פירשע).

שם וי"א בוס"י בב"י ליתגורו התיבות הללו.

פך (ב') ואמרי השתא הומו מרכולי ישראל בב"י אמרי השתא חמי ומדכו לי (איש"ל מדויקת נוסחת כ"י בתיבת ומדכו לי היינו מה שיתא לפנינו שם (בס' חן מעמידן דף ל"א) וחז"י לי, כי התיבת מדכו הוא כמו מדכו שהיינו ענין רחיה עיין ערוך ערך דק ה').

פל (ב') ס"א פלי קורעא דנגישהא בב"י סוגיא אחרינא פלי קורעא דנגישהא (איש"ל אילי בתיבת סוגיא אחרינא כוון הערוך על דברי ר' חנני' שבש"ס נדה שם).

פלאם לשון לעז ממש הנהר פלומי ביקה בקעה בב"י לשון לעז ממש פלומי ביקה בקעה. שם חן יורדין לקורימא גמרה בב"י חסרים אלו ארבעה תיבות ובאתה כפולים המה. פלאם (ד') הויאחורו לגביאל מחבורי הפקגוד ומחיוה שהין פולסי דנורא פי' פולסי בב"י ומחיוה שהין פולסי דנורא בפ' חן דורשין בגמ' ולא במרכבה חפיקו למעשרון מחבורי הפקגוד ומחיוה שהין פולסי דנורי פי' עיקר פולסי (איש"ל פאטו דהמדפיסים דלגו מן שהין פולסי דנורא (הראשון) עד שהין פולסי דנורי (השני) והשמיני היינו על פי' חן דורשין חן העיקר כמו שהוא בכ"י דהלא פי' הגאון שהביא הערוך שייך רק על הק דפי' חן דורשין).

פלפל (ח') שהי' אמורה קטן מכולם בב"י שהי' אמורה וקטן מכולם.

פלאק (ח') ובילמדנו ולקחהם לכס בב"י ובפסקהא ובילמדנו ולקחהם לכס (איש"ל עי' ססקהא ד' ליק דף קפ"ב).

פנסטר וכבר פי' בערך מגרם בב"י וכבר פירשנו בערך מגם (איש"ל עי' מה שכתבנו לעיל בערך מגרם).

פיך (ח') ממלא דס ונפלה וחיך לה הקיה ומפורש בירושלמי בב"י ומלא כמו בדפוס אמנם בצור שיש כאן חסרון באתמע דברי הערוך ושליך להיות כמו שגמלא בערוך ד' יאן (וויג'ייה משנת רנ"ח) שיתא בה"ל: ממלא דס ונפלה וחיך לה הקיה בפרק המדיר את אשהו (כהיבות דף ע"ב) בגמ' או שתהא ממלא על מנת שתהא ממלא ונפלה פי' שאמר לה כשהשמיני מטהר ההפכי יפה כדי שלא התעברי אלא הנפלי שכבה זרע ומפורש בירושלמי המן אמרי במעשה עד וחזון שהיו משחיתין שכבה זרע שלכן ע"כ בערוך ד' יאן. בצע (ח') ופגע קיטין לעלתא בב"י ופגע קיסין לעלתא.

פקע (ב') כמין חבל מפוטל בב"י כמין חבל מפחיל (אש"ל ככ"י) הוא גם בדפוס בערך מטקה).

פרבטא זילמדנו בריש כי השא זבפסקא את קרבני לחמי בב"י זילמדנו בריש כי השא זבפסק' דכי השא זבפסקא את קרבני לחמי (אש"ל ע'י פסקתא ד' ליק דף י"ג). פרנד המעשורת והסרגוד עמאין כל סהן בב"י המעשורת והסרגוד נומיהן כל סהן (אש"ל ככ"י) הוא במשנה כלים פ' כ"ח).

פרדא זוני פרידא פ' פרושה זיין בב"י זוני פרידא פ' פרושה פירא (אש"ל נראה לענ"ד כוונת הערוך על עפרותית הגמלא בחפירה כי פ' ר' ר' היינו חפירה ע'י ערך פרא (ב') ועל כן דברי ר' זימן מוספי ודברי ר' משה לאמלא (בערוך ד' פראג) ליתניהו. פרדכש פפירוש הגאון כתיב פרדכאה בב"י פרדכאה.

פרח (ה') ופרקה היו בקיים בב"י ופרמיה היו בקיים. פרט (ע') פרטילי מדינה בב"י פטרבולי.

פרס (ח') ועיקר הדבר על כן אין פורסין על שמע פחות מיו"ד ופרקין בב"י לא נמצא חדות, אבל כבוד שטיקר הנוסחה בערוך היא כמו שנמצאה בד' ימן. שאיתא בזה"ל:

ועיקר הדבר על כן אין פורסין על שמע פחות מיו"ד בשביל הקדושה דמפרש בגמרא וקדשתי בחוק בני ישראל ומקשיין זירושלמי מכיון דהניחא אין פורסין על שמע וליידא מילה [לאיזה עורך] הניח אין עובדין לפני החיבה ופרקין, לכן לריכה (אש"ל בהפלאה שבערכין החעורר על קושי לשון הערוך בזה אמנם היה לו לעיין בדיוקו הענין בערוך ד' ימן שהיה לפניו כמו שכתב בהקדמה).

פרפרת פ' אחר פרפרת פה לזומה בב"י ליהא חיבה אחר.

שם שאין זה חורח נהמא בב"י דלית זה חוריתא נהמא. פרצן פ' זוג היינו עזרין בב"י פ' זג היינו עזרין.

פרקם וכבר פירשנוהו במקומו בב"י וכבר כתבנוהו במקומו (אש"ל ע'י באורים מסכת שבת פרק קמא סוף אות ג').

פשמא ואמרנו לעיל סנדל של סידין בב"י ואמרנו לענין סנדל של סידין. שם רב אחא בר רב איוב בב"י רב אחא בר רב (עוה) [עולא] (אש"ל וע'י באורים מס' שבת פרק קמא אות ע').

בב"י נמצא אחר אות פ' בזה"ל: „מכבר מכבדיו ומזלזל מבכר *). הללית לעורך ערך בככר. ועתה יכילו בערך המניסר“

ערך צ'.

ערך צלקת פ' נעשה מקומו בב"י פ' אחר נעשה מקומו. צם (ד') לא את חמי בב"י לא אחממי.

שם פ' נס בב"י ליתניהו החיבות הללו. צמת פ' שמהכוזין בב"י פ' ממקום שמהכוזין.

שם קמיה ואשקיתיה חמרא בב"י קמא ואשקיתיה חמרא. צנר (א') העשוי בקדרה מלמעשה וכעדשה מלמעלה בב"י זה צורמו

צנית אלכסר ובלשון ארמי כהארש בב"י אלכסר ובלשון ארמי ביה ארש (אש"ל ככ"י) הוא בש"ס שבת טס).

(* (אש"ל חולי חיבת מבכר מענין בוסר, והיינו כונו לרשע כמו שמוינו בבוסר שמקרה שמים. וגם כרבע אמר בעל הגדה הקרה את שניו.

צע (ב) דשחין מיני לשדח בב"י דשחין מיני קדרה (אש"ל ככ"י הוא בש"ס מגילה שם).
 צף (ה) בחוספתא פסחים בגמ' בלק בב"י בפרק בלק.
 צר (ה) כדי להכניסו באלן בב"י כדי להכניסו לארץ.

צודה (ה) מנחות ל"ה אמר ריש לקיש עד אצבע לרדה ומאי לרדה אמעית בב"י בסוף
 גמ' דפ' הקומץ רבה אמר ריש לקיש עד אצבע לרדה בילמדנו בסוף בל אל פרעה
 ושיעור רצועה של יד אמר ריש לקיש עד אצבע לרדה ומאי לרדה אמעית (אש"ל ככ"י
 רומי לא הוציאה גמ' מנחות רק דברי הילמדנו ח"ל כ"י רומי: בילמדנו בסוף בל אל פרעה
 ושיעור רצועה של יד אמר ר' שמעון בן לקיש עד אצבע לרדה ומאי לרדה אמעית פי'
 אצבע הארוכה עכ"ל ונחמיה חכ"י הוציא דברי הערוך בחוס' מנחות דף ל"ה ע"ב ד"ה
 וכמה ובאור זרוע ה' הפליג פי' הקס"ח).

צרף (ה) בלרישא דלורבנא ואגביבו פי' מין גמי בב"י לא מלאחי חדוש אמנס בערוך ד'
 ישן מלא עיני שלס שחבר בדפוסים ח"ל הערוך ד' ישן: בלרישא דלורבני ואגביבו
 פי' בית המסוכך בעמי הערבה. בפ' השוהפין (ב"ב דף ו"ו) בגמ' אמך לו רב יוסף אמר
 אפילו לרישא דלורבנא פי' לריף המקורה במורביות של ערבה זר מלמעלה ורחב מלמטה
 ומי המסך שותחין ויורדין במורביות הללו בחזר חברו וי"א לורבני מין גמי ובעלי כפרין
 עשין בן ע"ב בד' ישן ועי' באורים מס' שבת פרק שני אות ח' בעין שני פירושים בלרבי
 ועי' ערוך ערך בש (ג').

צרף (ה) המקבץ המלרף נחשת הבורסי בב"י המקבץ והמלרף נחשת והבורסי (אש"ל
 ככ"י היא בש"ס חגיגה שם).

בב"י מלא אחר אות צ' בזה"ל:

החסינו חלויים מסירי גיטיסר * סיעני לערוך ערך חמיסר. וכן ילמי בערך חיסכר*

ערך ק'

ערך קבה (ה) שלא לישב בב"י היצת שלא ליתא.
 קבל (ה) פי' משעה שיתכוון לתפלת המנחה בב"י פי' משעה שיתכן בהפלת המנחה
 (אש"ל מדויקת נוסחת כ"י עי' בש"ס תענית שם).

שם וכתשובות בב"י וכתשובותיהם.

שם עונה בעת לרה ולוקה בב"י עונה בעת לרה פידה ומליל בעת לרה ולוקה.

שם ממזוקותיהם וז"אש וישיעם בב"י ליתא היצת וישיעם כי גם בקרא תליס ק"ז ליתא.
 שם ר' ינאי ב"ר שמעאל בשם ר' ינאי בב"י ר' ינאי ב"ר שמעאל בשם דבית ר' ינאי
 (אש"ל נוסחת כ"י כנוסחת ירושלמי ברכות ד' וינאי'א).

שם ר' יונה בשם רב בב"י ר' ינאי בשם רב (אש"ל חולי ככ"י ז"ל רב הוגא בשם רב
 והיינו נוסחת הירושלמי ברכות):

שם והיך אומרם בלילי שבת וביומיו בב"י והיך אומרם ר' זעירא בשם רב הוגא אומר
 בלילי שבת ויומו (אש"ל ככ"י בירושלמי שם).

שם להו כל חניש דייחי בב"י להן חניש דייחי.

קבל (ב) שיהא עמי בב"י שיהא עמי.

קבנאה ובפאות של חומה בב"י וכיפאות של חומה.

קבורת מאז דבי מנטיא בב"י תנא דבי מנשה (אש"ל ככ"י נוסחת הש"ס).

(* (אש"ל) חלויים נראה שכוונתו על מאמר חז"ל בגדרים (דף מ"ט) דק"י
 ומרעי היינו רבן, וכוונתו בחרח זה לומר שהקב"ה, הוא המחזק את החלויים, מפיכי
 גיטיסר, היינו מסירות מחוקים, הוא סיעני לערוך כו'.

קד (ה) קודד בב"י קודד.

קדה קדה סהס מין ירק [בערוך ד' יסן נחוספו עיד המציות : כמפורש בערך בעל מערבין (עירובין דף ל"ד) בגמרא נתנו בראש הקנה הקנים והקדין והאורבגין מין ירק] פי' קדה לבנה קישט'ו בלע"ל ויש לו ריח טוב מן וקדה חמש מאות והוא קציעה בב"י ויש לו ריח טוב ק' דין מן וקדה חמש מאות והוא קציעה (אש"ל לפי נוסחה הב"י הו' ק' דין קדה דלוריתא והיו הך דעירובין שהיא מין ירק, מה שאין כן קודה לבנה הוא הקשט והוא מין חלץ ולפי זה יש הרתי מני קודה שהיון ממני ריח טוב; ואפשר להחשב ע"פ זה חמיתה הרב כס"מ צפ"א מה' כלי מקדש ה' ג' על הרמב"ם שם שכתב שקדה היינו הקשט ושם צפ"ב הל' ג' כתב קציעה וקשט לשני מינים וחמה הרב כס"מ שהלא קדה מתורגם קציעה ואך ימנה קציעה וקשט לשני מינים; חמש ע"פ הל' יחשבו דברי הרמב"ם דהלא שני מיני קדה יש שמרחין ואם כן גם בהגוס יש שני מיני קציעה; ועי' עוד דבריו בצבורים חס' שבה פרק עשירי אוה' ד' ור"ס ור"ס צפ"ק דכלאים על קודה לבנה ועל פי דבריו הל' ביישוב דברי הרמב"ם אין אנו לריבין לחלק בין קשט (בשין ימנית) לקשט (בשין שמאלית) כמו שרואה לחלק הב"ח בח"ח (הובא בערמ"ג סי' קל"ב) ולישב ע"פ זה הל"ע של הבס"ל הג"ל).

קה (ב) ר' יהושע אומר טיהה בב"י ר' יהושע אומר קהה (אש"ל הרב הפלאה שבערכין הגיה מדעת עצמו של' בערוך קיהה, וכוון להאמה).

קמן (ה) והא רבה אורי פחות מכ"ף שנה בב"י והא רבה אורי פחות ממ' שנה.

קל (ד) והוא משום שרירותא בב"י והכא משום שרירותא.

קלד לבנא דאקלדא בב"י לבנא דאקלדא (אש"ל ומיישב ע"פ הב"י מה שטורנו בצבורים חס' שבה פי' השיעו אות כ"ד).

קלוין (ב) אחד קלוין בב"י אחד קלוין.

שם ס"א אחד דקל בב"י ס"א אחד חקל (אש"ל גם בערוך ד' יסן נמלא כבכ"י).

קלפ כמאן כרבי דאמר קלוטה כמו שהוגחה הפוסה באויר בב"י לא נמלא חדוש חמש ברור שגריך להיות כמו שנמלא בערוך ד' יסן שאינה בזה"ל במאן כרבי דאמר קלוטה כמו שהוגחה דמיא ברש גמ' דשנה יבריש גמ' דפ' הזרק מרשות היחיד ח"ר מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע ר' מחייב וחכמים פוגחים פי' קלוטה כמו שהוגחה הפוסה באויר.

קולטום כדודיות של אש בב"י כדודיות של אש.

קלק קליל גרמן בב"י קליל גרמך.

קמר (ב) והוא בלבים בב"י והוא בלבים וזו אורח קמרן

קנביתר לא וזוד בב"י לא וזוד.

קניישקין ו"א של זכוכית בב"י ויש של זכוכית.

קסדרו פי' שלים בב"י פי' שלים.

קף (ב) ירושלמי חייב משום בונה בב"י ירושלמי משום בונה (אש"ל כבכ"י הוא בירושלמי שם).

קף (ד) בין טהורה בין עמאה ירקבו דכיון דנפלה לפחות דמאה דמעטן וכיון דעמאה טיהה הרי העומאה לא חזיא לכהן בב"י דכיון דנפלה לפחות דמאה דמעטן וכיון דעמאה טיהה התרומה לא חזיא לכהן (אש"ל הערוך באר בערך זה, דהיינו ערך קף ד' מפרק הרביעי דחס' תרומות שלשה משניות האחרונות (משה י"א י"ב י"ג) ואחרי כן באר כל פרק התמישי ועל פי זה נראה ברור דהמציות בין טהורה בין עמאה ירקבו שבערוך יש להגיה, שגריבין להיות בין טהורין בין עמאין ירקבו כי זהו לשון המשנה דפרק ה' משנה

י' [ורק שצמנה הקדים בין עמאך כי] ופשוט שנסתח כ"י יותר מדויקת מנדפוס אמנם
גם לשון הדפוס יש לזכר כמו שנמצא בכ"י.
שם דאין לך אוכלין בב"י דאין לה אוכלין.
שם זו המנהג תרומה פ' ה' איכא דאמרי בב"י זו המנהג צפ' ח' דתמורה איכא דאמרי
(איש"ל כגונה נוסחת כ"י דבש"ס פ"ק דתמורה דף י"ג) נבארה משנה זו ועיין שם בתוס'.)
שם ר' עקיבא חומר משיעלה בחביות פ' קפוי האשל מן החלזים בב"י ר' עקיבא אומר
משיעלה בחביות פ' קפוי הנוטל החלזים.
שם ר' עקיבא חומר משיעלה בחביות וכו' וכו' ופ' משיעלה כו' כו' משיעלה בחביות
משיחא בב"י נמצא בכל פעם משיחא ליה (איש"ל ככ"י הוא בערך של, ח').
שם דמיה דקפי מקפי בב"י דמיה אקפי מקפי.
קף (ה') דאקפי פירא קפאו תרומות בב"י דאקפי פ' קפאו תרומות.
קף (י"ג) ויש אומרים דלבעו ברו הגזלן קוף של גזול דקוף הוה מעיקרא וקוף לבסוף ולא
שבה לענין דמיה בב"י ליהנהו כל האך חביות ועי' תוס' בבא קמא דף ק"ח ד"ה
דלבעו דחו פירוש זה ופירשו כפירוש הראשון שבערוך כאן.
קף (ט"ו) עיקר קיפה שלשון ארמית בב"י עיקר קפא שלשון ארמית.
שם עי' בערך פס בב"י ליהנהו החביות הללו ובאמת החביות הללו קשה ההבנה המה
כי בערך פס לא נמצא דבר ששיר לכאן.
קפד (ח') ועל מיני הקופדא בב"י ליתא חיבת מיני.
קפל (ח') ס"א קופלין בב"י ס"א קפולין.
קפל (ב') מניעין לקפולין של עמודים בב"י מניעין לקיפולין של עמודים.
קצר (ו"ו) פ' רב עק בב"י ונד' יסן פ' דבעין.
שם שנה לנו בקרא שויה בב"י ונד' יסן שנה לנו קרא שויה.
קק (ב') פ' חוהין לבנים בב"י ליתא חיבת לבנים.
קק (ד') קועיה בב"י ונד' יסן נמצא בכל פעם קקיה וכבר התעורר ר"ב מוספי שמסתברא
שהערוך גרים קקיה.
קקל (ב') בר חירוס בב"י בר חירוס.
קר (י"ג) שהכל מקושטין זה בב"י ונד' יסן שהכל מקושטין זה.
קרב (ב') כדו אח מקריב בב"י כדו אף מקריב.
שם כדו אח מקריב במאה בב"י כדו אף במאה.
קרטם וקבע קרטיס' בים בב"י ליתא חיבת בים.
קרו (ח') קרו של כליזה בב"י קק של כליזה (איש"ל וכן הוא בערוך ערך בלבא ככ"י).
קרו (ג') (בסוף הערך) ועוד יש מהם פסחים ה' בב"י ועוד יש מהם צרים פרק סח
(איש"ל ספר הערוך ונחלק לפרקים, ונמצא חלוק הפרקים גם בכ"י שלפני [וכאשר
נדבר עליו במבוא] וגם בערך סח נמצא התחלת פרק, ועל זה יזין הערוך כאן, בערך
קרו, שנמצא יושבי קרנות צרים פרק סח; ובאמת בערך סח (ח') ליתא בזה"ל: ושיבת
כנסיות של עמי הארץ שלא יתכוון לישוב עם יושבי קרנות).
קרנם (ח') בשעת גמר מלאכה בב"י ליתא חיבת גמר ועי' מה שכתבנו בבאורים מסכת
שבת ריש פרק שנים עשר.
קרנם (ב') פ' בקרנו כלים פ"א משלכן בב"י פ' בקרנו ופרקין בכלים שלהן (איש"ל
ופרקין בכלים שלהן היינו בש"ס חולין שם מתוך הש"ס כן ובדפוס הערוך נשתבש
הלשון וכבר התעורר על שבוש הדפוס בהפלאה שבערבין).
קרום (ד') ס"א לעיבורין בב"י ד"א לעבורים (איש"ל נבונה נוסחת כ"י וכוונת הערוך
על דברי ר' יוסי בן קוארי שפסקתא דרב כהנא ד' ליק דף ע"ח) ומושב מה
שהתעורר במערך להר"מ לוגזו ז"ל ערך קרום שהערוך הביא ג' כ"א משושבות.

תקונים לספר הערוך אות ר'

קשר (א') רבה בר פפא אמר קישורי בב"י ר' זא בר פפא וע' באורים מס' שבת פרק ששי אות קכ"ה.

קשת נאמן בצביתו וקיים במאמרו בב"י נאמן בצביתו וקיים שצבעתו (אש"ל בהגות מיימוני פרק עשירי מה' ברכות אות נו"ן הובא בשם הערוך כמו שהוא בכ"י).

שם ס"א קשטים ס"א קשטים בב"י החיות ס"א קשטים ליתיהו.

בב"י נמלא אחר אות קו"ף בזה"ל:

משלמו כסדר ערוכים. השעה עבר ערכים. יצוה למחקר רבים.

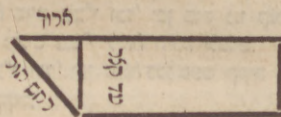
ולפניו אבן עזרא. ערך קף כהוגן לתקן.

ערך ר'

ערך ראש ברש"ש השנה בשני ימים אומר בב"י ונד' יתן ברש"ש השנה בשתי יסודות אומר (אש"ל וכן הובא ברש"ש סוף מס' ראש השנה).

שם זה הטעם יעמיד בקרן מזרחית כנגד היולא בב"י זה הטעם יעמיד בקרן מזרחית לפנות כנגד היולא (אש"ל הגם שרוב מזרחית ולפנות פניין כמו שכחב הערוך ככל זה מדויק נוסחת כ"י שהקן נקרא מזרחית לפנות).

שם שימחה חוט מזרחית לפנות מערבית בב"י ליתא תיבת מערבית ולבאורה נכונה נוסחת כ"י שצפירות הזה מעמיד אותו טעם סמוך לדופן, ממילא החוט המזרחי מזה הטעם הוא מזרחית מזפנות, שהטעם עומד כדל לפון [עי' מהרש"א בסוגין דראש חוד בפרק קמא דסוכה] ולבאורה לפי' הזה מעמידו בשם ולא באלכסון ממילא מדוקדק לשון הכ"י שימחה החוט מזרחית לפנות.

שם ויקנה כנגד ראש חוד בב"י

שם וכיון דפרשה כנגד ראש חוד ולפנים בב"י וכיון דפרישה כנגד קרן ראש חוד ולפנים (אש"ל היינו שכחב הערוך לפני זה כד הויא דופן ארוכה ודופן קצרה וכו' ועל זה כחב הערוך דכנגד דופן הקרן הוי ראש חוד ולפנים).

רב (ד') פ"א ומשמנים וסתי ריבוא בב"י פ"א ומשמנים וסתי ריבוא (אש"ל פ"א שצערך הוא כמו ס"א [וכמו ששיררנו גם לעיל בערך גד] והיינו מה שהביא גם רש"י בחולין (דף ז') ליטא אחריתא גרסין ר"י ב"ה; ודלא כהרב הפלאה שצערין שכחב ח"ל שהערוך אינו משנה הגירסא מרבוא אל ריבוא אלא הניח הגירסא כמו שהיא בתוס' יו"ד צין רי"ש לבית עכ"ל זה ליתא ואגב אעורר גם על לשון ההלכות גדולות (ה' מנחות) שהביא ומשמנים וסתי ריבואת מנה נעשית ע"כ.

רבב פ' רבב דס יבב בב"י פ' רבב דס יבב.

שם רמי בר חמא בב"י רמי בר אבא (אש"ל בככ"י הויא בש"ס קדה דף ס"ז).

רבע (א') ונגע בשר בכקף בגדו של טמא בב"י ונגע בכקף בגדו הטמא (אש"ל הכוונה הכקף בגד נקרא טמא שכקף בגדו נגע שרץ).

רבע (ב') הרובע והרבע בריש גמרא בב"י בריש סנהדרין הרובע והרבע (בפ' כ"ג) [בשש"ס ושלשה] פ' רובע בהמה זכר.

שם ובזחים משתדד רביעה שיה ברכות ל"ג רשב"ג גשמים שירדו בב"י ובזחים משתדד רביעה שיה בחוספתא שביעה בפרק חין רשב"ג אומר גשמים שירדו (אש"ל נכונה נוסחת כ"י שקך נמלא שם בחוספתא שביעה ובדפוס הערוך נשתבש הרבה היין שפיינו

על מס' ברכות ל"ג וזה ליתא ובהפלאה שבצרכין מגיה שצריך להיות: בפרק מאימתי מזכירין
במס' העניית דף וי"ו).

שם נגמרו בחזי יום כ"ד בב"י ונגמרו בחזי יום כ"ה.

רד (ב') הרגום ורדידיא וכנייתא בב"י ליתא היבית ורדידיא וכן בפ' רה"ג במס' בליס
(פ' כ"ט) איתא ככ"י עיי"ש ובאמת התרגום על הגיטות אינו רדידיא אלא

כהריא וכמו שמואל גם בערוך ערך כנייתא.

רהט (ה') ומוי גטל הקבר בב"י יטל הקסר.

רך (ה') ל"א מרעבא בב"י ל"א מדרכא.

רבב (ה') למעלה מן המרכז מושב בב"י למעלה מן המרכז משכב.

רצה וזה שבראש ההלכה מה למדנו לרצה בשני עניני' דרשו בב"י וזה שבראש ההלכה
מה למדנו לרוצח ובסוף הלכה מה למדנו לרוצח בשני ענינים דרשו.

רצם אבל חחרת ומהעברת ומהקלקל שני מן הראשון בב"י אבל חחרת ומהעברת ומקלקל
שני אה הראשון.

רצף דחייש שמה יקבנו בב"י דחייש שלא יקבנו.

שם למאן דאמר שלא יקבנו בב"י למאן דאמר שמה לא יקבנו.

רקס (ב') דרתי לא נאמר בב"י דרתי לא נאמר (איש"ל ככ"י הוא בש"ס גדה שס).

רשות כפ"ג דברים שמעצדין בב"י בפרק [חסרתי אזה היבית ככ"י ולריך להיות בפרק
דל"ה דעירובין דף מ"ח] שלשה דברים מעצדין.

רת (ד') רב חיינא בר נתן בב"י רב הונא בר נתן (איש"ל ככ"י הוא גם בערוך ערך
תר (ט"ה) ועי' באורים מס' שבת סוף פ' תשיעי).

רתך ואמר רב האי פירוקא בב"י ואמרינן האי פירוקא (איש"ל נכונה מוסחת כ"י דסחמא
דש"ס קאמר ליה שס במס' שבת).

שם אבל רהוך והקון שהוא חזוק לכלי מרכות בב"י אבל ריהוך שהוא חיקון וחזוק
לכלי מהכות.

שם ולא לבטל הטומאה מעל הטבעת לעולם בב"י ולא לבטל הטומאה מעל הטבעת.

בב"י נמאח אחר אות רי"ש בזה"ל:

ג'נאי תפארתו נח באפריון נסרים. רבו יתירא חייל למשמעתו סרים.
אבוקיו לשום חלף זקוקיו לשרים (*). עולם הרבה לערוך ערך עשרים.
כמו כן ישכילי יחיד ומיוחד. לערוך בסדר ערך עשרים ואחד.

ערך ש

ערך שגא (ה') כסא של עץ ששמו כן בב"י כסא של עץ ששמו הדהר.
שגל ורצה בר יימא בב"י רצה בר לימא (איש"ל ככ"י הוא בש"ס ר"ה שס).

שרר (ה') ס"ח אל השחל בב"י ס"ח השחל (איש"ל נכונה מוסחת כ"י שס"ח קאי על
השחר להיות אים שהביא הערוך בהחלה).

(* (איש"ל) החיבות: אבוקיו לשום חלף זקוקיו לשרים" נראה לפרש שעל ידי
הבחירה שנתן השם יהנרך להאדם, לצמור בטוב ולמאוס צרע. על ידי כך תפעלה האדם
במעלה גדולה, והוא עומד בזה למענה מתדרגת המלאך, שהאדם נקרא מהלך והמלאך
עומד; וזהו שאמר בחרו אבוקיו, היינו האדם, שהוא אבוק חמיד עם יצרו הרע (תיבת
אבוק כמו ויאבק אש בו') חקוקיו היינו המלאכים שהם זקוקין דעור, והשם יהנרך שם אבוקיו
תחת זקוקיו לשרים. — והנה גם בהחמלה המרוו היה נרמז שם רבנו נתן בעל
הערוך ז"ל.

תקונים לספר הערוך אות שי

שדר (ג) ס"א אשהדלו וכבר פירשנו בערך כרף בב"י ס"א אשהדלו וכבר פירשנו בערך כרף (איש"ל נכונה נוסחה כ"י שכך הוצא בערך כרף).

שווד ש"ן דהתן שרפיייהו בב"י ובערוך ד' י"ן כיון דהתן שווייהו. שחו ש"י כנון שאחזין בב"י ש"י בנמצא שאחזין.

שדחן ס"א שחן פסול נסוה הכוח בב"י תיבה ס"א ליתא וברור דמיוהר היא.

שחר (ב) ושמו מספרה הננוס הער מספר בב"י ושמו מספרה וי"א מספרה הננוס הער מספר.

שחרת גמר' פירא בב"י גמר פירא.

שם נשר דלהגזרת בב"י נהר דליהגזית.

שמו (ב) ש"י כמו עשין ויש קורין עשין בב"י וכן בדפוסים הימים ש"י כהוב בשן וקורין בשן ומיהו עשין שפין.

שיורל מקוננת עליו על קברו כך אצלנו בב"י מקוננת עליו קבר אצלנו.

שול (א) ש"י בערך כף בב"י ש"י בערך קף.

שול (ב) ש"י משלשין משחירין בב"י ש"י משלשין משחירין.

שולב (א) ש"י אחר נסילס הלך אחר שליבותיו בב"י ליתגהו אלו השש תיבות ומדויק נוסחה כ"י שאין כאן ש"י אחר רק הכל הוא עיני אחד ועל פי זה נתישבנו הדקדוקים

שעוררה בבאורים מס' סבת פרק ששי אות ג' בעיני פירוש הראשון שבערוך שמתחה שבכ"י ליתגהו הקך תיבות של פירוש אחר ממילא מיירי כל העיני מוסוס ששליבותיו של מהכות וק"ל.

שלש ושאלת שלו' בשם והנחת שלו' בב"י ושאלת שלו' בשם והנחת מעשר (איש"ל כבכ"י הוא בש"ס מטיה שס).

שבאוי והיא חקך ישרה בב"י ובד' שן והיא חקך ישראל (איש"ל ע"י גס תוס' בעירובין דף י"א בשם ר"ה ויפה התפורר בהפלאה שבערסין שאליו ל"ל ר"ח).

שם ואחרים אומרים בב"י ואחריתא אחר (איש"ל ואחריתא היינו האמורא אחריתא עיי"ש בש"ס עירובין ומנחות ובפירש"י ותוס' שס).

שמים אינו אומר כן בב"י אינו אומר כאן.

שנץ לא מני למישיה לרשי' בב"י לא מני למשרי לרשיה.

שם ולא עקירא כלפי שוליו בב"י ולא עקודן כלפי שוליו.

שנתות זכרון חשבון שמים בב"י זכרון חשבון שמים שמיים.

שע (א) שנאמר לא תלבש שעמם הוא שוע הוא עווי הוא נוח ש"י שעמם כך הוא כי הכלאים הוא עווי ושוע או עווי או נוח בב"י שנאמר לא תלבש שעמם דבר שהוא שוע עווי ונוח ש"י שעמם כך הוא כי הכלאים בג' מדות הוא שוע או עווי או נוח (איש"ל

נכונה נוסחה כ"י שדברי הערוך המה דברי ר"ח הגמלאים בתה"ג שערו השוזה ס' ס"ב ומאלא שס העיני כמו בכ"י ואליין בזה להבנת דברי הערוך ור"ח על דברי ס' הישר לר"ח

(דף ס' ע"ח) בשם פיר"ח (ובס' הישר שס יש להגיה דמ"ס עווי בפני פנים ל"ל נוח ב' פנים) ועי' עוד בס' הישר תחלה מס' יבמות ועי' דברי ר"ח המובאים בר"ן (בהלכות רי"ף)

פ"ק דמס' ביצה וברא"ש מס' גדה בה' כלאים.)

שם לשון סתוך דכבר שהוא מסתך בב"י לשון סתוך דכבר שהוא מסתך.

שם וגרסין ביבמיה בב"י דגרסין ביבמות (איש"ל נכונה נוסחה כ"י דהיינו דג ר ס' ין שפיר על המאמר שהביא בתחלה עשה גדיל ופיתלייהו מתוכו שהוא בריש יבמות).

שע (ב) ואמרי לה כל שערו בב"י זה עיני בפני עמינו דהיינו ערך שע (השליש).

שף (א) ושמואל אמר דשף יתיב שף יתיב בנהרדעא וכנישתא דהולל קרובה לביה המדרש של עזרא הסופר למטה מנהרדעא בב"י ושמואל אחר כנישתא דשף יתיב בנהרדעא

וכנישתא דהולל קרובה לביה הידעת של עזרא הסופר למטה מנהרדעא (איש"ל נכונה

מסרה כי דהיינו כשתה דהולל הוא למטה מנהרדעא אבל כוונתה דשך ויתב צנהרדעא
 הוא צנהרדעא עלמה ומלאה כל דברי הערוך בת' לרב שריחא ורב האי ז"ל הגדפסה בס'
 יוחסין וכן מלאה בתה"ג טעמי השובה (ס' ע"ה) ושם בטעמי השובה חתא בזה"ל רבנו
 נסים ז"ל כתב כו' דשך ויתב צנהרדעא ורבנו האי גאון ז"ל השיב בחשיבה ששאל מאת
 רבנו אליהו הקדוש (אביו) [אבינו] כו' עפ"ד ואביו של רב נסים היה רבנו יעקב בר"ל
 שנמלא גם בעריף ערך אביו ששאל מר רב יעקב בן מר רב נסים אשר ממדינת קירון
 לבית דין הגדול של רב שריחא ורב האי ז"ל. ולמדנו מטעמי השובה הג"ל שגם החשיבה
 הארוכה של רב שריחא ורב האי שבוחסין הג"ל היה לרב יעקב בר נסים ז"ל.
 ששע קדאמח רב צוחל משופע בב"י קדאמח קבה צוחל משופע (אש"ל צוחחח שלמו
 שם צמח' שנת חתא רב ח).

שם צמח' נדה (דף ס"ג) וסופעה בב"י - מסיים בחיבת וסופעה ערך שפע (הראשון)
 ומתחיל ערך שפע (השני) וגם צדפוס הערוך ומלאה חיה ש פ פ כמו בכ"י ורק
 שדפס צוחויה קמנה וז"ל בחותיות גדולה לסימן שהוא ערך פפי עלמו; ודלא כהפלאה
 שבערכין שכתב בחיבת ש פ פ ערך לביבת וסופעה דמח' נדה שהביא הערוך; אמנם זה
 ליהא רק חיבת ש פ פ הוא ז"ן על ערך שפע (ב') וגם מה שהעתיקו בלמוד ערוך שנת
 פרק קמא דף ה' מערך שפע אינו בדיוק שלפי הכ"י קרא לשפעת מים כו' אינו שייך
 לשפע (השני).

שקוף (ד') פי' מן השקוף היו שתי אבנים מונות זו על זה בב"י פי' מן
 התקוף היו שתי אבנים מונות זו על זו וכן ארחת

שר (זן) שור הבר מין בהמה בב"י שור בר מין בהמה פי' צובלו' (אש"ל) גם בכ"י
 רומי חתא פי' צובלו' וגם הפוסקים הביאו דבור הבר פי' הערוך צובלו' עי' צ"י
 וש"ע ורמ"א צ"ד סי' כ"ח יש בזה הענין מקום עיון דהערוך בערך מריא פי' על מריא
 צובלו' והיו דבריו ר' ישעיה האחרון שבהגהה האגור המובא בב"י שם ובהוס' ובהוס'
 (ק"ג ע"ב) ד"ה אורחלא כתבו ח"ל: ואוחס צובלו' אהנו קודין ראש ליהא וחלבס אסור
 כו' ע"ם הטב ובפסקי הוס' שם ואולי יש ליישב ע"פ דברי התבואה שור בס' הג"ל ס"ק
 ו' שכתב ח"ל דודאי יש עוד מינים אחרים שהם שור הבר כמ"ם הי"ם שקודין שור או
 דוביא והבי מוכח ממי ממ"ם ר' ישע' האחרון שהבולוי הוא מריא ולא היינו שור הבר
 אלמא דאיכא מינים אחרים דהמה שור הבר והי"ם מסתפקים הם הגהת מהר"ו ז"ל שהביאו
 בד"מ ח"ל השוחט כו' שקודין פופיל יצר עפר כו' כי ספק היה הוא כו' עכ"ל אלמא
 דלא קרי ליה שור הבר רק כו' וכן בדרשות מהר"ל כתב סתמא דמהר"ל איה לכחות דם
 בהמה שקודין פופיל דספק הוא וכו' וכו' עכ"ל התב"ם והעתיקו דבריו עין שבערוך דפי'
 פראג בערך זה הובא ענין ארוך מהר"ג מהר"ם לנדא ז"ל על אדות הצופיל' והגם שמה
 שכתב הרב מהר"ם לנדא ז"ל בתחלת דבריו בזה"ל ואני המה כו' דבערוך שלפנינו לא חכר
 שם צופיל' כלל כו' הרי שהערוך החליט דבור הבר הוא מין בהמה כו' עכ"ד מהר"ם
 לנדא זה כתב הרב יען שלא היה לפניו כחבי ידוע של הערוך אמנם אחרי שזכינו לכ"י
 נראה ששפיר הביאו הפוסקים בשם הערוך מה שהביאו ומכל מקום ביהר דברי מהר"ם
 לנדא יש עדיין מקום לפיון הטב ובלמוף דברי הב"ם הג"ל ודברי ס' בית אפרים בהלכות
 עריפות הריחה סי' ל"ה יש לברר בס"ד הענין ואעורר עוד על לשון הרמב"ם בה' מאכלות
 אכורות פ"א הלכה ה' שכתב שור הבר וכן המריא כו' הנה גם הרמב"ם משווה שור
 הבר ומריא יחדיו והיינו דכדברי הערוך שהרגם שיהם בשם צובלו' ומכל מקום בלשון
 פוסקים אחרים יש עדיין לפיון בזה)

שר (י"ב) יסיר לנו מר בב"י יסיר לנו זמא. דהיינו שיהיה בית הדין אש"ל פי' שיש
 יששן (א) בילמדנו בפסקא בב"י בילמדנו בפסקא.

תקונים לספר הערוך אות ת'

בב"י נמצא אחר אות ש' בזה"ל :

"קדש במחנות מראשית, וערץ כבוד קדושים. ישר חילי באישושים.
לערוך ערך ש"ן. ולערוך כסדר בכהב. יעממו בערך ח"י"י".

ערך ת'

ערך תך (א') שאלה הרב לתלמיד שלום בב"י שאלה הרב לתלמיד שלום עליך (אש"ל כבכ"י הוא בש"ס ב"ק שם ואגב מעורר בזה בענין שאלה שלום תלמיד לרב על דברי הגהות ר' עקיבא איגרי ז"ל ח"ד סי' רמ"ב וס' פאה השלחן וה' ישיב חקך ישראל שהאר"ך).

תבלת זה סי' רבנו מנחם ז"ל בב"י זה סי' ר' דניאל ב"ר יחיאל ז"ל.
שם סי' אחר אחרית בכל בב"י הינה אחר ליהא וכן נראה נכון שאין כאן רק סי' אחד שקאי על חביל ימא בשש"ס קידושין שם שהוא אחרית בכל.
תלף בנרכות בונה ירושלים בב"י בברכה בונה ירושלים (אש"ל כבכ"י הוא בירושלמי ברכות פ"ד ש"ין עליו הערוך).

שם ירושלים הוא ההיכל בב"י בסוף פ' הפלה השחר ירושלמי הוא ההיכל.
תלת ואזי מלאחי טעם בב"י ואמר מלאחי טעם (אש"ל לתי הכ"י קאי על רבנו נסים ב"ר יעקב ז"ל שהזכיר הערוך).

שם דברי ר' יונתן ר' יאשי' אמר בב"י דברי ר' יאשי' ר' יונתן אחר.

תר (סי"ח) יש בו כמין גרדים בב"י יש בו כמין גרדים.

תרנ"בא בורא מיני מזונות בב"י בורא מיני כספין (אש"ל כבכ"י הוא גם בערוך ד' שן וכן הוא בערוך ערך כסן (ה') אמנם חוס' ישימס מס' יומא פרק שמיני (דף ע"ט) ומוס' פסחים (דף ק"ז) וכן הרא"ש שם בפסחים ובסוכה פרק שני הביאו בשם החוספהא בורא מיני מזונות ובאמה לפי נוסחה הערוך בחוספהא דגרם בורא מיני כספין אולי תחשב קושיה התיב' והרא"ש דפסחים שם).

תרנגול בעירובין דף ק"ד ראה ראשו בב"י בגמ' המוציא הפולין בגמרא ירושלמי בעירובין (אש"ל נכונה נוסחה כ"י שכן הוא בגמ' ירושלמי בעירובין ולא בבבלי).

תרים (ב') עם מלכי ישראל ושיאיהם לעזור בב"י עם שיאי ישראל לעזור.

בב"י נמצא אחר אות ת' בזה"ל :

חם ושלכ ספר הערוך. חהלה לאל גדול מהולל וברוך. ברוך מותן ליעף כח ולחץ אויבס פנמה ירבה. נחם סלה ועד יחלד בסי כל הכריות מצידך וברוך. חוקף ואון ברחמי. עלמני לערוך ולפרע כסדר ספר הערוך ישמח הכותב ויגל הקורא אה"ס".

מוראחא בעשותו לא חקוה עד נחשל להחלימי בלי מרוך. ברוב חסדיו כל בא להסגר מטייעין פיימי ואחמי בלי פרוך. יעתי טבור תיבוח הקשות דיבור עם מנומו היה כרוך. ריגוני השלם בשלישי בט' יום לירח בזה מנצח דרוך (* בשנת דחמס"א ליצירה ל"ג ולקף לחרבן בית קדש החרוך. יתב ולקף למינין שטרות לעם ככבש לפני גוזח פרוך. ימי שנות פשימות סדרות חוקקי גרף בקרן מושכי קרוך. חיל בהגבירי בזה כן יגבירי ללמוד וללמד כולי וארוך. יחליף כחי לשמור ויעשית פקידיו לכו ירוך מגדל כרוך. אבל פעלתי לבורחי תלתי בקבץ משולח בלי ספר היודך. למען ייחוד שם קדשו ימיר להמחד זבחי לחן כמו יודך. יחם וחס' להעלותומו אבר בחן ענוף ומשול ואחוק סרוך. זקוף יקוף כפסיסם

(* אש"ל לירח בזה מנצח דרוך. נראה שהימו חדש אדרה. שמרדכי דרך על המן ונתקיים המקרא ואהה על במתמו חרוך. וביהר דברי החרוז ע' ב מ ב ו א בס"ד.

למכת מחוים ולחוים יכה הדוף וחרך. קננו יכוס בכבוד בכה שלישי יזכו להשחטעטע בעולם חרך. אה"ס.
 "חזק והחזק והשושר לא יחזק. לא היום ולא לעולם עד שיעלה חמוד בסולם
 אמן אמן סלה".
 "בגל"ך ואע"י בד"ה לב"א אמן ואמן סלה".

[The following text is extremely faint and illegible, appearing to be bleed-through from the reverse side of the page. It contains several lines of Hebrew script.]

הענין הזה הוא דבר שיש בו חוכמה גדולה ויש בו חוכמה גדולה ויש בו חוכמה גדולה

באורים

סדר כל בית, לעשות מטעמים, להתקונים לס' הערוך, להרבות כבודם ולהראות זיום, אמרתי לדבר על שני כללים, אשר זכיתי להשיג בהם הערוך, ולבאר על ידם הרבה מקומות עמומות וסתומות שבס' הנכבד הזה; וכבר דברנו מאלו הכללים במקומות מפוזרות בבאורים לספרינו למוד ערוך על מס' שבת ומס' ברכות, אמנם יען שהענינים מפוזרים ומפורדים גם גלגל הרבה מהכונתם ומכוונתם, וגם על ידי זכיות ליהנות לאורו של הכתב יד מספר הענין נהדשו ענינים השייכים לכלליו הגלגל, ועוד זאת, מעת זאת על פני הגלגל שני כפריו למוד ערוך, עמדנו עוד על הבאור, לבחון אם כיוון דברינו ולהוסיף עוד אמרים; ואלקטנו בזה בשבליים, חפשה אותם הגדולות. חקרכם לאלומות, וגשו ויעמדו יחדיו עלי פתח הבאורים להתקונים לס' הערוך. חיה החלי בעזר יצרי וגאלי.

הכלל הראשון הוא: שפעמים הרבה העתיק הערוך מפרושי גאונים שקדמוהו, ולא זכר שמם עליהם, ומכל מקום יציר מדברי הערוך בחלק אחד מהדברים שכתב הוא ההעתיקה, וחלק אחד הוא לשון הערוך עצמו, מה שהוסיף לבאר ולפרש דברי אוהו הפרושי שהעתיק ושהביא בסתמא; הכלל השני הוא: שרגיל הוא בשלשון הערוך לכנות גירסא אחרת בשם פירוש אחר.

ואחרית בזה הדבור על שני כללים אלו, כדי ה' הטובה עלי.
 על הכלל הראשון דברנו בראשונה בבאורים ללמוד ערוך שבת פרק קמח (אות ט') אמנם הרא' מערך סער שהבאנו גם הפול אחרי שבכ"ה י' נוסחא אחרת בערך סער ממה שנמצא בדפוס הערוך.

בשניה דברנו על זה הכלל בבאורים מס' שבת פרק ששי (אות כ"ה) ומה שכתבנו גם דהתיבות דלאו אריג הוא העתיק הערוך מהוך פי' גאון אחד מלחא דמסתבר הוא שהרי גם ברי"ף שהעתיקו בבאורים אות כ"ד גם אחת לשון הזה, נראה שהרי"ף וערוך העתיקו זה מהוך פי' גאון אחד שכתב כן. ומה שכתבנו בבאורים אות כ"ד מדברי החוס' ד"ה ואין דלפי' הערוך לכך אינה מעמאה בנגעים ואין זו משום כלאים משום דאין הבגד עיקר כו' נראה לפרש דברי החוס' על פי מה שחיתא באור זרוע (ה' כלאים סי' ד"ט) שנמצאה הטיבה אחת מר' שמשון ב"ר אברהם ז"ל (מצעלי החוס') שכתב בזה"ל: ומפרש בערוך דהוא מין הכשיט של מיני לבגדים ואבנים טובות ומרגליות קבועות בה וכו' וכיון שאין הבגד עיקר כ"א אבנים טובות ומרגליות אין מעמא בנגעים ואין זה משום כלאים וכו' ומיהו בערוך בעצמו פי' טעם אחר ולא כמו שפירשתי דפי' אין זו משום כלאים דלאו אריג הוא ואין מעמאין בנגעים דלאו שרי וערב הוא וכו' ומיהו קשה לפי' הערוך אמאי אין זה משום כלאים והא הן הלכדים אסורים מפני שהן שועין מיהו כהב"ר ר"ת ז"ל דוחק להעמידו בקשים כו' עכ"ד הרשב"א שבה"א גם והנה הסברא של קשים הן נראה מיוחדת בשלשון הערוך שהרי כתב ואבנים טובות ומרגליות קבועות בה כו' ממילא היו קשים כמו שכתבו סברא דקשים חוס' ושאר הראשונים בסוגיין דמס' שבת שס. ודע שדברינו בבאורים בזה כ"ד גם נכתבו שלא בדקדוק ולריבין תיקון היטב ע"פ דברינו שכתבנו בזה בס"ד ושבו לענינו דהיינו לכלל שחדשו בס' הערוך שהעתיק בעל הערוך מפרושי הגדולים שקדמוהו והוסיף דברי עצמו עליהם לפרש דבריהם, על הכלל הזה דברנו עוד בבאורים פרק ששי דמס' שבת (אות ק"ט) שהערוך בערך טף (א') באר שמא ירבו נוספין על

פזותאין והו' להו' מי גשמים וכן בסוף הערך כתב ונעפין מי גשמים ובחמט דבריו כתב
 שמה ירבו מי גשמים שהן נועפין מן הגגות ונעשו שאובין כו' זה יתיישב רק כמו שכתבנו
 בבאורים בלות ק"ט שם שבחמט דבריו הוא העתקה לשון פי' ר"ח המובא שם בחי' רמב"ן
 עיי"ש וגרסה לכאורה שלדינא אין פלוגתא בין ר"ח לשאר מפרשים, ורק שר"ח פירש שהיבת
 נועפים שייך יותר בשאיצים, אמנם אם היו מי גשמים גם כן היו פוסלים המעיין בחילה
 כמו שאובים, וכן מורה לשון חי' רמב"ן שם בסוגיון דר"ח לה' לפרש רק היבת נועפים
 שכתב הרמב"ן אחרי שמקשה על פיר"ח בזה"ל וכ"ל שאף היורדין מן המעיין דרך חור
 נקרין נועפין וכן דרך משניות במקומן עכ"ל ועי' באורים פרק עשירי אית ל"ז מכלל הג"ל
 ובבאורים מס' ברכות פרק שלישי (אות כ"ה) והרמיה מערך הכסדרה שהבאנו שם תפול
 ע"פ כ"י ה' שיש שם בערך הכסדרה נוסחא אחרתא ממה שנמלא בדפוס, עיי"ש בהגיון
 שלמה ערך הכסדרה; ובכל זה הכלל שהבאנו הוא ברור צעה"ו וכמו שהוספנו עוד ראה
 לה בהגיון שלמה ערך דר ועוד הוספתי ראה מערוך ערך שרף (ב') הנעתיק בלמוד
 ערוך ברכות (דף ה') שהחיבת שכתב הערוך, שלא יכתב זכותו כמפורש לקמן"ו נראה
 ברור שהמה הוספת הערוך לפרש דברי ר"ח שהעתיק כי בתה"ג (ליק סי' קי"ג) וכן בספר
 הראשון נמלא רק פי' ר"ח ולא מה שהוסיף הערוך לפרש פי' ר"ח.

על הכלל השני, שדך הערוך בכמה מקומות לומר פירוש אחר וכונתו ספר
 אחר, או גירסא אחרתא, מזה דברנו ג"כ במקומות שונות בבאורים ללמוד ערוך ואביאם
 בזה מסודרים יחדיו בס"ד בראשונה דברנו מזה בבאורים מס' שבת פרק שלישי (אות ל"ה)
 אמנם הרמיה מערך אפר (שהעתיקו שם בלמוד ערוך) תפול. שכתב"ו וכן בערוך ד' פירא"ו
 איתא שם החת פ"א ס"א וכן תפול הרמיה שבבאורים שם מערך גדר ע"פ הכ"י עי'
 הגיון שלמה ערך גדר עיד דברנו מזה בבאורים מס' שבת פרק ששה עשר (אות ב') והרמיה
 שם מערך אטורנקא תפול ע"פ הכ"י עי' הגיון שלמה ערך אטורנקא וכן הרמיה שמה מערך
 נכר (ה') איננה מוכרחת כל כך; וכן דברנו מזה בבאורים ברכות פרק קמא אות כ"ז
 מערך מלל ובבאורים שם פרק שלישי אות למ"ד מערך המר שכתב (בסוף הערך) פ"א
 חומר והוא מרגלית עכ"ל וכונתו על גירסא אחרת, והיינו שהביא בערך חמר (ח') דורשי
 חומרות ע"כ ומלתי צעה"ו עוה ראות לחזק כללנו זה והיינו ע"פ הכ"י בערך גדר עיי"ש
 בהגיון שלמה וכן בערך רב עיי"ש בהגיון שלמה וכן מה שכתב הערוך בערך בית גליא
 פ"א בית גדיא חונתו ס"א בית גדיא ובערך ספסר פי' גלון, נראה שהכוונה כמו גירסת
 גלון; ועוד נראה לפרש ע"פ כללנו זה לשון הערוך בערך קר (העשירי) שכתב פי' אחר
 בערך מעצב ע"כ ומקשה ר"ב מוספי שם שפי' הראשון שבערוך איינו שייך לפי גירסת
 הערוך שבערך מעצב עיי"ש במוספי שהאריך; וע"פ כללנו יחא, שבחמת כונת הערוך
 לומר במה שכתב פי' אחר בערך מעצב, שגירסא אחרת בערך מעצב, אמנם בערך קר
 באר הערוך גירסא שלנו שבש"ס ב"ב שם, ואז מדויק הכל בס"ד. ובערוך כ"י בערך אנבא
 איתא פ"א נבא כגון בני כניס כו' ובדפוס הערוך איתא שם ס"א נבא פי' בני כניס כו'
 וכן בערך גרנגל איתא בכ"י פי' אחר חרי ראשי לפחות ובדפוס הערוך איתא ס"א חרי
 ראשי לפחות. מכל אלו ההוכחות נראה שכללנו הג"ל הוא ברור בס"ד.

ובענין נשוב להקדים ל' ס' הערוך, לראות איה מקום הראוי להציב בו
 יד, לבאר הדברים, לשכללם ולהרוז עליהם עוד אמרים ברורים בס"ד; להרבות תורה,
 להאדירה ולהגדילה! ומה! אשאלה מענה לשון יעמו בדרך שלולה, ינהלנו באורח ישראל.
 ואיר עינינו במחור תורתו הקדושה, ואהבתו ויראתו בלבנו תהא חרותה אמן סלה.

לערך אום וכ"י הוא ערך אום (במ"ס) בין בדפוס בין בכ"י נמלא הערך אחר ערך
 חונכרי ולכ"י היה ז"ל אחר ערך אוול; אמנם מסודר הענינים אין כל קר
 הוכחה דיש לומר שכתב שלא במקומו ומוכל מקום העיקר הכ"י אום וכמו שנמלא במשנה.

לעך אמום בריאה שדפוס חיאה פי' מקום עמוק וזכ"י מקום זמון כהז לי אלמ"ו הרב הגאון ל"י בזה הלשון: מה שהבאת הגה על הערוך ערך אמום בריאה שדפוס חיאה מקום עמוק יבש וזכ"י חיאה מקום זמון יבש הגה כנראה להדיא נוסח הכ"י נכונה ואררך דבר חידוש שצ"ב ביה אפרים על ה' עריפות בחלק הפירוש על הש"ע סי' ל"ו שפה אמת סוף ס"ק י"ת מייחי לדברי הערוך שצ"ב דפוס וכנראה היה לו לחימה אך היחר מקום עמוק וז"ל על מ"ש בק"ה ופעת פתה לא מלאחי שם דבר על דברי הערוך הללו ועיין עוד בדבריו בחלק פרי הבואה סי' ל"ו ס"ק ר"ז ורכ"ה וזע"פ שגם הניסחא זמון זריכה עיין בהלכות השייכות לה ופשיטא שאין בספרך זה מקום להורות הלכה למעשה בהלכות עריפות מכל מקום העירתי על זה עכ"ד דברי היקרים של אלמ"ו הרה"ג ל"י. לערך אל עיי"ש בערוך שכתב ולא השאל לו בשעת נדו מתמה וכו' אמר משה שעה שבעה היא איני מדבר עכשיו המתין מ' שנה כו' ולע"ד להחיות המתין מ' שנה זריכין להיות המתין משה שנה כו' שאי אפשר לומר שהמתין ארבעים שנה כמו שהעורר בהפלאה שבערתין שידוע שמה שנאמר לכן לא הביאו היה בשנת הארבעים ולכן נראה שכן פירשו המתין עד ארבעים שנה כו' ע"ש בהפלאה שבערתין אמנם לדבריו יוחא בס"ד שזריך להיות המתין משה שנה וק"ל.

לעך אלגלגין שזכ"י חיאה זיוון על הילמדנו צפוסוק ולא צפוסקא עי' עוד להלן בערך אפוססין ובערך כנד וערך יקר וערך ששן בכל אלו המקומות נמלא בכ"י צפוסוק ולא צפוסקא.

לעך אגין שזעת הערוך דאגין היינו מטוה כבר הובא בחום' מס' שבת (דף כ"ז ע"ב) וזחי' הרשכ"א שם וכן בחום' סוכה (דף י"ב ע"ב) ד"ה באיני ורק שיש להגיה בחום' סוכה בדברי התוס' דמה שכתבו שם ח"ל כמו שפירש בערוך דאוגין הוא מטוה כו' זריך להיות דאוגין (במ"ן בסוף) וכמו שהחשור על נכון בערוך לנר שם, ועי' בסיר"ש שם בחום' סוכה דאוגין של פשטן אמנם בחי' הר"ן (אלל ה' הרי"ף שם) חיאה לנכון האוגין של פשטן וכמו שהוא במשנה דנגעים פ' אחד עשר ועיי"ש במפרשי המשנה וכנראה ברור שט"ס הזה שיש בדברי תוס' סוכה, שנהחלף אגין באגין, העתמו להרב הפלאה שבערתין שכתב בערך איני בזה"ל מדבריהם (של תוס' סוכה) משמע דגרסתם היה בערוך מטוה של פשטן היינו שכתב נטוה חבל לפי מה דחיאה לפינוי העומד לעווי נראה דס"ל לרבינו כפי' רש"י בשבת ובסוכה עכ"ל הפלאה שבערתין ובמה"כ זה יוחא רק בחום' סוכה קאי על דברי הערוך בערך אגין ולא היחה לרבותי. בעלי התוס' גירסא אחרתא בערוך מתמה שהוא לפינוי.

לעך אפמגיות לסי' אחר שבערוך דהיינו אפמגיות ולזיון ושפיות כולן עיין אחד נראה לעג"ד לפרש גם לשון הערוך בערך קלסקה שכתב ח"ל ירושלמי הן סבכות הן פרעות. הן רפפות הן רעלות. הן אפמגיות הן ספיות וכו' תיבת אפמגיות אולי ל"ל אפמגיות הן ספיות כבערוך הקצר ירושלמי פ"ב דע"ז ודע' דתיבת רפפות ל"ל פרפות וקאי על משנה שבה פו"ו.

לעך אפמגיות בהפלאה שבערתין העתיק דברי הערוך כמו שהוא בדפוס דהיינו רב שרי ט' וכתב על זה לפינוי חיאה רבא חבל בטעות כו' עכ"ד עיי"ש ואיני יודע מה ראה להחליט שהנוסחא רבא היא עשה ובאמת זכ"י הערוך וכן בהלכות גדולות חיאה רבא כמו בגירסא שלפנינו ש"ס.

שם שזכ"י ערך אפמגיות הוא רק ערך אחד ולא נתחלק לשני ערכים אמנם פשוט שמכל מקום גם להכ"י יש שני מיני אפמגיות דהיינו אפמגיות שהיא דומה לבקעה ואפמגיות שיוצין עליה וכמו שהארכנו בבאורים מס' שבת אות י"ז ואות ב"ג ועל פי זה שיש שני מיני אפמגיות מיישנו היעז דברי הש"ס בחום' שבת פ"ק (דף ו"ז ע"ב) שמקשה הש"ס על בקעה שאינה לא כרה"י ולא כרה"ב ממנה דטהרות סרק ששי משנה ז"ן. הבקעה צימות

התמה כי וקשה לכאורה למה לא מקשה הש"ס גם על איסוויית ממשנה דטהרות שם
 משנה ע"ה דליהא אסוויית רשות היחיד לשבת וכאן לא שייך לכאורה חידושא דרב אשי
 אמנם עפ"ד הערוך יוחא דאסוויית לשבת והך דטהרות יש לפרש באופנים שונים לכך לא
 מקשה מזה על זה דהא כדליהא והא כדליהא ואולי על זה כוון הערוך שכתב בערך
 אסוואו ח"ל: פ' אסוויית דאילנות דומה לבקעה כו' עכ"ד ואולי רצה בזה לאפוקי הך
 דטהרות שהיא אלעבא ממש ולכך לא מקשה הש"ס ממשנה דטהרות על הברייתא דשבת
 דליהא אסוואו אינה לא כרה"ל ולא כרה"ב. ועל פי דברינו אלה החיישנן. דבר מתמיה
 עד מאד במס' שבת ו"א שנמצא בה רק דמה לספרי דבי רב עם תוספתא מאיר עין.

לערך ביבי עי' ביוחסין כהב ח"ל ובערוך ביבי נקוד צי"ר וחיריק כך נקוד בפי' ר"ח ז"ל
 בפ' אחר להם התמונה ובערוך אחר ביבי צי"ר ובקמן כו' עכ"ד ובש"ל
 (חלק תורה שבע"פ אלה ר"ם) כתב רב צבי בר אשי כך נרדף לקרות השם צי"ר חתה
 צ"ת הראשון ובקמן חתה צ"ת השני וסמ זה המלא בעזרא צי צבי שם מאות עשרים
 ושלושה עכ"ד.

לערך בר הדיא ובכ"י בר הוריא בכל המקומות שהביא וע"כ נראה ברור שמה שנמצא
 לפנינו בוק"ר בר הדיא טע"ס הוא וז"ל בר הוריא או בר חיריא ודלא
 כהפלאה שבערכין שכתב ח"ל גירסת רבנו (הערוך) מוכח מוק"ר דשם איהא הדין בר
 הדיא כו' עכ"ד וחדוש על ההפלאה שבערכין שיהן הקדימה לטוסתה המדרש הלא יוהר
 סברא שיש להגיה במדרש ממה שיש להגיה נוסחת הש"ס ורואיל וס' הפלאה שבערכין
 אחי לידן נעורר עוד על טעות הנמצא בו בערך בהר ששם איהא כהפלאה שבערכין בזה"ל:
 העניה דף ז' רבן גמליאל אומר אם ראתי רקיע שנעשה בבורין וכו' לפניו איהא תנא דבי
 ר' ישמעאל עכ"ל הפלאה שבערכין. וענין זה שגם כי בערוך איהא בזה"ל: בפרק קמח
 דמעניה בגמרא דסמוך לסימן רבן גמליאל אומר אם ראתי רקיע כו' אם
 בן התיבות ר' גמליאל אומר אינם שייכים להמאמר דאם ראתי רקיע רק שייכים לתיבת
 הסימן שכתב הערוך, וכוננה הערוך רק לזין שהמאמר דאם ראתי רקיע נמצא בסמוך
 להענין המתחיל רבן גמליאל אומר; וכן הוא באמת, דבמס' העניה דף ז' ע"ב איהא
 המאמר דאם ראתי רקיע ובדף יו"ד ע"א איהא במשנה רבן גמליאל אומר כו' זאת כוננת
 הערוך בלי נמוס [כבמס' יומא דף כ' בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו
 מאחתי' ירו"ל]. הדע שבערוך ד' יחשפאף אזיל אחרי הפלאה שבערכין והדפים ערך בהר בשבט.
 לערך גבתא מה שכתוב בכ"י וכל המוציא יין מן הכלי בשבת שיש לו שפופרת ויש לו
 סתום נעורת חייב מלקות כו' ע"כ ברור שכוונתו שזה היין שפופרת אינו
 הולך לאבוד אבל אם הוא הולך לאבוד מותר להוציא היין לדעת הערוך עי' ערוך ערך
 סבר ועי' מה שכתבו לקמן בתוספתא לס' למוד ערוך שבת פרק ארבעה עשר.

לערך גזון מנוסחת הכ"י שהביא הגירסא פ' לא לזעו להראות בו גזולא של ביהא אולי
 יש סמוכים שענין חין לביעה באוכלין נרדף עדיין לעיווא היטב עי' במס' חורב
 שבת (ס' ט"ד ס"ק כ"ד) ובפסחים ג' בא"ל סוף ס' ט"ד ובשבת אדם ה' שבת כלל כ"ד.
 לערך דוור ענין קביע בי דוור כו' שקבוע איתו האדם שמרין אליו האגרת ש דוור ענין
 רי"ה כאשר כתבו בבאורים במס' שבת פ"ק איה ז"ה ועי' ערך אדר (ד')

נראה גם כן שנחפרט מענין רי"ה וק"ל.

לערך דלת מה שכתב בערוך שם «איכא דאמרי דחד גשמא» נראה טע"ס דליהא בש"ס
 בערוכין שם וגם הערוך עצמו הביא היפך אחר זה «ואמרי לה דליהא לה גשמא
 והיינו לשון הש"ס דשירובין שם על כן ודאי מה שכתב בערוך בהחלה «איכא דאמרי דחד
 גשמא» שגשג.

לערך הלך מה שכתוב בכ"י מסכתא היא מקטנות יוכן ע"פ הערוך ערך אבל (ב') שכתב
 אבל רבתי פ' מסכתא היא ויש בה הלכות אכלות וזו הלכות ואלו מגלחין

זה שניות ופתיח הן אחת גדולה ואחת קטנה ע"ל ודברי הערך אלו נמאליס בה"ב
(ד' עיה"ק תוב"ב) ס' צ' ואלמ"ו הרב גאלון נר"ו זכה לבין דברים הללו בלחץ ירמ
ה' אכל ס"ק א' ע"מ עכ"פ שפיר שיך לשון מכסחה היא מקמנה הו"ל ואזכא עוד
מסכתות קטנות.

לערך חבש ליינו בהערה על המערך [להר"ס לוזאלי] ועל המוספי ופני חוקרת הללו
כוננו יחד דבריהם עוד בהרבה מקומה עד שלולי שהיה קשה לחשוב כן
כמעט היתה הדעה נטויה שהיה לפני הרב מוספי ספר המערך בקידם לו והשתמש בו
ואי"ן ציה שנים עשר מקומות שדבריהם מכוונים יחד: גם' המערך ערך אבסיריה ועי'
מוספי ערך בסוריא. במערך ערך אפייטרומ ועי' מוספי ערך אפויטרומ. במערך ערך
בנפקין ועי' מוספי ערך בנפקין במערך ערך גינברא ועי' מוספי ערך גנבר. במערך
ערך גים ועי' מוספי ערך גם (האחרון). במערך ערך גליני ועי' מוספי ערך גליני.
במערך ערך דברדבניות וערך ארמדמני ועי' מוספי ערך דרמדבניות. במערך ערך
זה ועי' מוספי ערך זה. במערך ערך זוטמא ועי' מוספי ערך זוטמא. במערך ערך
ליפר ועי' מוספי ערך לופר. במערך ערך לוקוטנינום ועי' מוספי ערך לוקוטנינום.
במערך ערך פוטנג ועי' מוספי ערך פוטנג.

נערך חור (חזרת) מקום יש כאן לעורר על שבו הדפוס הנמאל בערך ד' אש"ד בערך
חורולין שדפס וחזרת גלין ולרך להיות וחזרת גלין כמו שהוא בש"ס
ובספרי הערך הקודמים לד' אש"ה. והחכם רמ"ל שהדפיס הערך צפראג האמן להעשות
הנמאל בד' אש"ט וקסבר שגיסת הערך היתה חזרת גלין (בז"ו) ופיכשו רמ"ל מעין
חזרת חלב. מילך ווייער זאפט) ופשוט שזה שבו. ועוד נשתבש רמ"ל בהגהת
המוספי שבערך חורולין שכתב המוספי צה"ל צוטסחאות דין כתוב חף חזרת וילין ע"כ
כונת המוספי שהחה מה שהצ"א הערך חורולין היא צוטסחאות דין בש"ס חזרת וילין
אמנם רמ"ל קא סבר דטוית המוספי להניה חיבה חזרת גלין (בז"ו) שצוטסחאות דין
איתא חזרת גלין (בז"ו) והדפיס רמ"ל בשבט בהגהת המוספי צה"ל צוטסחאות דין כתוב
חזרת גלין ע"כ וכזה עוד על זה רמ"ל צה"ל: גם הערך הצ"א הוטח הזה בערך
חזרת עכ"ל רמ"ל וכמה נשתבש צה"ל רמ"ל שהלא פטיעה דנירסת הערך גם בערך
חורולין חזרת גלין ורק בענין חורולין וחזרת יילין יש שני זין נוסחה הערך
לנוסחה דין; ועי' רמ"ל בערך פריש שהודה ולא ציט"ש נכתב ענינים בלי בחינה
בהפס"ז. גם בערך ד' יועשאף נמאל בערך חורולין שבו עיי"ש.

לערך ברם אגב לעורר דמה שכתב הערך שם, בערך כרם וז"ל משום מהגיהא דכרמא
הדר ציה ואלמר אין הלכה כר' יהודה כו' עכ"ל שזה כנירסת הרי"ף שם
בימות פ"ד ועי' גם בחי' רשב"א שם. והרב הפגאה שבערכין כתב ח"ל המעיין בסוגיא
דימות דף מ"ב וראה דלרך להיות ר' יוסי כו' עיי"ש ואין הכרח להגיה כי גם הרי"ף
הצ"א שדברי הערך עיי"ש.

לערך סגל בדפוס איתא רב למח גאלון ובכ"ל איתא מר בר רב אמי גאלון ז"ל ויש לעי'
היטב ציה הענין והיינו באור זרוע (סוף סי' ש"צ) איתא בשם רב למח גאלון
שליח צבור הקורא את המגלה קורא וכוך כס"ת ורב האי גאלון כתב מנהגא דחזי לנח
דמאן דקרי למגלה קורא ופושט כאגרת אבל קורא וכוך כס"ת לא חזי לגא עכ"ל ולפי
דפוס הערך נראה שיש חסרון באגזע דברי הערך ויש להגיה הדברים ע"פ האור זרוע
אמנם לכ"ל אולי מר בר רב אמי גאלון סדעת רב האי סובר ואין הכרח להגיה דברי
הערך.

לערך קר שבכ"ל איתא מקושטין בו עי' בענין נוסחה מקושטין או מקשטין בו גם' שריד
בערכין ואגב לעורר שמה שכתב בשריד בערכין בערך שלם צה"ל: חסר כאן
הענין והגמרא וז"ל ש"ל כ"כ במסות הלויית להשתלם עכ"ל שריד בערכין דברים אלו

במח"כ נכתבו בחפזון כי אין כאן חסרון בערוך ורק כוונת הערוך על המאמר שהביא
 שלשה דברים עשו ב"ד שלמשה והסכימו ב"ד של מעלה כי שנתאח שם במס' מכות.
 לערך שוף שהבאנו בהערות מדברי הערוך נמלאים בתשובת רב שרירא ורב האי ז"ל הגמלאה
 במ' יוחסין אעורר עוד שבפירש"י ח"ל ה' הרי"ף מס' שבת פ' ארבעה עשר
 איחא בזה"ל: דשף ויחיב בנהרדעא כשגלו החרש והמסגר הביאו עמהן מעפר ירושלים
 ומאבניה והלכו לבבל ובנו ביהכ"ל בנהרדעא כמו דשף מדוכהיה בפירוש רב שרירא אמר רב
 חייל ותמיד היתה שכינה שורה שם עכ"ל פירש"י שם ופשוט שכיבות אמר רב חייל
 ט"ם וכנ"ל בפירוש רב שרירא ורב האי ז"ל והיינו התשובה ביוחסין הי"ל.

השבת והההלה להשם הטוב שזכנו לעשות סניפים להתקונים לס' הערוך, הם אלו
 הבאורים, האוגרים במ"ד דברים שראוים לעמוד עליהם ואולי אזכה על ידן להרבות תורה
 ולהאדירה בחפזי ותשקי כאשר הודנו וראו עינינו במ"ד בבית חב"א מן האמ"ו הרה"ג ג"י
 יחירה להרבות כבודה ולהרים דגלה ויראו ישרים ושמתו לדיקים וירגו ח"ם.

תוספת לספר למוד ערוך שבת

שלמות המלאכה חספה בזה עוד קונטרס קטן שבו מוזיינים כל המקומות ע"פ סדר ספר למוד ערוך שבת ואחריו למוד ערוך ברכות שיש לעיין עליהם בהגיון שלמה ועוד לקטתו בזה דברים רבים בס"ד שהוספתי והקנתי בלמוד ערוך שבת וברכות, מעת לאת אלו השני ספרים על פני הכל, ואקוה שיש חועלה בפרסומן של דברים אלו ואמרתו כיב לדבק העינים לס' הגיון שלמה. ובראשונה אעתיק בזה הגרת אחד מאת הרב המנוח מו"ה יעקב יוקב עטעלינגר ז"ל שהכבדתי בו אחרי אלה ספרי למוד ערוך שבת מבית הדפוס וישן שאגרת הזאת נוגעה להם במה של הרב המנוח מו"ה יוסף שאול גאטעהאזאן ז"ל על ספרי למ"ע שבת בודאי ראוי האגרת הזאת להיות עטרת והפארת בראש דבריו בתוספת לס' למ"ע שבת. וזה לשון האגרת היקרה הג"ל:

ב"ה אלטונא יום ד' ב' דר"ח אלול ה'תק"פ לפ"ק.

יטה כנהר של' אל כבוד ידידי הרבני המופלא והמופלג מחבתי מ"ה שלמה באמצערגער הלוי נר"ו.

מחבתי עם השלוח אלי ספרו היקר למוד ערוך קבלתי לנטון ואקריב לו ברכות הודתי על אשר כדנתי בשלוח היה בכפלים, וכחפצו יעשה שאשלח האחד לאחד מחבתי. וזכה לגמור מלאכתו היקרה על כל הש"ס ויהי נועם ד' עליו. ואגב אזכיר מה שראיתי בהקמתו הגאב"ד דק"ק לעמבערג נ"י שהפריז על המדה לדבר מרובות על שפירשו מהימין דמסלקין מפני הפסס נגד פירש' ורמב"ם. והמתי שלא אזכיר מה נ"י שהפ' שדה כבד הכיח הר"ן על שבת שנדפס מחדש בשם רבנו יהונתן וזמן לו משפט הכבירה נגד פ' רש"י וחבתי הרב ר' ישראל מאיר נ"י אב"ד דק"ק פילעהגע הראה לי שפ' רבנו יהונתן ממש מפורש בירושלמי שכתוב על מהימין זו — ח"ל מפני מה שהפסס מותר הרעי אוכל עכ"ל ולפירוש רש"י אין לזה פירוש ונפרע הלשון מותר הרעי מהמיה — ולזה נראה דהירושלמי מפרש — מפני הרעי שמסלקין וגורפין מלפני הפסס מפני הרעי שאכל דמזה לא יאכל הפסס וזוה ח"ל שאמר מפני הרעי ולא מלפני — וחכמים אוסרים ומפרש הירושלמי מפני מה החכמים אוסרים שהפסס מותר הרעי אוכל ולכן אין לזקק לסלק מלפניו. והלא בברכה השנים שיכתב ויחםם לאלהר לחיים עם כל הגוים אליו ש' ברה"ב

הבע"ל בברכה נפש ידודו הקטן יעקב יוקב בלאחז"ו מ"ה אהרן עטעלינגער ז"ל. אש"ל כעה רחמי בעה"י גם בחי' הרמב"ם. (תחלה ס' מעשה רוקח) כתב ח"ל: ס' כ"ז מפני הרעי פ' פעמים יקחו מה שנאמר לפניה יאכילו אותו לרעי שהוא הבהמה הרועה ואש"ל שהוא רחמי בעה"י גם בחי' הרמב"ם. ואעורר עוד על מה שנמאל בהסכמת חמי הרב נר"ו לספרי למוד ערוך שבת לפי דברי הערוך בערך עש"ה, בודאי אחרי הגלות הנוסחה המיוזרת שצ"י בערך גמשי"ה, גם חמי הרב נר"ו יסכים שהפסס דברי הערוך באופן מרווח מאד בלי שום גמס ושפוק כלל וכלל.

בפ"ק דשבת באורים כוף אות ג' יש לעיין בהגיון שלמה על ערך נהר וערך פרקם. באורים אות ח' י"ע בהג"ש ערך של (א) וערך קף (ד). באורים אות ט' י"ע בהג"ש באורים שהארכו בכלל זה שהערוך באר לפעמים לשון עמנו אמנם הראוי מערך אמדלל שהבאנו כאן באורים אינה מוכרחת.

באורים אוח יו"ד יל"ע בהג"ש ערך שפע.

ברך ה' יל"ב יל"ע בהג"ש ערך סטיו.

ברך וי"ו יל"ע בהג"ש ערך חף (ה) וערך אסכופה.

באורים אוח י"ז ואוח כ"ג יל"ע בהג"ש ערך אשעוה וצבאורים שס.

ברך ה' יל"ע בהג"ש ערך זח"ב.

באורים אוח מ"ח יל"ע בהג"ש ערך ארא (ב).

ברך ע"ז יל"ע בהג"ש ערך שפע וערך לפף.

ברך י"ז יל"ע בהג"ש ערך גוות וערך חנין ברך י"ח ערך חי וברך י"ט ערך דווח.

לבאורים אוח ג' הרא' מערך שלפוחית שזיין הערוך על ערך אס, אין ראיה לכללו,

שבאמת בערך אס באר הערוך הענין. ואס בו לא זיין רק המלאה מקום, ובכל

זה כללו אחיה, וכמו שמוכה מאריך הראיות הרבות ועליהם הוספנו עוד שלשה ראיות

בבאורים ברש פרק שביעי דלהלן.

לבאורים אוח ד' באור זרוע ב' ערב שבת (ס' ע') הובאו כל דברי הערוך בשם פיר"ח

וחו ברזבניו בשם הי"א שבערוך הוא מפיר"ח ויש לעיין כמה שכתב הר"ף ריש

מס' שבת ח"ל ופירקו בה כמה פירוקי דלא דייקי גבן ומשום הכי לא כתב' להו בו עיי"ש

על אזה חירוקים טוון בזה הר"ף.

לבאורים אוח ז"ן על התרגום ירושלמי של ושלחה יתה וישל יתה כהבנו בעה"י לקמן

בבאורים ריש פרק שני.

לבאורים אוח ט"ז בענין שני שמות של התרגום ירושלמי או וינחן ושהערוך מנחה בשם

התרגום ירושלמי יש לעיין על הערוך הקצר שלא דקדק בזה עי' ערוך הקצר

בערך אשלקי, בערך במס בערך בן גזס, מקר, וב (ד') עזס, ערמון, וב (ה'). קק

קקל, שלקף.

לבאורים אוח כ"ט בעלי המקרא הביא הערוך גם בערך חבש כפי שהעתיקו בהגיון

שלמה מכ"י ושם נראה שבעל הערוך בעצמו דבר עם הבעל מקרא.

לבאורים אוח מ"ג בענין כל באמת הלכה בו עיין מה שכתבנו עוד בבאורים לקמן פרק

עשירי אוח י"ז.

לבאורים אוח נ"ה מה שכתבנו חוהו כוונת הש"ס באל תקרא היינו לפי גירסת הערוך

בש"ס שכתב בערך סר (ב') «שנאמר ה' יסערנו קרי ביה» ובלמוד ערוך יש

להוסיף החיבות הללו ששמתו בשנת הדסים.

לבאורים אוח ג"ז בהגיון דרך לשון ארמי להבליע ח' וצ' עי' מה שכתבנו בבאורים לקמן

פרק שני סוף אוח עי"ח והראיה שהבאנו כאן בבאורים מערך פקע (ה') היינו

ששם כתב הערוך על פקעיות של שתי שיב אומנים סיקה בלא עין ע' מובלעת עכ"ד

אמנם מה שכתבנו כאן שעתק בבאורים לקמן דף קמ"ז ליתא ויש להעביר הקלמם על אלל

החיבות. ומה שכתבנו וכן שני כתובים כמו וכאן עי' ע"ז א"ח סי' קכ"ז ובס' כרם שלמה

שם ועי' מ"ע כבוד הלצון שנה ששית י"א (דף 85).

לבאורים אוח ע"ה על דברי משל"ל בענין חזרה למומאחן יונה עי' גם בס' מי נשמות

על מס' בליס.

פרק שני יש לעי' בהגיון שלמה ערך לגש. ודע שבערך שר (ה') שהעתיקו ז"ל חתה

חיבה שריס ישראלים וכת"ש בכ"י ובס"ס.

באורים אוח כ"א יל"ע בהג"ש ערך עשיות.

ברך ל"א יל"ע בהג"ש ערך כז וברך ל"ו ערך חללה ובבאורים אוח ל"ב ערך ברסוף.

לבאורים אוח ג' מה שכתבנו על שמנה הערוך שלך ונשקף ממנו שירי סנדא אפשר

טווח הערוך דשירוש כלך היא נוסקרה או מספסא דהיינו לרז ימאך בר זעירא

הוא נוסקרה ולרצון הוא מספסא.

תוספת לס' למוד ערוך שבת

לבאורים אות ח"ה צענין שמי פירושי' לארבעתא עי' עוד בהגיון שלמה ערך זריף.
 לבאורים אות ס"ט צענין שמות של הארבע רוחות שאמרנו שאולי יש ט"ס בערך כוונתי
 בע"ה לדעת הגאון ראז"ו ז"ל שכחב בס' אדרת אלי' בס' האינו ח"ל מערב
 אוריא נסין אכתתא מרזח שדיא דכוס שותא ובערוך העתיק בעטות עכ"ל הגראז"ו ז"ל
 והתימא על הרב בהפלאה שבערכין שלא הרגיש בט"ס שבערוך ומקשה מלשון הערוך על
 פירש"י ע"ט.

לבאורים אות פ"ה קושיהו על לשון הערוך במה שכחב אסור דרבנן כבר יישבנו בבאורים
 למס' ברכות פרק שביעי (אות ה') שכתבנו בה"ל לאחר העיון וראה ברור
 שנ"ל בערוך: וזין השמשה ואסור דרבנן בו' והיינו שהפרשה תרומה ומעשר בשבת אינו
 אלא מדרבנן לכך לא נזרו עליו בדמאי להפרישו ערב שבת בין השמשה ע"כ ומה שעוררנו
 מדברי חו"ד ס"ס ק"י צענין ביהש"מ"ט אם קרי אהחזק אסורא ביה יש מקום עיון היטב
 בס' כליה יופי מאמר שלישי עיון ב' וג' שהארץ בטוב טעם ודעה בזה העיון ובה' הגאון
 מהר"ו אסאד ח"ה"ס' קע"ט וסי' כ"ד ועי' גם צנשמח אדם ה' לולב (כלל קמ"ה אות ד')
 ובפרמ"ג ח"ה בפתיחותיו איזה פעמים נגע בקצה הקורה זהה ובספר מחלי דבש לאחמ"ו נר"ו
 בפנים בלמוד ערוך (דף ל"ה ע"ב) העתקנו ערך הרבי יש להקו כי שמענו איזה חיבות
 וזריך להיות כמו שהוא בערוך שם דהיינו בזה"ל: „וכשהחמה זורחת היא עומדת
 ופחתה למולה וכשהחמה מסבבת פניה למולה היא מתעגלת עמה עד שמוקפת החמה“.

לבאורים אות ל"ב מה שכתבנו גירסת הערוך בסאהדרין בור מן הספר איננו מוכרח כי
 יש לומר דכוונת הערוך בערך חללית לפרש דכוונה של בור שפיר (או בור
 שפה) שנסאהדרין כמו בור מן הספר אמנם עי' פירש"י שם בסאהדרין וכבר התעורר
 בהפלאה שבערכין בערכין חללית.

פרק שרישי (דף ל"ו ע"ב) יל"ע בהגיון שלמה ערך גב (ה') ובדף ל"ז ע"ב יש לעי'
 בהג"ש ערך מח (ז') ובדף ל"ח ערך גרם (ב') ובדף ל"ט ע"ב ערך
 כרע (ב') ובדף מ"ה ערך חבש (ח') ערך אסר (ב') ובדף מ"ו ערך מדק (ב').

לבאורים אות כ"ג צענין מלקות בליו מקיים העשה וכן מלקות על אסור דרבנן עי'
 היטב בס' די מלאכי ערך מכה מדרות וערך עשה וכן ברבי יוסף ח"ה"ס'
 ח"ו והלק ח"מ סי' ל"ד ובהערות אחי הרב מו"ה שמחה נר"ו לרבו יונתן סוף מס' מוליק.
 לבאורים אות כ"ט שחממו ז"ל השתמשו לפעמים בתבנות לע"ז במכוון אחר ממה
 שהשתמשו בלוחו חיבה בלוחו לשון אשר לוקח החיבה משם עי' עוד דוגמא לזה
 בערך אונקלי שכחב המוספי שלשון יוני בית אונקלי לבוש הזרוע ובלשון חז"ל השתמשו
 בחיבה אונקלי על לבוש שלובש האדם ועי' עוד מ"ש בבאורים מס' שבת בפרק שמיני אות
 ג' ובפרק ששה עשר אות ט"ו ובבאורים מס' ברכות פרק ששי (אות מ"ט).

לבאורים אות ל"ח הכלל שכתבנו על חיבה א"ל א שהתקפה עמנו מהתקן ק עי' בס' יד
 מלאכי סי' י"ג וסי' ל"ו.

לבאורים אות מ"ה ואות כ"ף הנוסחאות מכ"ו שהובאו שם נמלאו גם בכ"י שלפני.
 לבאורים אות מ"ז עי' באורים לקמן פרק עשרים אות ב'.

פרק רביעי דף מ"ט יש לעיין בהגיון שלמה ערך קסדור וערך בר יומיה ובדף נו"ן
 ע"ב ערך בראדא.

בפנים דף מ"ח מה שהעתקנו מערוך ערך אוריא סי' בתשובות בו' זה שלא בדקדוק כי
 דברי הערוך שייכי על אודות דמס' עכו"ס (דף כ"ח) דאיתא אודותא דלא משקף
 ועל זה שייכי דברי התשובות שבערוך.

בפנים דף נו"ן בערך גלחיקון החיבות רסי"א בלע"ז נתפרשו בבאורים פ' ז"ע אות ח'.
פרק רביעי דף ל"ב יש לעי' בהגיון שלמה ערך רתך (ח') ערך גלס (ח') ובדף ל"ג
 ערך שחז ובדף כ"ד ערך חגג (ח').

חוספת לס' למוד ערוך שבת

בפנים דף ל"ג בערך רחך חיצת ונדקדקו בפ"י הראשון ליחא בכ"י וגם ברוב הדפוסים ליחא רק ע"פ ד' יסן העתקו ק.

פרק ששי דף ר"ח יש לעי' בהגיון שלמה ערך אב (ה) ערך טעפה ועי' ערך אשמה

בבאורים להג"ש, בדף ר"ח יש לעי' בהג"ש ערך אחלל בדף סמך ערך שלב

(ה) בדף ס"ב ערך זרחה ערך מגפיים ערך חמר (יו"ד) בדף ס"ג ערך שני יודין בדף

ס"ה ערך בית די וערך דר (ה') וערך זגבל ערך מדי (ד') ערך גיית ועל ערך טף

(ה') עיין בבאורים להג"ש, בדף ס"ו ערך קשר א' וערך לב (ה') ובדף ס"ו ערך אס.

לבאורים אות ע' בענין דורשי חומרות או חומרות עי' עוד באורים מס' ברכות פרק ג' (א"ת ל') ולקמן בחוספת ללמוד ערוך ברכות.

בפנים (דף ר"ח) בערך אחלל התיבות "ובלע"ז קורין אותה דריוטרה" ליחנהו בכ"י ועי' באורים לקמן פרק אחד עשר (א"ת ע') כהגמו להגיה חיצה דריוטרה שטרך להיות

דריוטרה" א.

לבאורים אות ל"א על דברי החוס' בענין פשוטי כלי עור רכין מק"ט יל"ע עוד בה' גדולי טהרה ס' ט"ו (דף ל"ז ע"ב) ובס' מי נסתוח (דף ט"ז).

לבאורים אות ל"ט מה שהבאנו מס' באר שבע מס' כריתופ בענין קמתן עי' גם בסמ"ג הובא בכס"מ ס' ז' מה' כלי מקדש ה' ד'.

לבאורים אות קל"ג מה שכתבנו שבערך אקטמין גרים הערוך ר ב א ב"ר הוגא משמיה דעולא ליחא ע"פ הכ"ז שיהא גם בערך אקטמין ר ב א ב"ר הוגא משמיה

דעולא זה מסכים עם הערוך שבערך פדאמי.

לבאורים אות קנ"ח בענין נפל פ"אה בבירא נראה לפרש כמו פירש"י דבחולין (דף נו"ן) איהא נפל כרסא בבירא ולא שייך אס לפרש מענין פן ימלאו כו' וגם בכ"י

הערוך נמלא בערך פאה (ג') כמו בדפוסים האחרונים דהיינו פ"י ימלאה כו' וזהו מסכים לענין נפל כרסא בבירא דחולין דהיינו שלא נוכל למלאו.

לבאורים אות קמ"ח בדברי הרמב"ן והרשב"א שהבאנו בענין גזרות חז"ל גם בכרמלית עי' מה שהעריך בשו"ת בנין זיון (להרב מהרי"ע ז"ל) (סי' ב') ואם משיג ג"כ

על ח' פרי הצואה שהבאנו בבאורים.

בפנים דף ס"ז ערך ב"ך שהעתקנו נמלא מדייק בערוך ד' יחטפאף דהיינו כמ"ך כמ"ך כמו שלח עכשו כו' וכן עיינד ב"ך מלאך ב"ך.

שם ערך אדרא שהעתקנו (בלמוד ערוך ל"ל אדרא בשני דלתי"ן ובעשות נדפס אדרא) יש לעורר על הכ"י שיהא "נעלת כהרים שח שיאה" ושאר התיבות דהיינו ס"א שיה

שיאה ליחנהו בכ"י; ואולי חיצת שיאה שכ"י ל"ל שיאה (במית) ולא מסכים הדבר עם ערך שח (ג').

פרק שביעי דף ס"ח יש לעי' בהגיון שלמה ערך אשם ובדף ע"ג ערך דש (ג') ודף ע"ה ערך פלע (ה') וערך כלס (ב').

לבאורים אות ל"ה מה שכתבנו דלפי' החוס' דעייני בונה נפיק אורג מהמנין נראה נכון ומדום על הרב י"ד בסוגיין דערה למולא חיצה מלאכה נפיק ולא הרגיש

דלריג נפיק.

לבאורים אות מ"ג מה שכתבנו להגיה שז"ל בערך שף ב' להחליקו זע"ק דגס בכ"י איהא להחליקס ולכאורה זה קאי על העמודים ולא על העור אמנם גם בכ"י נראה שז"ל להחליקו דודאי מסתבר דהערוך הלך בשעת רב האי ז"ל ובחי' הרמב"ם (תחלת ס' מעשה רקח) איהא בהדיא בשם רב האי בזה"ל ומי שקנה הקלף ביום שבת והוא בין העמודים חייב משום מוחק לפי שהקלף יפול מה שהיה בו משפוי וטופי וכאלו מוחק הדבר שהיה בו ע"כ.

לבאורים אות מ"ט בענין מכה בפטיש שהעתקנו ח' המחירי עי' עוד דברינו בבאורים

ס' שנים ועשרים אות י"א וכו' הר"ן ס' הכונה בענין מסתח האנן ומה שכתבנו
שמהירושלמי ראה דשיך מכה בפטיש גם במידי דמאלל כמזומה שדברי היחושלמי הללו
אשחמטי' גם להרד"ך דוד דמס' שבת (דף קמ"ה ע"ב) כמה שמשגי על ס' הון עשיר
שכתב דהדחתן וז' היא גמר מלאכתן חייב משום מכה בפטיש ועי' בזה גם בשמח' אדם
(ה' שבת) כלל כ"ף אות ה"א.

פרק שמיני דף ע"ו י"ג לעי' בהגיון שלמה ערך גרע ערך משכל ערך גל (ו"ו) בדף
ע"ח ערך חרס (ה) ערך חדק (ה) ערך אספוגים ערך רהט (ה) בדף ס'
ערך כהל (ה) ערך פסל (ה) ערך אגדיסי ערך שחוח ערך קל (ד) בדף פ"א ערך עד (ה).
לבאורים אות ח' אודה הפסקתה שהיתה לפני רבנו בעל הערוך נהבדר שהיוו הפסקתה
רבתי דרב כהנא הגדפסה פעה בד' ליק וכבר עוררנו על זה בבאורים מס'
צרכות פרק שלישי (אות כ"ט).

לבאורים אות ל"ב בדברי הערוך בערך פסל (ב') נלע"ד לומר דכוונת הערוך דהעמוד
אינו עומד על הארץ רק צולט מן הבית דומיא דזי, שכתב הערוך אחר קד.
וכן מורה לשון הערוך בערך ג' דר שכתב שפסלא הבולט מן הכותל כדגורסין פסל היוצא
מן הסוכה וכו' וגם לשון הערוך שבערך פ' ל נמצא מדויק ככ' ובערוך הקלף דאיתא ס'
פסלא בגון עמוד כו' מחיצת כ' ג' ון נראה הוכחה שלא דבר הערוך מעמוד ממש שגובה
עשרה ורבה ד' העומד על הארץ דזה הו' רשות היחיד גמור, רק מ"רי צולט מהבית
רחוק מן הארץ עשרה עפחים ויוזן בזה פלוגתא אצ"י ורצא אס פסלא מפסיק בין שתי
רשות הרבים, שהפסלא הוא כמו ח' קרה על גבי רשות הרבים וממילא יש הפסק בין
שתי רשות הרבים הואיל שחתח התקרה אין דין רשות הרבים עליו כדאיתא בש"ס שבת
(דף ה') המעציר ד' אמות צה"ר מקורה כו' מוכח לכאורה דגם שהוא מקורה מכל מקום
לא נקרא כרמליה ואולי באס התקרה גבוה מעשרה עפחים הואיל ואין כרמליה גבוה מ'
גם כ' שס כרמליה לא נקרא על רה"ר המקורה למעלה מעשרה עפחים וזהו דפליגי אצ"י
ורצא אס הפסלא מפסיק בין השתי רשות הרבים ואס דבריו חלה נטוים חתושב קיציח
החוס' במס' שבת (דף פ') ד"ה אבל שפסלו מה בין כרמליה לשפלא וע"פ הג"ל שפיר
יש חלוק בניהם ובס' יד דוד בסוגין שס ראיתי שהביא בשם הרמ"ה בס' יד רמה דפסלא
הו' עמוד ואולי ע"כ כוונתו כה"ל.

לבאורים אות מ"א מה שכתב הערוך (בערך אשפקין) ואני למדתי כו' שמשחיר כו'
נחשורתי שיש לפרש ע"פ גמ' ריש משילין דאיתא משירין ומשחירין כוונתם שיה
וכן פאן משיר או משחיר הכוונה שיה ועל פי דברים הנכונים האלה אין צורך למה שכתבנו
בבאורים לפרש השחי נוסחאות ע"פ שחי הסירוס' שבערך פסל.

לבאורים אות ס"ב מה שכתב הערוך והכי קאמר אע"פ שחקקה כו' ז"ע לעי"ד דהלא
לפי' הראשון הכוונה הואיל ויש עד עליה לכך מותר לקנה בו וכמו שכתבו חוס'
בסוגין ד"ה ואס וכן בחי' רמז'ן כפוז לפי' הגאונים (שהוא שירוש הראשון שבערוך) מפני
שהוא כמזומנה לקנות וכן ברין (בה' הרי"ף) איתא שמוכנת היא לכך ואולי בערוך ג"כ
ז"ל שלפי' שחקקה כו' והפ"א שבערוך (ס"א ז"ל פ"א כמ"ס בהגיון שלמה) הוא כפוש'
ודבריו בבאורים אות ס"ב נריכין קאת חיקון.

פרק תשיעי דף פ"ד י"ג לעי' בהגיון שלמה ערך דדד בדף פ"ט ערך נחר וערך קלד.
לבאורים אות כ"ח ערך אשג הכל בערך אחד כן הוא גם בכ"י.
לבאורים אות מ"ב לפי נוסח הכ"י בערך חר (ט') ג' ר' י' אן מקום להגיה גידים.
לבאורים אות מ"ג בכ"י איתא גם בערך רח (ד') רב הונא בר ריאן.

פרק עשירי דף ז"א י"ג לעי' בהגיון שלמה ערך ארנס דף ז"ב ערך שק דף ז"ג ערך
עגל (ה) ערך גלפי דף ז"ד ערך פדכש ערך דבר (ה).

לבאורים אות ה' חיבה כב"ח ששיך לעשר פניקים והעוררתי שיש עוד ראייה לזה מערוך
ערך סדר (ב') (נעמק בלמוד ערוך שבת דף י"ג) דליתא הנה דבי אליו
דבא הי' ג' צבי ול' סרקין כו'.

לבאורים אות ז"ן על ערך קדה שהבאנו עי' הישב בהגיון שלמה ערך קדה.
לבאורים אות ס"ז דחפה חלוקו לאו דוקא בית יד של חלוק עי' גם בנמ"י מס' מ"ק
שכתב על כך דשאין יוכל לסיין בחפס חלוקו ח"ל בעל הערוך ס"י בית יד של
חלוק של זרועו ובשולי חלוקו כו' ע"כ.

בפנים דף ז"ג ערך עגל (ה) הוא ע"פ הערוך ד' יסן שמוצא בערך עגל (ה) גם עגול
של דבילה דשאן אבל בדפוסים האחרונים וכן בכ"י איננו מציין בערך זה על המחמר
דכאן והנה לפיכך"י היו עגול של דבילה דשאן כמו עגולי דבילה דס"ק דשבת מה שאין כן
לפירוט הערוך היו עגול של דבילה כאן כמו אותו עגול של דבילה דלקמן פ' כל כהני
ועוד דוכתי עי"ש בערוך.

לבאורים אות כ"ז מ"ם דלקמן דף ק"ז ז"ל דף קכ"א ובפנים בלמוד ערוך שזיינו דף ק"ז
ז"ל דף ק"ז.

פרק אחד עשר דף ז"ח יש לעי' בהגיון שלמה ערך פזי (ג) דף ק"א ערך ב"ית
ערך גד (ב').

פרק שנים עשר דף ק"ב יש לעי' בהגיון שלמה ערך קננס (ה) דף ק"ד ערך
חנה (ה).

בפנים דף ק"ב בערך דק (ה) חיבה קין ז"ל קרש כמ"ש בערוך.
בפנים דף ק"ד בערך דק (ה) נשמט חיבה אחת וז"ל כמ"ש בערוך דהיינו פשוט ונדול
לעולם הבא דע שבכ"י איתא בדיוקוה בפירוט הראשון שבערוך בחמה לדיק פזי
ואחר כך לדיק שאינו עיניו וזה נכון שקאי על לדיק כפוף לדיק פזי.

פרק שלשה עשר דף ק"ו יש לעי' בהגיון שלמה ערך כף (ז')
לבאורים אות ה' עי' בהגיון שלמה ערך כר (ז').

לבאורים אות יו"ד בענין מלא סיט עי' גם בס' מי נפוחו במס' כליים.

פרק ארבעה עשר דף ק"ח יש לעי' בהגיון שלמה ערך פטר (ג') ערך דל (ב')
וערך הלמי בדף ק"ט ערך סזו (ה') ערך מר (ו"ז) וערך גרד

(ה') בדף ק"י ערך פבלא (ה') ערך בחווחא דף ק"א ערך סבר (ה').
לבאורים אות י"ח חלוק רי"ש ולמ"ד עי' גם בש"ס מס' בינה ר"פ משילין ועי' רמב"ן
ע"ה ס' משפטיה דקרא מהר ימהרנה.

לבאורים אות כ"ג בהעמקה דברי הערוך שבערך תמה לריך להיות כמו שהוא בערוך
ס' מלמיה אמתי ליה גומרי לחתיכה ומייבשא ליה לדמא בגויה ואסיר וח"ל
משב שייכי ליה גומרי לחתיכה ומייין ליה לדמיה ושרי אלמא כל מלמא מייבשי הוא ע"כ.
לבאורים אות ל"ז מה שהערנו על ערך בנות שבע ובנות שות עי' גם בהגיון שלמה וכן
מה שהעירנו עוד בבאורים אלו איה ל"ז על ערך עקר וערך חלנגול עיין
בהגיון שלמה.

לבאורים אות מ"ו פירש"י על א-להא תלמאז עי' גם בפירש"י בחס' געין (דף ס"ש ע"ב)
שכתב אלהות ובגילין סס נדפס משם מהרש"ל מלשון הצוריה והאהל ע"כ ונראה
שמהרש"ל כתב כן ע"ש מה שפירש"י בפרק ח"מ (דף כ"ח ע"ב) עי"ש.

בפנים דף ק"א בערך סבר מה שכתב הערוך. דלחתי לדי' סחיטה וכו' ואפילו אם יסחוט
כיון שילך לאבוד לא יחיה"ו כו' כוונת הערוך בצורה שבתוספת החבית העשויה
ממעטת או ממין נבלע בו יין הרבה על ידי שכבר היחה לפני זה על חבית היין ועל פן
אם בא לסחוט בו בחזק בא לדי' סחיטה וזה גם כן כוונת הטור (ס' ס"ד) שכתב חבית
נסקרו בספק של שפחן לסחוט הקב שמוזאין ממנו היין ההור בערוך להסירו בשבת כו'

תוספת ל' למוד ערוך שבת

ועי"ש בב"י והיינו שהמגופה גשורה מיין והואיל ובהסרת הפקק אם טוחטו היין הולך לאבוד החיר הערוך להסירו כך נראה בנור כונת הטור ובחנם חמה החכם ר' יאקב וייל ז"ל בספרו חרות שבת בס' הג' ס"ק כ"א על הטור בזה וגם על שאר דברי חרות שבת בס"ק כ"א שם כמדומה יש לעיין טובא עיי"ש.

לבאורים סוף חית כ"ב שצפ' גיד השנה ז"ל שצפ' גיד הגשה.

פרק חמשה עשר דף קי"א יש לעי' בהגיון שלמה ערך זמס (ב') ערך אסחדיחא וצדף קי"ד ערך רבב.

לבאורים חות ג' מה שכתבנו להגיה בערך גלגל (ד') עי' גם בהגיון שלמה.

פרק ששה עשר דף קט"ז יש לעי' בהגיון שלמה ערך קד (ה') צדף קי"ט ערך עלת (ב') צדף קכ"ב ערך אונקלי וערך סוורק. צדף קכ"ב ערך מקאה (ב').

לבאורים חות ב' עי' באורים להגיון שלמה.

פרק שבעה עשר דף קכ"ב יש לעי' בהגיון שלמה ערך נגרתה (ב') צדף קכ"ג ערך זמלסז וערך אסד צדף קכ"ה ערך למד (ג') וערך גשש.

לבאורים חות ה' שגוועאות גם בזהב שיך עי' גם בערוך ערך תחת על משנה דכלים פ' י"ז וצפ' רה"ג סם בכלים.

פרק שמנה עשר דף קכ"ו יש לעי' בהגיון שלמה ערך זרד (ה') דף קכ"ז ערך מגד (ז') דף קכ"ט ערך שגא (ה').

לבאורים חות י"ח כנוסחת הש"ס בספלים של שמן נמלא גם בכ"י.

פרק תשעה עשר דף קל"ג יש לעי' בהגיון שלמה ערך הלקט (ב') צדף קל"ז ערך פהק.

בפנים דף קל"ד בערך בי מסתקי בכ"י חיתא כמו במוסח הש"ס דהיינו בי מסקתיה.

פרק עשרים דף קל"ח יש לעי' בהגיון שלמה ערך אסלא ערך עלת צדף קל"ט ערך גז (ז') ערך כספה צדף ק"ס ערך גוון ערך כתן ערך כש (ה') צדף קמ"א ערך חשש.

לבאורים חות ע"ו חיבה והה"א ז"ל והה"מ.

בפנים נדפי הספר דף קכ"ד ע"א בשיטה אחרונה התיבות "יותר פי' של בעל" מיותרין ושייכים למעלה בסוף ערך בזר בדברי המוספי שכתב "ושייך יותר פי' של בעל הערוך" כו'.

פרק אחד ועשרים דף קמ"ב יש לעי' בהגיון שלמה ערך סער (ב').

פרק שנים ועשרים דף קמ"ו יש לעי' בהגיון שלמה ערך מחל ערך חוק ערך נבחה צדף קמ"ח ערך עכב (ה') ערך פלס דף קמ"ח ערך גרב.

בפנים צדף קמ"ד ע"ב מה שכתבנו "דברי הערוך ערך פרים נעחקו במס' ברכות פ' כי"ד מברכין" יש למחוק כי לא העחקו הענין ההוא בפ' כי"ד מברכין כי מקומם הוא במס' כלאים.

שם בערך מחל: (ה') שהעחקו יש לחקן ע"פ הכ"י חיבה מוחל ז"ל בכ"מ מוחל והחיבה פי' מוחל ז"ל פי' מוחל ובערך עקל שהעחקו חיתא בכ"י מה ל היוולא מעקל כו'.

ועי' עוד על ערך עקל בהגיון שלמה ערך לולב.

בפנים דף קמ"ז בערך קפל (ה') בכ"י ליתא חיבה וכו' שנמלא בערוך.

לבאורים חות ל"ז בכ"י הערוך חיתא בערך גרב (ב') חי לא חיה גר ריה כו' (בשמי רי"ש) וזה לכאורה יותר מדויק מתיבה גרדיה וק"ל.

פרק שלשה ועשרים דף קמ"ט יש לעי' בהגיון שלמה ערך דיוקן דף ק"ו ערך חשב (ב') ערך גת (ה') דף קכ"ב ערך קרב (ב').

לבאורים חות ח' גם בכ"י שלפני חיתא דגלא בדל"ת.

פרק ארבעה ועשרים דף ק"ג יש לעי' בהגיון שלמה ערך מחק בדף ק"ד ערך חכר (ה') בדף ק"ה ערך זר (ה') דף ק"ז ערך אשוחי לבאורים אות ד' ככ"י איהא בשני פעמים הראשונים ר ב ה ובפעם השלישי דהיינו 'השיב רבא' כו' איהא רבא ז"ע.

לבאורים אות יו"ד עי' גם בהגיון שלמה ערך אשוחא. לבאורים אות י"א ככ"י איהא לנבלא דבי נשא ככני' הש"ס.

נריך רחמנא דסייען לסדר תוספת לס' למוד ערוך שבת.

תוספת לספר למוד ערוך ברכות

פרק קמא דף ב' יש לעי' בהגיון שלמה ערך מחי בדף ג' ערך כמור בדף י"ב ערך חור (ב') ערך זך (ה').

לבאורים אות ד' בבאור חיבת ועונה נחשורתי שיש לפרש כמו ושייך וקא'. לבאורים אות י"ח פרק שמיני ז"ל פרק שביעי.

לבאורים אות כ"ח מה שהעתיקו מערוך הקלר הוא מה שנמצא בערוך הקלר דסוס חדש בפראג אהנס בערוך הקלר היסן איהא בערך נלל בזה"ל כמולה שאין בה דגה י"א מולה עכ"ל וברור שז"ל כ"א מולה וכמו שהעתיקו בסיים בלמוד ערוך ע"ס ערוך ד' יסן וכן מנאל ככ"י.

בפנים ערך גב (י"ו) חיבת נבא ז"ל ג' צא כמ"ס ככ"י ובש"ס.

פרק שני דף י"ג יש לעי' בהגיון שלמה ערך בר סחתי בדף י"ז ערך גדר (ה').

לבאורים אות ז' מה שכתבנו רק לכאורה הערוך נגד פי' רה"ג היינו שאפשר לומר בכונת הערוך שנפעם אחת גם כן שרי רביעית אבל רק פעם אחת לכל היום אז יהיה הערוך מסכים לפי' רה"ג.

פרק שרישי דף י"ט יש לעי' בהגיון שלמה ערך חקן (ה') [מה שדפסם בלמ"ע דחקן בפ"ד דכלים ז"ל ש"ה דכלים] וערך אחורו דף כ"ף ערך מחיבתא ערך

קק (ב') דף כ"ב ערך הלך.

לבאורים אות ג' נריך להיות כך: אחרי משתן כן הוא בש"ס וברי"ף ורא"ש כל המספר אחרי משתן כו'.

בפנים דף י"ט ע"ב בערך שר ג' איהא ככ"י סאורין מק"ש ומן ההפילין ובדפוס איהא ומן ה ת פ ל ה ולכאורה נוסחת כ"י מדוקה.

לבאורים אות י"ז מה שכתבנו ליישב קשיטת החוס' במס' שביעות (דף ל') היינו עש"ד הסערה פ' קדושים שאיהא ומין שאח אחת יודע לו עדות אין אחת רשאי לשחוק

עליה ח"ל לא העמוד כו' ולפי שלדעת הספרא עובר בל"ה בל"ה לא יגיד ממילא מחורלח ק' החוס' בשביעות לפי שירושנו בדברי רב האי דהירושל' דש"ס שב ואל"ה שאני לא שייך רק במלת עשה אבל בלא העשה הגם דהוי שב ואל"ה לא שייך לומר שב ואל"ה שאני ועי' בעין סבא זאה לחלק בין עשה לל"ה הגם של"ה הוי ג"כ בשב ואל"ה בס' בכורי יעקב (ס' חר"ו) ע"ס ח' הריב"ש (ס' שפ"ד) שהביא.

לבאורים אות י"ט על ח' נכ"י שהבאנו יש עוד מקום עיון בס' יד דוד בסוגיין ובח' בית אפרים ח"ד."

תוספת לס' למוד ערך ברכות

לבאורים אות ל' דורשי חומרות בכ"י דורשי חומרות ומה שהבאנו מערוך ד' סזרו ס"א
 תומר כו' כן הוא גם בכ"י. והנה הגוססאות חומרות או רשומות שעינים
 אחד לפיכ"י יוצן עפ"ד ס' תורת חיים בפ' הזרוע והלמ"ס שכתב ח"ל דורשי רשומות
 היינו מקראות רשומות כדאיחא בפ' אלו מילואות מתניחין בראש פ"ה שהצית סתומה
 וחסומה ומהדוק יפה עכ"ד הנעימים.

פרק רביעי דף כ"א יש לעי' בהגיון שלמה ערך הנגול ערך הרים (ב') בדף כ"ח
 ערך כס (ד') וערך נע (ב') בדף ל' ערך חבר (א') וערך חל (ז').

לבאורים אות ג' מה שאיחא ויהי' יכול להצית מתרגום שנהורה כו' ז"ל מהרגום שגביא"ס.
 לבאורים אות ח' מה שאיחא דריב"ל היה רבו של ר' יוחנן ואינו ברור וכמו שהאריך בזה
 בס' יד מלאכי (ס' תקצ"ב) ומציא שם שההוכחה מפ' לולב הגזול (דף ל"ב) דאיחא אחר
 ר' יוחנן אחר ריב"ל כו' ליחא שהגירסא הזאת איננה מזוהרת ועי' גם בערוך לנד שם
 במס' סוכה ומה שכתב ביד מלאכי שריב"ל הי' קדמון טובח המהי שלא הביא להוכחה לזה
 ממה שהוזכר ריב"ל במשנה סוף מס' שק"ס.

בפנים דף כ"ה ע"ב בערך אסר (ב') שהעתיקו היצח כשיעור אסור ז"ל כשעור אסר.
פרק חמישי דף ל"א יש לעי' בהגיון שלמה ערך זג (האחרון) ערך (בר יצ"ב) בדף
 ל"ד ערך ערף (א').

לבאורים אות ה' יש להוסיף עוד שהערוך מתחיל (בערך חברבר) בס' אין שומדין בב"י
 וירושלמי אוי לו לחברבר כו'.

בפנים דף ל"ד בערך טרב שהעתיקו בכ"י איחא ואחר שלשה רובן רע כו' והיצי ר'
 ליהא בכ"י וכן נראה נכון.

פרק ששי דף ל"ו יש לעי' בהגיון שלמה ערך כפר בדף ל"ז ערך ערס (ג') ערך ככח
 (א') בדף ל"ח ערך טרימא בדף ל"ט ערך דרמסקן בדף מ"ס ערך בשש
 בדף מ"ב ערך פרסרת ערך מנמר בדף מ"ד ערך קפד (א') ערך גלדן ערך אפי (א').
 לבאורים אות י"ד שממנו מק ז"ל שממנו הקן ועי' בהגיון שלמה ערך מסרק.
 לבאורים אות מ"א המג"א ס' ער"ה ז"ל ס' רע"א ועי' בענין שלא יאכל עד שיתן מאכל
 לבהמתו בח' שבות יעקב חלק שלישי.

בפנים דף מ"ט בערך אפסח (ב') ע"ן אחר סיחא בכ"י ס פ ר אחר סיחא.
 שם בערך שהין מה שהדפסנו בין שני חל"י עגול ז"ל והרימין' כן נמאל בערוך בדפוסים
 המדויקים.

פרק שביעי דף מ"ח יש לעי' בהגיון שלמה ערך גרס (ב') בדף נוו ערך נקר.
 לבאורים אות י"ב בענין מקראות דש"ש בריחות עי' סי' רש"י בסוגיון (ברכות דף מ"ח)
 ובתמצ"ס סוף הל' מילה.

לבאורים אות י"ד ערך נקלוס עי' בהגיון שלמה.
 בפנים דף כ"א בערך עשר הציבות וכשאחר המבדק ברכת התזון ז"ל ברכת' האקן כמו שהוא בערוך.
פרק שמיני יש לעי' בהגיון שלמה ערך את (ב').

בפנים בערך מזג היצה דבי ז"ל דבי (בכ"ף).
 בפנים בערך כסה לא נעמק כולו וכן לר"ך להיות כמו שהוא בערוך סי' כסח עגולה
 וקטנה שעותין השרים החת מלאשותיהן ובאחך ישראל סומכין עליו כשהן אוכלין עכ"ל.

פרק תשיעי דף כ"ד יש לעי' בהגיון שלמה ערך עת בדף כ"ה ערך זקף דף כ"ו ערך
 אגד בדף ל"ז ערך עכלא בדף כ"ח ערך כנגי דף כ"ט ערך ערף (ה') ערך קשת בדף
 ס"א ערך קף (ב').

בפנים דף כ"ד ערך עת ז"ל כמו שאמר ה' עמכם ה' עמד.
 לבאורים אות ה' וזאת ו' מה שעורכנו בענין ענייה במקדש על הברכות ברך ה' ה'
 ישראל כו' או בשכמל"ו יש עוד מקום עיון כפייה"ש להרמב"ם מס' סוטה פרק

תוספת לס' למוד ערוך ברכות

נב

כשיבי בתשנה ברכת כהנים ח"ל לפי שהעיקר אללמו אין עוין אמן במקדש אלא קד היו עוין ברוך ה' א' ישראל מן העולם ועד העולם וראיה לזה מה שאמרו קומו כו' עכ"ל אמנם בה' תענית פרק חמישי ה' טו כתב הרמב"ם הן עוין בשכמלו וז"ע.

בפנים דף כ"ו בערך ספרהדיא ז"ל בפרהדיא כו' בריחא כו'.

שם בערך דקא ז"ל קפי כשורא דיקא עשר ה'.

שם דף ג"ח ערך ככב (א') אין עבר ז"ל אש עבר.

שם דף ג"ט ערך מך (א') וערוך שוקך ז"ל וערוך שקך.

לבאורים אית ל' בדברי הערוך בערך חמה עי' גם מה שהאר"י כתב' הגאון מהר"י אסאד ז"ל.

בפנים דף ס"ב בערך חשך ז"ל כמו שהוא בערוך דהיינו השכס וש ב' חשך תקין

יפוך קדים תקין ופסך כו'.

בפנים דף ס"ד בערך בעל לר"ך להיות כמו שהוא בערוך דהיינו הכל בניו וכו' בניו כו'.

ברך רחמנא דסייען לסייס תוספת לספר למוד ערוך ברכות.

וכדי לסייס בדבר הדומה אצ"ח בזה מה שגלע"ד בצאור דברי החום' בחס' סוכה

(דף מ"ד) להרן קוביה ס' ערוך לנר שם חוה: בערוך לנר סוכה (דף פ"ה ע"ד מדפ"ה)

ד"ה שם בח"ד גומרין אוהה עם הגן החמה כתב ח"ל לא זכיה להבין מאי ראהי משם

לגומרין הוא קירין דהתם גומרין דוקא הוא וכו' וע"ש בע"ל. אמנם יובנו דברי החום'

ע"פ לשון הרא"ש בחס' ברכות פרק שני (סי' ה') שכתב ח"ל ולגמור נמי הו' קריאה כו'

לפר"ה כו' עכ"ל הרא"ש וכונת הרא"ש על פי ר"ת בענין וגומרה עם הגן החמה

המוצא בחום' מס' יומא (דף ל"ז ע"ב) בסוף דבריהם עיי"ה ועל זה טונו החום' הג"ל

בחס' סוכה ועי' גם ס' המנהיג ה' הלל (סי' ל"ו) ומרדכי מס' שבת ס' בזה מדליקין

(סי' רפ"ו) ונס' אור זרוע הלכות פסחים (דף ס' ע"ב) כחוב ומבדך לקרא ההלל ולא

לגמור לפי שמפסיקין אותו בסעודה אע"פ שגומרין אותו יולא מכלל קירין כמו יהא חלקי

עם גומרי הלל בכל יום וכן והיקון היו גומרין אוהה כו' עכ"ד וכו"ל שם כמו שהעסקנו

בזה כי מה שכתב שם בח"א אע"פ שגומרין אותו אח"כ אינו יולא מכלל קירין כו' התיבות

אוהו אח"כ גרלין שטבס ולר"ך להיות כמו שהעסקנו דברי א"י וכמו שנמלא גם באור

זרוע ה' קריאת שמע סוף סי' מ"ב ועי' עוד בענין גומרין עם הגן החמה ולגמור דהלל

בס' ברכי יוסף חא"ה (סי' ת"ן ס"ג).

ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

הרי זה לקמ

לתקונים דף ל"א שורה הששית: אמנם שום דבר שצדפוס כו' כז"ל.

שם שורה חמשה עשר: האז כוהיים כו' כז"ל.

שם שורה שבעה ועשרים: שמציא הערוך בערך ערקמא כו' כז"ל.

לבאורים דף מ"ה בענין הכלל שכתבנו שמינו בערוך שכתב פי' ר"ש אחר וכונתו כמו

ספר אחר או גירסא אחרת יש להוסיף עוד שני ראיות והיינו (ה) מערך סלד

שכתוב בכ"י סי' אחר בירושלמי שהיד שולמות בו סולדת היא שולפת ע"כ וכונתה

כ"י גרליה מדויקת וכונת הערוך בתיבה פי' אחר כמו גירסא אחרת והיינו שהירושלמי

גורס החת סולדת שולטות ואין נפקוהא בפירוש הענין רק בגירסא וכומו שפירש

ג"כ הרב פרמ"ג (בי"ד סי' ס"ח במ"ס ס"ק ע') דברי הערוך שכתב ח"ל: וקשיא סי' א'

נמי הכן הוא אלא ה"ק שיש ב' שרשים בענין סלד כו' עיי"ה היטב; והראיה השניה לכללנו

הג"ל הוא מערך קן (ב') שמה שכתוב בערוך פי' רב שר שני' קנה של זיידין כו' הוא

כמו גירסא רב שר שלום וכו' ולהלן שה דבריו הערוך מה שאיחא לפיכך המחזיר קני מנורה בשבת חייב חטאת קנה של סיידין לא יחזיר בו לריך להיות קנה של יידין בו וכמו שהוא בדקדוק כ"א.

שם על פי הכלל שכתבנו שהערוך העתיק באמצע דבריו מלשון פירושי גאונים שקדמוהו אולי יהפך גם לשון הערוך בערך כף (ב) שמה שכתב באמצע דבריו בזה"ל: ולמה הוא במפני דלית להו עהרה במקוה" זהו לשון פי' גאון אחד שהעתיק באמצע דבריו והכוונה שלכך היה לריך למפני לפי שהיתה העבילה בפרת ולא במקוה והיה לריך המפני להסתירם מבני אדם עיי"ש בערוך.

לבאורים דף מ"ז יש להוסיף עוד שני ענינים והיינו: לערך אקרפמא לפי נוסחת כ"י דהיינו רבא שרי ליחא מה שמלא בהגהות רבנו ישעי' ברלין ז"ל במס' מועד קטן (דף יו"ד ע"ב) שהערוך גורם רב רק נוסחת הערוך היא כנוסחת שלפנינו בש"ס שם והיינו רבא.

לערך גזר (ב) מה שכתוב בערוך דאמר הכתיב ונחנו עמים על האש נראה שריך להיות ונחנו בו' עד עמים על האש.

לתוספת לס' למוד ערוך פרק שני (דף כ"ז) בערך אפרסמון לריך להיות כמו שהוא בערוך שם דהיינו; לכורמים וליוגנים כורמים הני רב יוסף בו'.

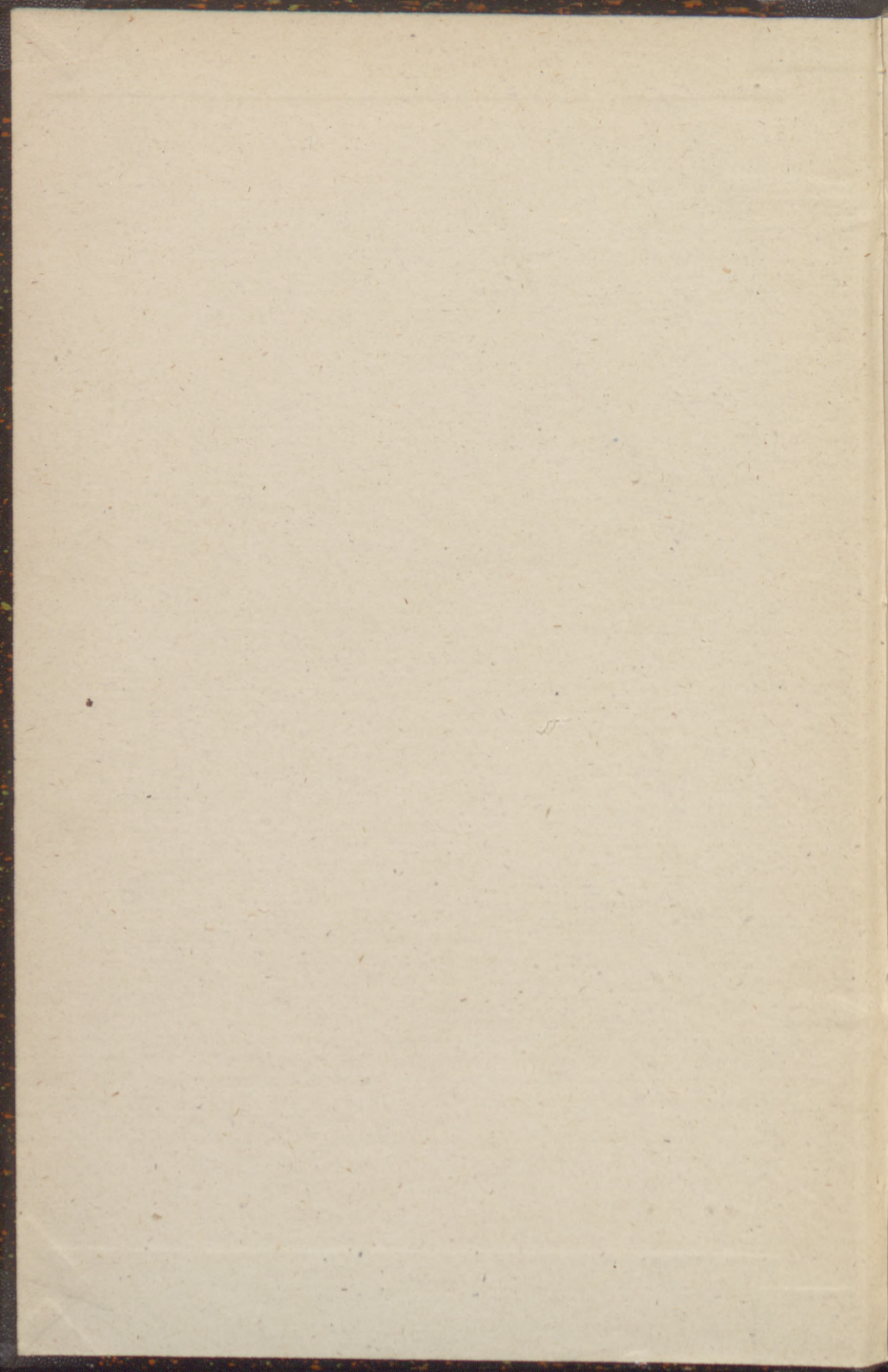
פרק שלישי (דף מ"א בערך גר (ה) כ"י נמצא עוד חיבת הרגום ירושלמי למה תקפתא וכו' וכן בערך גר (ב) איחא כ"י על הרגום ברליס הרגום ירושלמי וכן בערך צב (א) הניא הערוך הרגום משני בשם הרגום ירושלמי ועי' באורים מס' שבת פ"ק (אזה ט"ז) ובמדרש הגהות פ' פקודי איחא כעיר שחיבה וכו' והרגום ירושלמי דמהבניא ברקיע בקראח לאההבנא כהדא בארעא ועי' תש"ן ח"א (ס' פ"ה) כתב ח"ל ומאחתי סתך שהיין החשוב הלבן אפילו 'לכתחילה כשר לנסוך בתרגום ירושלמי של שיר השירים שהוא מהרגום שהייתי יני עם חלבי קבילת חמר סומק וחזיר דנסיכת קדמי בו' עכ"ל.

איזה הוספות לתקונים לספר הערוך

עמוד י"א אזה נר (י"ב) מפני שריך בילת הגיר וכו'. מ"ש אחי הרה"ג המחבר נר'ו שפירוש הראשון שבערוך שבדפים הוא קשי הבנה, נראה לענ"ד שיש לו מסעוד חזק מדברי הרמב"ן שגם הוא פירש כפר' בשלח (ט"ז י"ד) ח"ל הגיר הוא העפר הלבן הגדבק לאבנים וינפלו אותן ושחין בו הכותלים בסוד (אולי ז"ל כבסוד) והוא לבן מאד וקוב מן הסיד לטוח על הקירות, וכן כתוב (בדניאל) על גירא די כהל היכלא עכ"ל גם ההו"ע מס' פאה פ"ב משנה ה' כתב בתחלה מסבירא דנפשיה דחיבת גיר מורה על סיד לבן וקוב כתב גם ראה זו מרמב"ן הג"ל עיין שם. [מאחי הרבני מהור"ר נתן נד"ו בויראבורג].

עמוד כ"ב אזה כס (ד') יומא בכסא דמקרא וכו'. לענ"ד יש להגיה בערוך שבדפוס בחיבת דמקרא ולהעמיד במקומו חיבת דמוקרא וכמו שאיחא בגרסאנו בש"ס דף כ"ה דף ל"א, ואולי גירסא זו יותר נכונה מאותה שבכ"י [מאחי הרבני הג"ל]. עמוד ל"א אזה עכב (א) מיישבין אברוי' כ"י מושבין אברוי. גם רש"י בשבת דף קמ"ז ע"ב פירש ג"כ על לפוסי יוקא מיישבין וכן בדף קכ"ג פירש ק ובעין זה כתב הרמב"ם בפה"מ כ"ב חבית עיי"ש ואולי זה יותר מדויק מפירוש הכ"י [מאחי הג"ל]

B

196.

